Luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri, 13 mai 1992 **17 (116)**

SALA DE LECTURĂ

Corneliu Brăescu

IMN

Carne sumbră în care aluneci
și din care te smulgi
și cu care pleci
pînă la urmă definitiv
și te întorci și mai aluneci o dată
și te mai smulgi
și mai pleci
și definitiv te cuprinde
această putrezire dublă
căreia poeții-i spuneau
pe vremuri
amor și dor și ideal
și celelalte pe următoarele zeci de
rînduri

Nicolae Prelipceanu

Dragoș Vițelaru

Lucrările reproduse în paginile revistei fac în aceste zile obiectul unei expoziții colective în Galeria „Orizont". Despre aceasta, o cronică plastică în pagina a 13-a.

O întîlnire semnificativă

Am exprimat, într-un comentariu anterior, o anumită îndoială în legătură cu sensul de despărțire a apelor de uscat pe care l-ar avea de curînd produsa scindare a FSN-ului. Afirmam atunci că această scindare nu înseamnă încă o diferențiere între două substanțe ci, mai mult, o rupere în două a aceleiași substanțe așa cum s-ar rupe în două o scîndură, cele două bucăți continuînd să fie făcute din același lemn. Din păcate îndoiala s-a dovedit a fi întemeiată, argumentul temeiniciei fiindu-ne oferit de două reacții din cele două tabere feseniste la recenta vizită a Majestății Sale Mihai I în România. Două reacții avînd exact același conținut și exprimînd exact aceeași mentalitate. De o parte, cineva din aripa pro-Iliescu, rebotezată acum Frontul Democrat al Salvării Naționale, un anume domn parlamentar Gh. Dumitrașcu — față de care Cațavencu pare a fi o copie ! — se întreabă cu ce drept a trecut regele pe sub Arcul de Triumf. De cealaltă parte, cineva din aripa pro-Roman, rămasă cu titulatura de FSN, un anume domn Sassu, secretar executiv al acestui partid, socotește drept regretabilă aceeași trecere a regelui pe sub Arcul de Triumf. Ca să vedeți cum se dă arama pe față, ireconciliabile politic și incompatibile ideologic, ramurile fostului FSN se arată, vai, și conciliabile și compatibile cînd e vorba de rege și de Arcul de Triumf, ca și cum Arcul de Triumf n-ar simboliza, între altele, tocmai regalitatea și meritele ei în istoria României, ci ar fi de provenință republicană de nu chiar comunistă și ar simboliza, victoria tancurilor sovietice care i-au plantat pe comuniști în solul României fără să-i întrebe pe oamenii acestui pămînt dacă vor sau nu o asemenea „plantație de cuie" — ca să folosim expresia unui poet de care, în mod cert, nici dl Dumitrașcu nici dl Sassu n-au auzit. Ce vrea să spună, de fapt, această alergie a celor două aripi ale Frontului la, pasămi-te, impietatea săvîrșită de fostul suveran al României prin trecerea sa pe sub Arcul de Triumf ?! Nimic altceva decît conservarea viziunii comuniste asupra statului, stat care nu poate fi decît „republică", numaidecît „populară" sau „socialistă". Dar ceea ce conotează respectiva alergie este, în fond, teama de o eventuală resurecție a prestigiului regalității, de nu cumva chiar a instituției regale, prestigiu șterbit, prin defăimare și minciună, de propaganda comunistă vreme de patruzecișicinci de ani și — structurală prelungire ! — de propaganda fesenistă și comunisto-securistă din ultimii trei ani. În loc să vadă în prezența unei jumătăți de milion de bucureșteni pe traseul vizitei regelui Mihai I ceea ce era de văzut — adică un masiv vot de neîncredere acordat structurii politice a momentului, vizînd în primul rînd parlamentul și președinția —, intervențiile feseniste au preferat să se expună ridicolului prin amintita alergie la trecerea regelui pe sub Arcul de Triumf. Aparent mărunță și întîmplătoare, întîlnirea punctelor de vedere ale FSN-ului și FDSN-ului este, în realitate, plină de semnificații. Una ține de străvechea vorbă care zice că singele apă nu se face sau de nu mai puțin străvechiul adagiu : așchia nu sare departe de trunchi. Altfel spus, dincolo de diferențele din programe și declarații persistă în ambele echipe aceeași mentalitate politică impregnată de prejudecăți moștenite de la ideologia comunistă, altminteri repudiată pro forma. Dar întîlnirea celor două Fronturi în spaima de regalitate mai semnifică și un soi de încremenire în proiect — ca să preluăm o sintagmă des folosită astăzi —, într-un proiect comun, firește, dar unul bazat pe o interpretare greșită a factologiei istorice și pe răsturnarea accentelor de identitate ale instituției monarhice, socotită aceasta drept incompatibilă cu democrația — după cum, cu mare imprudență și lipsă de tact dar și cu mare procent de eroare, însuși dl Iliescu, președintele României, a spus-o. Nu știm dacă monarhia constituțională duce numaidecît la totalitarism — precum crede președintele Iliescu — știm însă sigur că Republica de tip comunist a fost dictatură curată, totalitarism pur sînge. Și atunci, de ce această orbire la evidența istoriei ? Numai pentru a-și conserva unii Puterea, indiferent cum și în ce scop ?! Miza e mult mai importantă decît vanitatea politică a emanaților Revoluției din decembrie '89. Miza e chiar viața poporului român. Și această miză nu îngăduie nici cantonarea în idei fixe și nici afirmarea jumătăților de adevăr, a adevărului parțial care, cum bine se știe, e un pseudonim al minciunii. Republicană sau monarhistă, o politică dacă vrea să convingă trebuie să înțeleagă istoria, să respecte adevărul acesteia și să ocolească ispita definitivului. Din păcate, reacțiile identice ale FSN-ului și FDSN-ului la vizita Majestății Sale Mihai I în România dovedesc, mai curînd, contrarul.

„L"

RECURSUL ARE UN NUME: DUMNEZEU

fragment din volumul « LES RÉVÉLATIONS DE LA MORT », de Boris de Schloezer

în pagina a 16-a

Corneliu Brăescu

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI *din NOUL TESTAMENT*

într-o nouă traducere aparținînd arhimandritului Bartolomeu Valeriu Anania.

în pagina a 9-a

«DELICT ÎMPOTRIVA ORDINEI SOCIALE»

în pagina a 7-a

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

semn

Curtea de Argeș

Prin anul 1955, cînd ne-am mutat la Curtea de Argeș, venind din Marghita-Bihor, am locuit la început chiar în spatele Mănăstirii, în fostul sat Flămînzești, pe strada Eroilor. Astfel încît intram zilnic, iarna cu schiurile în picioare, în parcul Mănăstirii, prin breșa dintr-un zid vechi pe care nu-l izbeau în cadență decît, poate „valurile vremii". Abia citisem Legenda Mănăstirii Argeșului și scrutam atent zidurile, totuși noi, în care mi se năzărea că este închisă, inclusă, Ana lui Manole. Anele lui Manole de mai tîrziu, din poezia căreia i-am fost, vrîndnevrînd, contemporan, mi-au tăiat însă pofta de a mai idealiza misterul acelui sacrificiu de demult. De altfel în scurtă vreme am aflat că **această** mănăstire nu e deloc aceea a Meșterului Manole, care-i întrecea pe cei „nouă meșteri" (mari și ei, nu-i așa ?), „calfe și zidari", ci creația arhitectului francez din școala lui, Viollet le Duc dacă nu mă înșel. Lecomte du Nouy, al cărui mormînt acoperit de-o mare cruce de marmură neagră, culcată era chiar în curtea unde locuiam, căci părinții mei primiseră „spațiu locativ" o cameră și, undeva, spre mormîntul francezului, o alta, minusculă, în casa parohială de la „bolnița" din Flămînzești, azi sediul Protopopiatului, mi se pare.

În desele-mi vizite la mănăstire, am privit cu mirare mormintele regilor, cît și tronurile pe care vor fi stat cîndva sau, într-o vitrină, cartea sfîntă lucrată de mîna uneia dintre reginele noastre de altădată. În fond, nu trecuseră nici zece ani de la plecarea forțată a Regelui Mihai și multă lume spera încă într-o reîntoarcere a ochiului lui Dumnezeu către România, cu mîna americanilor, firește. Călcînd interdicțiile, am trecut uneori și-n spatele Palatului Episcopal, să văd tunul de la Plevna al cărui afet îl purtase pe Carol I pe ultimul său drum. Astăzi turnul a dispărut de-acolo și, în orice caz, interdicția de a trece în acea parte, privată, a parcului este mult mai strașnică sau mi se pare mie așa, nemaifiind tocmai copil, și luînd prea în serios anunțurile de acest tip.

Trebuie spus că Mănăstirea, cu parcul ei, joacă un rol extrem de important în viața argeșeanului, chiar a celui mai puțin credincios și mai liber cugetător. În fapt, toate drumurile din Curtea de Argeș duc la Mănăstire. Cu o plimbare acolo, dimineața, se terminau, chiar prin anii '50-'60, și banchetele bacalaureaților.

Dar niciodată nu mi-a fost dat să văd atîta lume în parcul Mănăstirii, ca anul acesta, în a doua zi de Paști. Parcă veniseră acolo, deodată, toți cei care au intrat, pe rînd, în acel parc, de-a lungul anilor. E drept, nu erau numai argeșeni, ci și bucureșteni, piteșteni, ba chiar arădeni, ca să nu mai vorbim de țăranii din satele cele frumoase și curate dimprejurul Curții de Argeș și mai ales dinspre munți. Și niciodată, în anii de demult, cînd mă uitam cu ochi la fel de mari la pietrele de pe mormintele celor vechi ca și la acelea ale regilor și reginelor, nu mi-aș fi închipuit că-l voi vedea, în carne și oase, acolo, pe treptele pe care-am călcat de sute de ori, pe urmașul lor regal, pe acel Rege tragic al unei tragice țări despre care auzisem atîtea, și rele și bune, din gurile și cărțile românești, mai multe rele și mincinoase decît bune și obiective. Acea zi însorită de Paști a șters din memoria mea tot șirul de activiști mărunți de partid pe care-i văzusem, fatalmente, defilînd pe străzi, ani în șir ; unul dintre ei, Popescu, era chiar în parc, să-l întîmpine pe Rege, poate și ceilalți „liber-cugetători" erau acolo.

Brusc orașul acesta domnesc revenea la imaginea încețoșată pe care am avut-o demult, însă luminată acum de evenimentul nesperat. Iar Bulevardul care-l traversează, fost „R.S.R.", acum al Basarabilor, a devenit ceea ce-a fost : o adevărată Cale Regală.

Nicolae Prelipceanu

momos :

Istoria unei cărți

O soartă ingrată a avut enciclopedia lui Lucian Predescu, cuprinzînd „material românesc — oameni și înfăptuiri". Apărută destul de probabil pe la începutul (mijlocul) anului 1940 * ea nu cuprinde personalitățile aflate în dizgrația regelui Carol al II-lea. Există însă exemplare care au adăugată o fasciculă (pag. 929—959), fasciculă evident tipărită după 14 septembrie 1940, dată la care România a fost proclamată „Stat național legionar" și Ion Antonescu este numit președintele Consiliului de Miniștri, iar Horia Sima vice-președinte al aceluiași Consiliu. Iată cum este prezentat generalul Antonescu în sus-numita fasciculă (trebuie spus că în enciclopedia „normală" Ion Antonescu nu apare) :

„Generalul Antonescu menține, și după căderea guvernului, prietenia cu Goga și îndeosebi cu Corneliu Codreanu, Căpitanul Gărzii de Fier. (...) Citat ca martor la procesul lui Codreanu, e întrebat dacă poate fi trădător Căpitanul Gărzii de Fier Generalul declară atunci că unui trădător nu-i strînge mîna. În același timp merge cu pași hotărîți spre Căpitanul legionarilor și îi strînge mîna călduros. Această atitudine a dus firește la trecerea lui pe linia moartă".

Este evident că rîndurile acestea au apărut cu știința „generalului de fier" ceea ce nu l-a împiedicat însă ca după numai cîteva luni să înăbușe rebeliunea legionară (21—23 ianuarie 1941).

Datorită fasciculei adăugate ulterior (care cuprinde scurte biografii ale fruntașilor legionari) Enciclopedia Cugetarea a fost mai bine de 40 de ani interzisă. Mă întreb care editură va avea banii necesari s-o reediteze, cu sau fără materialul pro-legionar. Editura „Minerva", desigur, ar fi cea mai în măsură s-o facă. Din cîte știu, Lucian Predescu a adunat material pentru a-și ține enciclopedia la zi pînă în ziua morții. Acest material există probabil la familia lui sau la Academie.

Ștefan Agopian

***) Este destul de probabil că un prim tiraj al enciclopediei a apărut pe piață înainte de noiembrie 1940, dată la care a fost asasinat Nicolae Iorga, deoarece în articolul consacrat lui Iorga nu apare data morții acestuia, iar exemplarele „îmbunătățite" cu istoria mișcării legionare nu puteau apărea decît în perioada 6 septembrie 1940 (data abdicării lui Carol al II-lea) — 23 ianuarie 1941 (sfîrșitul rebeliunii legionare).**

dictatura personală

Cine vestește întoarcerea trecutului

Multe sunt scăderile noastre, fiindcă purtătorul Cuvîntului, unul singur ales de Dumnezeu să ne fie arbitru suveran, e mereu prigonit, obligat să absenteze, alungat cu pietre și chinuit în exil pînă să fie sacrificat : în întruchiparea lui Iisus Hristos poporul văzînd înțelepciunea și Dreptatea coborîte pe pămînt, cu atît mai mult cu cît el reînvie anual ! Ce simplu... Abstracției biblice reușind să i se substituie oricînd Regele, concret, o dată ce scena mistică funcționează, licențioasă, oricum pentru memoria colectivă, oare ? De ce nu ? O dată ce Regele are asigurată automat, prin tradiție scrisă sau orală românească, în definitiv, și acea calitate de Cuvînt !

Prin Rege, substituit sau nu lui Hristos, fie și în regimul basmelor românești, prin gura unui personaj teatral pascal, putem spune cumva : „prin mine s-au făcut toate în cer și de pe pămînt, cele văzute și nevăzute, fie tronuri, fie stăpîniri ?" Nu putem spune ? Cîtă vreme fiecare din noi, românii, după 45 de ani de **delațiune roșie** îi suntem datori lui Dumnezeu : și cum păcatele ne sunt scrise într-un zapis... Acum, în 1992, Regele părînd a fi reînviat de Paști în România anume, să ne mîntuiască... Surîdeți ?

Pomeneam săptămîna trecută de o scrisoare primită de la o doamnă în vîrstă, „contemporană" monarhiei interbelice, pe nume și prenume **Ana Pogana**, din Băile Herculane, str. Trandafirilor, 54, scrisoare dojenitoare la adresa unui articol al meu cu titlul „În căutarea unui nou centru imperial neocomunist", apărut la 9 aprilie în **Cotidianul**, în care pomeneam și de alternativa monarhică în România de azi, alternativă la impostura Puterii actualei perioade de tranziție. Scrisoare din care voi reda aici un fragment nu atît pentru a pune la încercare ideea de monarhie regenerată nesperat, vizibil, la Putna — București — Curtea de Argeș, de Paști, cît pentru a ne cerceta pe noi înșine în continuare pe dinlăuntru, să deslușim ce este cu entuziasmul acesta, legat de sparanța monarhistă apărută din senin în sufletele sutelor de mii de demonstranți ieșiți în stradă, cu scandările „Regele și Patria !" și în minte cu pașii de front și muzica regalistă ale vreunui marș militar necunoscut, scăpat din subconștient, marș ce vestește întoarcerea trecutului...

Îmi scrie doamna Ana Pogana, în chiar preajma sosirii Regelui Mihai I în vizită particulară în Romîna : „Spune dumneata o perioadă din istoria poporului român înfloritoare cînd au domnit fanarioți sau domnitori de neam străin. Ferdinand a întregit țara că așa a fost vrerea poporului. Cuza a unit Moldova cu Țara Românească la

Dragoș Vițelaru

vremea sa și ar fi unit și Ardealul, Bucovina și Basarabia la vremea potrivită, dacă era lăsat să domnească ! Ni s-a impus să aducem o cătană pruseească, pe Carol I. Ce a făcut Carol I : și-a placat palatele cu marmură de Carrara, le-a împodobit cu opere de artă de mare valoare, în vreme ce poporul suferea de foame. Ferdinand a făcut Unirea, **dar a rupt Banatul în două, și jumătate din el a dat-o drept zestre principesei Mărioara, măritată cu Alexandru al Serbiei.** Doamne, mare jale a fost atunci pe bănățeni ! Mulți și-au luat atunci lumea în cap și au plecat, care în America, care în Australia, unii au venit în România"...

Voi reveni.

În sfîrșit, despre „golanii" mei pățiți, reiterați aici de atîta amar de vreme, cu nunta lor civilă întîmplată de Ziua Regilor României anul trecut, uniți prin idealul Zonei Libere de Neocomunism din Piața Universității (22 aprilie — 13 iunie 1990) și prin practica pușcăriilor sale politice ! Cîteva rînduri. Vă amintiți, la 19 mai 1991, eu cu soția am fost aleși de ei, de mirii-„golani", pe nepusă masă, să le fim lor nași religioși : am fost luați direct din pat, urcați într-un taximetru și duși către o enigmatică „bisericuță anticomunistă", unde e paroh un fost condamnat politic, Constantin Voicescu (azi membru al Comitetului Director București al Alianței Civice), preot care se întrece pe sine, la fiecare 15 ianuarie făcînd slujbă la cimitirul Bellu la mormîntul lui Mihai Eminescu, pînă una, alta...

Liviu Ioan Stoiciu

(Va urma)

BULETIN DE PREZENȚĂ

STRIGĂTOR LA CER

Foarte răspîndită într-o vreme, vorba este astăzi uitată ; spun așa fiindcă deși eu, unul, o țin minte, de mult n-am mai auzit-o spusă de alții. Pe vremuri, cînd o mîrșăvie săvîrșită de oameni depășea limita toleranței omenești, a moralei și legii, se socotea strigătoare la cer, ultimul for unde se mai putea depune plîngere — și cerul se zvîrcolea de indignare, trimitea pe pămînt trăsnete, cutremure, ciumă, revărsări de ape, cum a fost potopul lui Noe, pedepsind necruțător o lume mult mai puțin vinovată decît lumea de astăzi.

Astăzi faptele strigătoare la cer depășesc în intensitate și frecvență tot ce știm din școală, de la Gingishan și Atila, pînă în vremea noastră, cînd mari ucigași au fost, vai ! — idolatrizați de istorie. Dar nimeni nu mai strigă la cer, cum s-a strigat chiar și sub Napoleon, gloria Franței. Ultimul strigăt auzit de mine a fost în timpul lui Hitler ; atunci cerul a mai apucat să-și trimită pedeapsa. În schimb, pe autorii masacrului de la Katin nu i-a pedepsit nimeni ; statuile li s-au dărîmat pentru alte fapte, mult mai strigătoare la cer decît o crimă în masă, săvîrșită împotriva cîtorva mii de oameni fără vină, fără judecată și, ce-i mai grav decît orice, fără utilitate. Din ordinul celui mari mare ucigaș al istoriei au murit zeci de milioane de oameni, împușcați sau deportați în ținuturi unde și-au lăsat oasele, printre ei sute de mii de români din Basarabia și Bucovina.

În afara literaturii inspirate de aceste atrocități strigătoare la cer, care rămîne totuși literatură, dacă izbutește să fie, am citit de curînd cărți de mărturisiri directe, scrise fără intenții literare, de oameni care au trăit faptele și au supraviețuit prin miracol. De pildă, iată povestea unui ofițer român căzut prizonier la cotul Donului și mai tîrziu condamnat la moarte pentru crime de război săvîrșite în locuri unde el nu pusese niciodată piciorul, într-un timp cînd se afla, în mod dovedit, cu totul în altă parte. Firește, pedeapsa i s-a comutat în detenție pe viață, fiindcă, așa cum am mai spus și altădată, un om viu, devenit vită de povară, e mai folositor decît un cadavru. Un asemenea proces era atît de incredibil încă m-aș fi îndoit de plîngerea victimei, dacă nu exista dovada, eliberată într-un tîrziu de Procuratura Sovietică, prin care se recunoaște nevinovăția bietului om, reabilitat după doisprezece ani petrecuți în Siberia, la tăiat păduri și la altfel de cazne. L-au eliberat cînd în Rusia s-a schimbat conjunctura politică și noua conducere și-a pus un pic de cenușă în cap, din căință sau mai degrabă de ochii lumii. Dar pînă atunci, și chiar după aceea, cîte strigăte n-au răsunat în cer, fără ca Dumnezeu să le audă !

În 1941, o țărancă din nordul Bucovinei a fost ridicată de acasă, despărțită de bărbat, dusă în Siberia cu trei copilași de mînă și pusă la munci grele, una mai istovitoare decît alta, pentru care primea doar o bucată de pîine. Copiii, încă neapți de muncă, nu aveau dreptul la hrană. Ani de-a rîndul această familie blestemată de soartă a trăit mai rău decît cîinii fără stăpîn, din bucata de pîine dobîndită de mamă. Pe rînd, copiii crescînd, au început să muncească, la vremea cînd s-ar fi cuvenit să meargă la școală, și bucățile de pîine s-au înmulțit și ele, două, trei, apoi patru.

Abia alfabetizată, cu numai trei clase primare, femeia și-a scris acum pătimirile, într-o limbă frumoasă și clară, cu o caligrafie de școlar vrednic să învețe mai multă carte. Pentru povestirea ei, care este un strigăt la cer continuu, aș îndreptăți-o ca pe lumea cealaltă să aibă un loc de-a dreapta Tatălui, deși Acesta nu i-a auzit jelania decît după douăzeci de ani, (douăzeci de ani !), petrecuți în robie, cînd i-a ajutat să se întoarcă în satul ei, unde nu mai avea pe nimeni. Copiii, care nu înțeleg prin ce minune nu se prăpădiseră, erau acum oameni în toată firea. Despre tatăl lor nu se mai știa nimic.

Deși de la întoarcerea lor au trecut alți douăzeci de ani și încă doisprezece, și s-ar cuveni ca lumea să fie fericită după cît sînge a curs pe fața pămîntului, după atîta suferință, pe de o parte, pe de altă parte după atîtea izbînzi ale minții omenești, care depășesc Dumnezeirea, faptele strigătoare la cer se petrec fără oprire, și fără speranța că au să conteneasca. Toți le cunoaștem, zece minute sînt de ajuns, ca să le vedem la televizor, să auzim de ele la radio, sau să le citim titlurile în ziare. Strigătoare la cer sînt împușcăturile de pe Nistru, invazia cazacilor, ca în alte vremuri, falsificarea istoriei, minciuna politică... Oare cît timp s-ar cere numai ca să le enumeri pe toate ? Ce pot face, decît să scot și eu un strigăt, cu speranța că nu va ajunge la cer, ci au să-l audă măcar cîțiva oameni ; doar așa, ca să nu mă simt singur pe lume.

Radu Tudoran

Nicolae Iorga

prezentul continuă

„Addenda" la păcatul originar

O mului cinstit, totul i se apare cinstit ; „curatului, totul i se pare curat"... Bieți naivi ai tuturor timpurilor... V-ar trebui o rezervație, în care să fie separați cinstitul, moralul, curatul și misticul. Dar ce „ecologist" ar putea s-o facă ?

Decadența este un bastard al extremelor de prea puțin sau de prea mult. „Nemulțumiții" ar trebui să fie liniștiți ; ei fug de prea puțin și niciodată nu consideră că au suficient...

În chestiunile ce privesc datoriile — fie ele interne sau externe — cei care ar trebui să-și amintească uită, iar cei care ar trebui să uite își amintesc. Și uite așa poate apare și un „blocaj economic".

Nu poți „asista" nepedepsit nici căderea unui tiran, nici instaurarea succesorului său. Primul se vrea întotdeauna Zeu, dar sfîrșește Cometă. Al doilea ? Ei bine nu va deveni niciodată un Sfînt, așa cum nu poți numi Duh o Mofetă.

În prozelitismul ei deșănțat nici o tiranie nu face distincția dintre adevărul adevărat și adevărul oarecare, „adevărul multiplu", (sau „adevăr al greșelii" în conotație Cioran). Glazurarea adevărului, pronia cu care tirania îl pudrează și se învăluie ea însăși, într-o dublă schimbare la față, îi este necesară pentru a-și atribui o legitimitate pe care oricum n-ar putea s-o aibă, o credibilitate atunci cînd nu posedă nici una.

După orice revoluție (socială), urmează o perioadă de tulbureală, o perioadă a „sepiei" ; o „defecțiune tehnică" a istoriei pentru care tot ea, istoria, sau fatalitatea reglează „butoanele", ajutîndu-se de un singur filtru eficient. timpul.

„Politicianul-proteu", veleitar neastîmpărat și năstrușnic, iată o „particulă politică" negativă în mișcarea browniană a politicii de la noi sau de aiurea. Obnubilat de nostalgia „poziției", a puterii, nu-i pasă că trădătorii sînt repudiați atît de cei pe care-i trădează cît și de cei în favoarea cărora o fac...

Sînt seri de „tranziție" primăvară-vară, învăluite în parfumul sublim al florilor de tei ; seri calde, delicate — seri vaporoase, „transparente" — „Seri blînde, seri oneste" (seri Goga) : „în astfel de seri îți revizuiești conștiința și-ți ierți dușmanii"... În astfel de seri ești înclinat chiar și spre „consens". Păcat însă că sînt seri caduce...

„Comicul și tragicul", cum descrie E. Ionesco destinul omenesc, se poate reduce la două adevăruri pe care însă oamenii nu le vor admite niciodată și anume că **ei nu știu nimic** („își închipuie că înțeleg deși nu pricep nimic"), ceea ce este „comic" dar și că **ei nu sînt nimic** ceea ce este într-adevăr „tragic".

Fiecare păcat este o „addendă" la păcatul originar.

„Idiomorfismul" unei opoziții, și care cade în „idiopatie", se manifestă cel mai trist atunci cînd se dezvăluie în neunitate. (neunire)

Mihai Bogdan Lupescu

minimax

Tribulații prezidențiale

Cine spune nu știe
Cine știe nu spune
Sau spune o prostie
Ca să bine sune
La infirmerie
Unde s-au băgat alune

(Folclor din Botswana)

Formulat, așa ca pe vremuri la șezătorile de imbecilizare numite învățămînt politico-ideologic, diagnosticul stării politice actuale a societății românești nu are cum să evite constatarea amplificării distanței dintre și a tensionării contradicțiilor între suprastructura politică și baza socială. Cît privește poziția României (mai exact a regimului de la București) în plan internațional și îndeosebi în Europa, nimic nu îndreptățește decît, cel mult, un optimism foarte moderat, după cum s-a putut constata și cu prilejul recent deschisei sesiuni a Adunării parlamentare a Consiliului Europei. „Spre dezamăgirea cititorilor noștri — transmitea corespondentul **Adevărului**, —, mă simt dator să spun că de aici, din Strasbourg, lucrurile îmi par mult mai complicate, nefiind cu nimic justificat optimismul afișat de reprezentanții puterii (legislative și, deopotrivă, executive) ca și de vizitatorii de ocazie, care își agrementează discursurile de complezență cu promisiuni nerealiste".

În pofida acestei evidente stări de criză care, de bună seamă, contravine intereselor Puterii, cele ce se întîmplă acum în arena politică se arată așa cum va încît, parcă, din umbră, o eminență cenușie și complicii săi se încrincenează să împiedice prin orice mijloace normalizarea. (Basmele din **România Mare** și **Europa**, cu spionii care ne-au invadat țara și mișună peste tot, speculează din plin această aparență, bineînțeles nu fără a urmări o țintă). O altă decodificare însă, mult mai plauzibilă, este aceea că în sînul celor care dețin într-adevăr puterea, s-au delimitat două curente/tabere care se luptă între ele fără menajamente, miza fiind instituția prezidențială, atîta vreme cît este de presupus o compoziție multicoloră a viitorului Parlament care nu va permite partidelor din Convenția Democratică să modifice actuala legislație.

Într-o parte, al cărei simbol electoral ar putea fi, nu, cucuveaua, ci **zimbetul**, se scontează pe efectele imediate și dure ale crizei economice (șomaj + inflație) care, speculate propagandistic, ar putea să incline balanța electoratului către o **„soluție" socialist-populistă-naționalistă**. Și, dacă ar fi să dăm crezare comentariilor dnei sau dnei Rodica Beleoanu, reporterul tv intim al dlui Ion Iliescu, pe unde trece președintele, sate și orașe-ntregi dau buzna pe uliță să-l aclame. O fi, deși relatările din presă spun cu totul altceva, oricum însă, ceea ce se vede și se aude la televizor (mixaje de aclamații cu figuri posomorite) începe din ce în ce mai mult să semene cu secvențe de tristă amintire din „epoca de aur". De asemenea în presa slujind de-a dreptul (**Dimineața** bunăoară) sau disimulat (**Adevărul**) interesele celor care ocupă deocamdată Palatul Cotroceni, este destul de ușor vizibilă o campanie propagandistică centrată pe următoarele obiective : (a) compromiterea liberalismului economic, (b) recuperarea „valorilor" socialismului, eventual cu tot cu cei ce le-au promovat, (c) inflamarea xenofobiei, în general, și a anticapitalismului, în special, (d) denigrarea opoziției democratice, implicit prin subminarea credibilității presei independente și, în fine, (e) confecționarea unei „aure" atrăgătoare în jurul actualului președinte, inclusiv prin calomnierea grosolană a M.S. Regele Mihai. Toate bune și frumoase, că românu-i răbdariu și crede multe, numai că rezultatele alegerilor locale și amploarea entuziasmului stîrnit de prezența M.S. Regele Mihai în zilele Sfintelor Paști, nu sînt nici pe departe de natură să certifice o victorie ușoară a fracțiunii Iliescu & Comp. În aceste condiții, amînarea datei alegerilor parlamentare și prezidențiale, pentru ca bieții oameni să simtă cu vîrf și-ndesat ce-nseamnă aia, chipurile, capitalism, pare să fie o manevră tactică utilă desigur, agreată și de nou înființatul FDSN pentru a mai ciupi ceva capital electoral. Pe de altă parte, tragerea de timp, cum ar spune microbiștii, are un prag critic dincolo de care riscul unor efecte contrare depășește net beneficiul eventual scontat.

În cealaltă tabără, gravitînd în jurul „Frontului Roman", situația este în primul rînd diferită prin lipsa unei personalități care să poată fi „împinsă în față" pentru „prezidențiale", cu șanse reale de succes. Totodată, partidul dlui Roman și însuși domnia sa resimt presiunea timpului întrucît cea mai mare parte din acuzațiile referitoare la dezastrul economic sînt îndreptățite, iar acum ele se aud nu numai dintr-o anumită parte a presei, ci din toate părțile, de unde și volta făcută față de guvernul Stolojan (aliatul uitat) al cărui program economic mă rog, cu mici corective, a fost aplaudat de dl. P. Roman. Or, tocmai date fiind incertitudinile ce caracterizează această poziție politică, nu prea comodă, elementele de noutate intervenite recent în atitudinea Frontului se dovedesc a nu fi tocmai surprinzătoare. Astfel, dacă în zilele premergătoare, vizitei Majestății Sale scribăreții de la **Azi** și-au suflecat tovărășește mînecile pentru a putea să-și îndeplinească misiunea antimonarhică, falsificînd iarăși istoria, **după** vizită, luîndu-se act de efectele sociale, staff-ul Frontului a cîrmit-o puternic. Edificatoare în această privință sînt nu doar declarațiile dlui Stancov, ci și răspunsurile dlui P. Roman la conferința de presă în care și-a povestit impresiile de călătorie din America. Dar, încă mult mai provocatoare a fost reacția televiziunii. Emisiunea „7 × 7" de sîmbătă 2 mai (cu atît mai mult cu cît în aceeași săptămînă dl Ion Iliescu tunase și fulgerase împotriva monarhiei) nu poate fi întîmplătoare iar interpretările cele mai plauzibile sînt două : (1) pentru a spori credibilitatea „independenței" Departamentul Emisiunilor Informative, a comis „eroarea" de a face o emisiune serioasă, profesională, dînd, cum s-ar spune, Cezarului ce este al Cezarului ; (2) punctul de vedere susținut de cei doi reputați istorici (Dinu C. Giurescu și Șerban Rădulescu-Zoner) ar putea să constituie linia de forță a unei campanii prezidențiale, cu reale șanse de cîștig în fața vizitelor de lucru ș.a.m.d. Iar cum dl Roman s-a mai dat peste cap ca Zmeul din poveste prefăcîndu-se în Făt-Frumos Anticomunistul și Antisecuristul, de ce nu s-ar re-orienta încă o dată ? Barem așa ca să-i dea o lecție de politicianism unui R. Cîmpeanu care nu s-a lăsat pînă nu și-a făcut dosarul de ieșit la pensie !

6 mai 1992

Șerban Lanescu

cronica ediţiilor

Provincialii de odinioară

Provincialii de odinioară nu aveau complexe şi nu se simţeau handicapaţi de lipsa condiţiilor „de la centru" pentru a face cultură, aşa cum se simţeau cei din 1927, cînd Mircea Eliade le adresa cunoscutele sale scrisori ; în provincie fiind şi chiar în provinciile aflate încă sub dominaţie străină, ei considerau nu numai posibil, ci chiar de datoria lor să facă, în orice fel, cultură românească şi o făceau în primul rînd prin înregistrarea şi conservarea documentelor de ordin istoric, filologic sau folcloristic. Ultimele îndeosebi au ajuns pînă la noi, în pofida materialului efemer care le vehicula, datorită abnegaţiei unei întregi generaţii de folcloriştii din a doua jumătate a secolului trecut, în rîndul căreia figura părintelui Simeon Florea Marian are un relief aparte. El este, ne spune Iordan Datcu în **Dicţionarul folcloriştilor** *, „autorul unei impresionante opere folcloristice şi etnografice în care cultura populară este cercetată... pentru prima dată în aproape toate compartimentele ei... Prin exemplul său, Marian pune bazele cercetării ştiinţifice a folclorului...", iar un cercetător de competenţa şi severitatea lui Ovidiu Bârlea îl pune, în **Istoria folcloristicii româneşti**, „în rîndul întîi al celor care s-au ocupat de cultura populară. Strînse la un loc, lucrările lui depăşesc ca valoare pe cele ale oricărui etnograf, iar masivitatea unora înspăimîntă. De aceea, el a fost mai mult citat decît citit" (Hasdeu îl numise „singurul etnograf român"). Este deci uşor de înţeles de ce o culegere de scrisori adresate lui S. Fl. Marian, recent apărută în atît de cunoscuta şi de preţuita colecţie de „documente literare" a Editurii Minerva **, ni se pare nu numai o carte binevenită, ci chiar o carte necesară

Ea este, desigur, un document omenesc, o imagine a preocupărilor şi activităţilor părintelui S. Fl. Marian, aşa cum se reflectau ele în ochii corespondenţilor săi, dar este totodată şi un document istoric, aducînd viitorului biograf al folcloristului şi viitorului istoric modern al culturii româneşti dintr-o epocă de mare efervescenţă şi de mare însemnătate, care a pregătit marea Unire, date concrete foarte preţioase, nu numai despre destinatar, ci şi despre emitenţi. Unii dintre aceştia, deşi rolul lor în contextul pomenit este major, sînt aproape nişte necunoscuţi pentru noi şi scrisorile lor care apar în acest volum îmbogăţesc o bibliografie precară, de unde va trebui totuşi să plecăm pentru a reda figurii lor toată strălucirea meritată : A. Daşchevici, N. Fekete-Negruţiu (cu un lot mult mai important de scrisori în corespondenţa Bariţ), I.G. Sbiera, Grigore Sima al lui Ion, T.V. Ştefanelli, Polihron Sîrcu ş.c.l. Sînt, de pildă, cele 17 scrisori de la I.G. Sbiera, urmaşul şi continuatorul lui Aron Pumnul, care explică multe detalii din relaţiile bucovinenilor cu Academia Română, cu autorităţile austriece, procesul de deşteptare şi formare a conştiinţei naţionale şi contribuţia „inteligenţiei" la aceasta, cele 21 de scrisori de la Ştefanelli, cu detalii despre activităţile comemorînd pierderea Bucovinei, despre publicaţiile culturale şi literare româneşti, despre colaborări şi preocupări comune, cele 12 scrisori de la Vasile Gr. Pop, puţin cunoscutul autor al **Conspectului asupra literaturei române**, scrisori ample cu numeroase detalii despre viaţa culturală, colegi, publicaţii, cele 13 scrisori de la folcloristul Ion Pop-Reteganul, cu comunicări de texte, bogate referiri la propriile activităţi şi aprecieri la mişcarea folcloristică din ţară şi multe altele care oferă material inedit, preţios atît pentru cunoaşterea lui S. Fl. Marian, cît şi a acestor corespondenţi, între care unii sînt savanţi cu reputaţie, din străinătate (Hugo Schuchardt, E. Picot, Ang. de Gubernatis, Jarnik, Weigand ş.a.).

Desigur, nu toate aceste scrisori cuprind date la fel de preţioase sau de utile, şi lucrul este explicabil prin caracterul mai mult sau mai puţin întîmplător al unei părţi din această corespondenţă : mulţi dintre emitenţi nu sînt relaţii epistolare permanente ale lui Marian şi scrisorile lor, una sau două, nu au cum să cuprindă acele detalii pe care doar o lungă intimitate le aduce în schimbul de păreri şi informaţii între prietenii vechi. Şi asemenea scrisori trebuiau însă publicate, dacă nu datorită importanţei corespondenţei în sine, măcar datorită importanţei indiscutabile a corespondenţilor, între cei peste o sută şi cincizeci de autori de epistole incluşi în volum aflîndu-se Alecsandri, V. Babeş, I. Bogdan, Bianu, T.T. Burada, I. Chendi, Aron, Nicolae şi Ovid Densusianu, Goga, Gorovei, Sp. Haret, Hasdeu, Ibrăileanu, Iorga, Ispirescu, dr. Istrati, fraţii Kirileanu, Maiorescu, Mangiuca, Marienescu, Iacob Negruzzi, Slavici, Şăineanu, Tiktin, Tocilescu, Xenopol şi mulţi alţi oameni celebri sau măcar cunoscuţi. Pe de altă parte, din **Nota asupra ediţiei** reiese că fondul documentar S. Fl. Marian de la Suceava, de unde se publică aceste scrisori, mai cuprinde şi alte epistole pe care editorii, avînd în vedere caracterul selectiv al volumului, le lasă deoparte. Nu ni se indică criteriile acestei discriminări greu de aproximat de vreme ce în volum apar şi scrisori banale şi foarte reduse ca text (nr. 121, 134 ş.a.), şi alte scrisori ale unor emitenţi trecuţi printre cei „respinşi" : din Jarnik se publică nouă scrisori şi se lasă deoparte trei, din D. Dan se publică cinci şi se lasă una, din Marienescu paisprezece (una de două rînduri) şi se lasă cinci etc.

În aceeaşi **Notă**, editorii anunţă că au inclus în volum şi „o serie de scrisori care au mai fost tipărite în decursul vremii în diferite periodice". Acest tip de culegeri ne-a obişnuit însă cu indicarea precisă a publicării fiecărui astfel de text, care nu a apărut doar în „diferite periodice", ci şi în volume : scrisorile lui Alecsandri în vol. X al ediţiei de **Opere** sau cele ale lui N. Iorga în N. Iorga, **Corespondenţă**, vol. II. Dar indicaţia este necesară nu numai din scrupul bibliografic, ci şi pentru a putea verifica corectitudinea transcrierii sau, dacă e cazul, pentru a corecta mai vechile apariţii : două din cele trei scrisori ale lui G. Ibrăileanu au altă dată în textul publicat de M. Cărăuşu în **Cronica** din 1968. Că asemenea erori pot să apară ne arată datele scrisorilor lui I. G. Sbiera (p. 325 şi urm.) care ar trebui, în principiu, să se succeadă în ordine crescîndă, pe cînd în carte ele urmează astfel : 9 ian. 1894, 8 dec. 1893, 7 ian. 1896, 26 ian. 1894 etc. E o simplă confuzie a scrisorilor ? E vorba de greşeli de tipar ? Asemenea întrebări, care pot părea excesive, sînt legitime totuşi de vreme ce la o scrisoare a lui Eudoxiu Hurmuzaki datată 23 iulie 1904, nota explicativă asupra personajului indică : „Hurmuzaki, Eudoxiu (1812—1874), istoric..." etc. (p. 152).

Ni se pare că acurateţea cunoscută a volumelor din această serie şi de la Minerva în general a suferit în cazul volumului de faţă din pricina căutărilor unei formule noi. Este evident că boieria vechilor volume, cu multă albitură, risipă de note explicative şi includerea oricărui căpeţel de hîrtie scrisă de răposatul care face obiectul publicaţiei respective, nu va mai fi posibilă multă vreme de acum înainte, şi că editura — oricare ar fi aceasta — va trebui în primul rînd să aleagă bine materialele documentare pe care le trimite la tipar, iar apoi să le dea o formă cît mai economică. Explicaţiile care se pot găsi uşor în dicţionar trebuie excluse cu desăvîrşire ; asemenea tomuri nu sînt consultate decît de specialişti şi ei ştiu să se descurce. Rămîn utile „descifrările", aluziile, explicaţiile la nume de botez sau hipocoristice (Ţenţiu este Inocenţiu, fiul folcloristului, cf. p. 199) etc., toate categorile de indici şi, credem, trimiterile la publicaţiile anterioare ale textului. O altă problemă este aceea a textelor în limbi străine : ediţia lui E. Dimitriu şi P. Froicu publică numai traducerea românească a scrisorilor scrise în germană, ba chiar uneori în „traducere liberă" (p. 334) şi alteori, am impresia, fără să mai indice acest lucru (scrisoarea prof. Ulrich de la Zürich, într-o română încîntător de modernă şi de corectă). Părerea noastră e că, dacă trebuie să optăm, şi probabil trebuie, atunci nu avem cum renunţa la textul original, fie el în germană sau în greacă. Nu cred că această concesie făcută cititorului obişnuit (adică publicarea traducerii doar) va aduce măcar un singur cumpărător în plus.

Mircea Anghelescu

---

* Primul volum, scris împreună cu regretata Sabina Cornelia Stroescu.

** **Simeon Florea Marian şi corespondenţii săi**, ediţie îngrijită de Eugen Dimitriu şi Petru Froicu, cuvînt înainte de Iordan Datcu, Ed. Minerva, Bucureşti, 1991, 406 p.

povestea vorbei

Metafore publicistice

Hăbuzul metaforic a fost favorizat de limbajul de lemn, în ciuda aparentei incompatibilităţi între rigiditatea formulelor fixe, a clişeelor de limbă şi de gîndire — şi îndrăzneala transferurilor de nume, a asocierilor semantice inovatoare. Metafora funcţiona, în discursul oficial şi public, fie ca stereotip cu rol pur ornant (am mai scris de altfel, în această pagină, despre metaforele clişeu ale limbajului politic totalitar), fie ca formă compensatorie, de aparentă regăsire a libertăţii şi a valorilor individuale. Spaţiul în care era permis jocul cu cuvintele şi sensurile în stilul publicistic (reportaje, tablete, eseuri...) a fost limitat, controlat şi ferit de orice contact cu realul. S-a consolidat astfel un model al performanţei discursive bazat, în cel ma bun caz pe ingeniozitate stilistică ; mult slăbit în ultimul timp, el persistă totuşi. Cîteva dintre manifestările sale incredibile din ultimii doi ani indică mai ales incapacitatea autorilor de a-şi domina discursul, de a-l construi ca pe un întreg coerent ; părţile scapă de sub control, constituindu-se cel mai adesea într-o suită divergentă şi chiar contradictorie de metafore. Cuvintele folosite doar pentru sensul lor figurat, pentru semnificaţia lor schematică, abstractă — se răzbună actualizîndu-şi şi sensul prim, denotativ, concret.

Cînd cineva afirmă, în paginile unui ziar, că „eşichierul şi aşa destul de contorsionat al Europei centrale şi de răsărit riscă să se complice şi mai mult" (1991), metafora **eşichier** e incompatibilă chiar cu verbul **a se complica**, cu atît mai mult cu adjectivul **contorsionat** — pentru că dincolo de sensul derivat, de „domeniu al unei competiţii care cere manevre abile ; dispunere de forţe ; situaţie (politică, diplomatică etc.)", sensul primar, denotativ al cuvîntului — de „tablă de şah" — s-a păstrat destul de bine. O tablă de şah contorsionată e o imagine suprarealistă ; enunţul e de altfel minat şi de inabilitatea gradării : cînd ceva este deja contorsionat, „complicarea" nu mai e foarte ameninţătoare.

Într-un inventar al obiectelor imposibile, **eşichierului contorsionat** i se poate adăuga **şanţul percutant** : „Şanţul experienţelor aspre şi amare, mult prea adînc, ne-a percutat zilnic somnolenţa" (1990). Imaginile se contrazic reciproc, la destul de mică distanţă ; un tipar asemănător produce, evident în mod involuntar, animale fantastice dintr-un bestiar inedit : „Cinic, vechii rechini ai dezastrului românesc întind din nou braţe tentaculare, paralizînd tot ce ating" (1990). Sensul figurat depreciativ, injurios al denumirilor de specii animale se combină, într-o retorică rudimentară, fără a ţine seama de imaginea simbolurilor concrete ; rapacitatea şi extinderea reţelei de acţiune malefică sînt noţiuni perfect compatibile ; rechinul cu braţe de caracatiţă e fundamental comic. Ca şi mecanismul cu atribute umane dar şi paşnic animale născut de emfaza exprimării pretenţioase, voit pitoreşti : „simţindu-ne decuplaţi de un **sadic tablou de comandă** care ne **rumega conştiinţa**" (1990).

Enunţurile din exemplele de mai sus, oricît de ridicole, păstrează măcar şansa descifrării ; la altele, metaforele divergente sînt şi mai incontrolabile ; decodarea devine aproape imposibilă în absenţa unui context mai larg : „Un Guvern, pradă iluzoriului, nu face decît să-şi pardosească cu praf toboganul pe care, la urma urmelor, va intra în Europa" (1990). În încercarea de a înţelege global textul de mai sus, se pot invoca o aluzie la expresia „a arunca praf în ochi" şi ideea alunecării (rapide ?) într-o direcţie obligatorie, determinată ; sînt mai greu de explicat rolul prafului (îngreunează ori uşurează „deplasarea" ?) şi, mai ales, logica utilizării sistemului de orientare spaţială, fatalmente valorizat simbolic : sîntem aşadar undeva sus şi coborîm, pe tobogan, jos în Europa ? din iluzoriu se alunecă direct în Europa ? etc. Plictisitoarea despicare a firului în patru nu duce la nimic ; confirmă, doar, o intuiţie iniţială : a inadecvării metaforice a enunţului. În afară de vagi urme de sens, de un puternic fior patriotic şi de recunoaşterea amestecului de nonconformism şi clişee cu greu s-ar mai obţine ceva de la un enunţ ca „Înălţarea pe vîrfurile picioarelor a fost de fapt strigătul universal al geniului românesc" (1990). S-ar părea că ideea de a folosi metaforele cu rigoare şi coerenţă contrazice convingerile estetice ale multor contemporani.

Faţă de aceste inovaţii, multe din contradicţiile interioare ale metaforelor din limbajul de lemn par de-a dreptul banale. Lor le era, de altfel, specifică mai puţin incompatibilitatea strict textuală, cît cea dintre text şi referent. E o direcţie care are totuşi şi azi continuatori ; nu numai insistenţa alegorică e ridicolă în textul „COMSUIN Ulmeni înaintează(...) cu toate pînzele sus. Umflate de vîntul binefăcător al iniţiativelor şi măsurilor înţelepte" (1991) — ci şi actualizarea referentului : corabia care înaintează cu avînt e de fapt o fermă de creştere a porcilor.

Rodica Zafiu

Nicolae Iorga

Radu Dărângă

Alianțe critice

Gabriel Dimisianu, REPERE
Editura Eminescu, București, 1991

Încheindu-și în 1942 eseul despre posteritatea critică a lui Titu Maiorescu, E. Lovinescu observa că în legătură cu cea de-a treia generație postmaioresciană (G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Perpessicius, Vladimir Streinu și Tudor Vianu), cel de-al treilea capitol al cărții sale rămînea incomplet. Lovinescu avea în vedere mai ales „reacțiunile" antiraționaliste (și deci antimaioresciene) din anii '30, pe care nu le mai examina (cum o făcuse în cazul primelor două generații de maiorescieni) dar și insuficiența documentelor de referință. După Lovinescu, cea de-a patra generație de critici postmaiorescieni urma să rezolve și chestiunile acestea.

În recenta sa carte, care cuprinde un studiu despre Titu Maiorescu și patru eseuri despre criticii mai puțin examinați din seria a treia a postmaiorescienilor (Șerban Cioculescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu și Vladimir Streinu) nici G. Dimisianu nu consacră un capitol special reacțiilor antimaioresciene. În schimb, le înregistrează ceva mai detaliat și, mai ales, se consacră unui examen amănunțit al activității celor patru critici, pentru care dispune de aproape întreg materialul necesar, căci între timp au apărut un număr de ediții critice destul de cuprinzătoare (pentru Perpessicius, Pompiliu Constantinescu și Vladimir Streinu), crestomațiile din **„Biblioteca critică"** a „Editurii Eminescu" și chiar cîteva bune monografii (**Vladimir Streinu** de Serafim Duicu sau **Pompiliu Constantinescu, „un Saint-Just al opiniei critice"** de Melania Livadă).

În cel dintîi studiu al volumului, G. Dimisianu sintetizează trăsăturile cele mai importante ale **spiritului junimist,** așa cum au fost ele enunțate chiar de Titu Maiorescu, într-un articol din 1890, scris la moartea lui Leon Negruzzi. E vorba mai întîi de atitudinea generală a junimismului („spirit rațional, luciditate, spirit critic aplicat fără discriminare, separarea preocupării intelectuale de sfera intereselor practice, considerarea științelor în acțiunea lor convergentă"), apoi de obiectivele sale principale (trierea operelor din unghiul valorii estetice, intervenția în chestiunile limbii, al ierii, preocuparea de estetică"), în ...e, de „aspectele de ambianță morală și de comportament uman" de la **Junimea** („sinceritate, tranșanță, exprimare desăvîrșit liberă a convingerilor, civilitate, spirit colocvial și cordial"). În sumă, „un vis al inteligenței libere înălțat deasupra trivialităților reale", pentru a repeta formula memorabilă a lui Titu Maiorescu.

Pornind de la trăsăturile acestea, G. Dimisianu urmărește să identifice **junimismul** unor critici despre care E. Lovinescu spusese că s-au născut maiorescieni „așa cum te nești cu ochi albaștri".

Pentru Pompiliu Constantinescu, maiorescianismul / junimismul e mai mult decît un curent limitat în timp, o atitudine creatoare, cu valoare de **permanență („Sensul creator al junimismului").** Disocierea maioresciană a esteticului de etic, de etnic sau de cultural e și ea preluată în întregime **(„Înainte, de la Maiorescu !")**, împreună cu invocarea accepțiunii largi a noțiunii de critică, aceea de „funcție generală a spiritului".

La Șerban Cioculescu maiorescianismul s-a conștientizat „sub presiunea urgențelor combative", cînd a devenit imperios necesar recursul la „teza maioresciană / junimistă că nimic folositor, valoros, durabil nu se poate clădi pe neadevăr (pe neadevărul cultivat cu știință și nici pe automistificare, pe iluzie)". Din această convingere s-au născut articolele „împotriva misticilor și a mistagogilor", cum i-a numit Lovinescu, cel mai cunoscut dintre ele fiind eseul din 1941, intitulat **„Un nou fenomen mistic : thracomania".** Tot maiorescian poate fi considerat și episodul apărării lui I. L. Caragiale de acuzațiile pe care i le aduceau noii săi detractori — o luptă literară la care, de altfel, a mai participat și Pompiliu Constantinescu sau Vladimir Streinu.

După G. Dimisianu, maiorescianismul lui Vladimir Streinu trebuie interpretat ca o radicalizare a principiului junimist al criticii estetice, căci în afara acesteia, nici o altă critică (istorică, biografică sau psihologică) n-ar putea contribui la înțelegerea „originalității spiritului creator" **(„Problemele criticii literare").**

Mai complicată e problema junimismului din critica lui Perpessicius, singurul dintre postmaiorescieni care n-a participat „la omagierea lui T. Maiorescu", atunci cînd se împlineau o sută de ani de la nașterea acestuia și totodată singurul care a reușit să se păstreze în relații de cordialitate cu

Iorga, advesarul declarat al maiorescianismului chiar în momentul festiv al centenarului din 1940.

Dacă în teorie toți acești critici se dovedesc continuatori credincioși ai maiorescianismului din secolul XIX, în practică G. Dimisianu constată existența unor nuanțe sau „devieri" dintre care cele mai spectaculoase sînt de înregistrat la Pompiliu Constantinescu și la Vladimir Streinu. Primul formulează mai multe obiecții în legătură cu omisiunile din critica lui Maiorescu (ignorarea unor scriitori ca Grigore Alexandrescu, C. Negruzzi, Ion Ghica și Alecu Russo, absența unor studii despre romanele lui Duiliu Zamfirescu sau despre poeziile lui Coșbuc și Șt. O. Iosif), cel de-al doilea îl revizuiește drastic pe Maiorescu atunci cînd examinează poezia postpașoptistă într-un capitol din **Istoria literaturii române moderne** (1944) sau atunci cînd vorbește despre „maiorescianismul lui Macedonski". Sînt numai cîteva exemple care arată că, așa cum spunea Pompiliu Constantinescu, „adevărații maiorescieni sunt criticii care nu s-au format în dependință directă de maestru, ci numai au fost pătrunși de metodologia lui spirituală : de aceea numai ei își pot îngădui și o perspectivă critică a criticii lui."

În paralel cu examinarea amănunțită a maiorescianismului, sînt cel puțin încă două preocupări mai importante în analizele întreprinse de G. Dimisianu în cercetarea sa.

Una dintre ele se referă la corectarea unor prejudecăți extrem de adînc înrădăcinate în legătură cu evaluarea celor patru critici, uneori pe baza propriilor lor teorii și opțiuni. Între acestea, absența spiritului istoric și teoretic la Pompiliu Constantinescu („Prea repede o imagine reductivă s-a instituit despre Pompiliu Constantinescu, perpetuată pînă azi. Criticul, adică **foiletonistul,** s-a văzut în el, **numai** foiletonistul, cronicarul avizat, într-adevăr, al imediatei actualități, dar lipsit, s-a putut susține, de perspectivă istorică, nefamiliarizat cu clasicii și inapt de a «proiecta»...") ; absența talentului literar în cazul lui Șerban Cioculescu, singurul postmaiorescian care n-a cultivat „iluzia beletristică" și n-a considerat critica literară un gen literar („Talent literar ?, se întreabă G. Dimisianu, după ce s-a oprit asupra cîtorva din particularitățile stilului din articolele lui Cioculescu. Talent literar ? Cum de nu, și încă unul din cele mari, cu valoare de unicat în literatura critică românească.") ; scepticismul criticii lui Perpessicius („Unii au deslușit în comportamentul criticului reflexele unei unde sceptice [...] ; la Perpessicius, din contră, izbește fervoarea, am spune chiar pasionalitatea participării, căldura infuzată peste tot textul critic deși stilistic, într-adevăr, acele necontenite modulări, acele atît de dese urcări și coborîri de tonalitate pot hrăni și impresia opusă...").

Cealaltă preocupare importantă privește reconstituirea unor teorii personale, așa cum se prezintă ele cu ocazia redactării unor articole de sine stătătoare sau, dimpotrivă, strecurate în materia cronicilor scrise pe marginea unor cărți. La Șerban Cioculescu despre **critica obiectivă** și despre **structura diferențială** pe care se întemeiază valoarea estetică, la Pompiliu Constantinescu despre **organicitatea literaturii** sau despre **fantasticul** din proza românească, la Vladimir Streinu despre **stilul criticii** și despre **critica pură,** la Perpessicius despre sensul **comprehensiunii estetice,** în raport cu diferitele școli sau curente ale unei literaturi. Împreună, toate aceste idei reprezintă contribuția celei de-a treia generații de postmaiorescieni la dezvoltarea conceptului de critică literară în România, temă pe care a mai examinat-o pe larg Florin Mihăilescu sau Eugen Simion.

Judecat în raport cu propriile sale analize din **Repere,** Gabriel Dimisianu se dovedește a fi el însuși un critic plasat în descendența maiorescianismului, asumat într-un moment în care vîntul iraționalismului începe să bată din nou în cultura românească. Pe de altă parte, stilul criticelor sale se individualizează printr-o mare răbdare analitică și printr-un fel exemplar de a rămîne întotdeauna în cele mai stricte raporturi de cordialitate cu textul analizat. Cînd alți critici ar jubila că au descoperit la un autor o contrazicere sau o nepotrivire între teorie și practică, G. Dimisianu recurge la nuanța cîte unui **totuși** sau **deși,** pentru a-și dovedi nu atît atașamentul, cît considerația față de importanța subiectului examinat sau față de cei pe care, totuși, îi combate. În **Repere** G. Dimisianu reușește încă o dată performanța de a ne conduce „pe nesimțite" sau „fără să ne dăm seama" la propriile sale concluzii care, fără să pară șocante, se dovedesc a fi pînă la urmă noi.

Florin Manolescu

Sponsorizați de Dumnezeu (II)

Într-o conferință rostită în 1940 și intitulată „Creștinul în lumea modernă" Mircea Vulcănescu spunea : „Comunitatea indivizilor nu mai are realitate, nici substanțe unitare, ci e numai un ansamblu de **relații** interindividuale. Fiecare rămîne **străin** de ceilalți, dar se poate **intîlni** cu ceilați pentru conlucrare. Ceea ce e unuia scop, poate fi altuia mijloc. Unul poate folosi pe celălat. Totul devine astfel mijlocire, negoț și instrument. Nu mai e scop absolut. Etica devine economie. Și mijlocul prin excelență, mijlocul în sine, sensul instrumental în care se concretizează toate aceste relații posibile e banul. El e puterea care unește, care leagă întîlnirea unui om cu altul și conlucrarea lor".

Da. Banii, ca și vorbele, sînt proteze pe care ne-a fost dat să le inventăm pentru a suplini infirmitatea singurătății noastre. Vorbele, ca și banii, sînt obiecte artificiale, inventate ca remediu pentru o situație ontică maladivă, obiecte neconsubstanțiale omului sănătos, adică omului mîntuit, omului din rai. Dar vorbele în sine (fără acoperire în rugăciune, în mărturisire, în comuniunea de dincolo de vorbe), ca și banii căutați doar pentru ei înșiși, sînt mijlocire pură, lanț nesfîrșit de cauzalități oarbe. Folosirea lor presupune necredința în existența unui Început și a unui Sfîrșit. Paradoxal, „gratuitatea", ne-mijlocirea nu se pot obține decît atunci cînd crezi în existența unui Capăt (mîntuire, Apocalipsă ș.a.m.d.). Pentru că doar atunci poți viza și altceva decît viața de azi pe mîine, pentru că doar atunci faptele tale capătă sens și nu mai sînt făcute doar în vederea altor fapte și așa la nesfîrșit. (Și tot ceea ce se întîmplă cu noi și în jurul nostru nu este decît **o metaforă** de necontenite începuturi și sfîrșituri, o metaforă pentru un Început și un Sfîrșit ce sînt ca și simultane, ca și cum ar reprezenta un singur concept și o singură realitate : **Sfîrșit-începutul.)**

Nu e bine să faci confuzia între Scop și Sfîrșit. Ideea de scop te poate duce la credința că-l poți îndeplini doar cu puterile tale, scopul este precis, poate fi circumscris exact, de azi pe mîine. Scopul se leagă de verbul **a face**. Ideea de scop îți poate da iluzia că proteza este chiar mădularul sănătos. Sfîrșitul e și al nostru și dincolo de noi, el stă mai mult sub semnul lui **a fi,** pentru că atunci cînd ești cu adevărat, propria ta condiție nu poate fi decît depășită. Numai și numai prin ideea de finalitate, de scop, poți ajunge ușor la neîncrederea în Dumnezeu și la încrederea prea mare în forțele tale. Drumul care urmează de obicei în acest caz duce la deznădejde. Dar nici neparticiparea, pasivitatea nu-i bună pentru că atunci poți cădea în prea mare încredere în Dumnezeu. Nu te poți considera nici singur, nici împreună cu Dumnezeu — amîndouă duc la păcatul luciferic al orgoliului, cu toate urmările sale. Și dacă crezi că poți reuși tu, fără ajutorul Lui, ca și El, și dacă crezi că ești în El, direct El — cazi tot în păcatul **substituirii.** Poate că în aceasta constă libertatea noastră : sîntem și singuri și împreună în același timp. În același timp vorbim și tăcem (mărturisim, dar sîntem și în rugăciune). Murim dar și înviem. Putem deveni mijloace-vii ale lui Dumnezeu. Avem posibilitatea de a deveni banii și vorbele Lui. Deci avem posibilitatea de a răspunde „singurătății" Sale. Posibilitatea de a nu fi chiar noi singurătatea lui Dumnezeu. (Vezi somnul necumpătat al apostolilor în grădina Ghetsimani. Acest somn era chiar singurătatea lui Isus în rugăciune.) Putem deveni **proteze** ale lui Dumnezeu, căci El s-a „betegit" pe cruce tocmai pentru a ne da șansa uriașă de a putea răspunde prea-plinului dragostei sale.

Vorbele sînt singurătate. Dar cu cît ele se transformă mai mult în rugăciune pot deveni — sînt deja — dăruire, comuniune. Destinul nostru de ființe singure și muritoare poate fi înțeles — într-un mod înalt — ca **destin-rugăciune,** ca destin în dăruire Celuilalt. Aceasta ar fi o înțelegere a soartei în care participarea și supunerea s-ar împlini și s-ar împleti pînă la ceea ce se numește : iubire de destin. O modalitate de participare și de supunere la destin în care — pur și simplu — **a face** ar deveni identic cu **a fi.** Parabola neotestamentară care descrie acest mod de raportare la soartă este chiar rugăciunea lui Isus către Tată în grădina Ghetsimani : „Părintele Meu, de este cu putință, treacă de la Mine paharul acesta ! Însă nu precum voiesc Eu, ci precum Tu voiești." (Matei 26, 39). Înainte de Patimi, știind că acestea se apropie, Isus nu le dorește, se roagă pentru neîmplinirea lor, dar voința Tatălui este mai sus de dorința Fiului și rugăciunea în chiar acest sens este rostită. Orice răscruce a destinului presupune participarea noastră și dorința de-a ieși cu bine din încercările la care vom fi supuși, dar înțelegerea destinului ca rugăciune înseamnă dorința de a ni se împlini mai întîi povestea, care ne este adevăr, și nu de a ni se întîmpla — neapărat — binele circumstanțial, imediat.

Basmul „Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte" este un grozav exemplu pentru lupta de-o viață și, în același timp, împăcarea cu nașterea și cu moartea, în cadrul unei iubiri sau, mai bine spus, unui **dor de destin.**

Talanții pe care-i primim fiecare, talanții care sîntem pot deveni o bună investiție a lui Dumnezeu. Dumnezeu ne sponsorizează mereu, sponsorizează istoria pentru ca aceasta să-și ducă pînă la bun sfîrșit povestea. Pînă la înminunarea Sfîrșitului.

Cristian Popescu

mircea petean

Îndemn

tună și fulgeră sec
ploaia se lasă mult
prea mult așteptată
cerul prea jos
mă întărită
și semenii se grăbesc
să-mi închidă gura
cu un căluș de cuvinte
visez cu ochii deschiși
cum fructele frigului
se pîrguiesc sub astre
mă cutreieră gîndul că
pe cît de ușor ai putea înnebuni
pe-atît de ușor ai putea și călători

„bea bea
— nu te aprinde —
din pocale înalte de lemn"

Călătorii amînate

nu sosise vremea călătoriilor

ne adunam toți trei
triadă lipsită de fumuri metafizice
triumvirat lipsit de ambiții politice
tripletă lipsită de ifose literar-artistice
cum ziceam ne adunam tustrei
de preferință prin cotloane și unghere
rar
sau chiar necercetate

adesea treceam prin dreptul atelierului
foto
o dată cu proprietarul dispăruse și
firma
și cel mai pătimaș călător din ținut
rămăseseră doar scara de lemn și ușa
zăvorîtă

continuăm să desfășurăm și să
analizăm
cu voluptatea detaliului varii itinerarii
eram seci ca doagele strînse-n chingile
arsitei
dar ne purtam sterilitatea ca pe un
semn, de noblețe
și de distincție

desigur pentru noi ceasul călătoriilor
nu bătuse încă

Așteptări înșelate

de mult nu l-am văzut pe prietenul
meu călătorul
atît de satisfăcut
„se pronostichează timp nefavorabil
vom avea parte de ploi nimicitoare
cu mii de fulgere și paratrăznete
însoțite chiar de vijelii"

ca niște mirese părăsite și nemingîiate
au rămas văile în urma norilor
care-au trecut Dealul Moisei cu
deltaplanul

strînși în jurul unei mese în crișma
uitată
ne uităm unul la celălalt fără să ne
vedem
orbiți de-atîta frustrare
tăcem bem uităm și iarăși tăcem

ceața coboară în munții tăinuind zăpezi
și păduri înverzite
și luminînd palpitul precipitat
al pieptului unui copil astmatic

Proiect de statuie

se hotărîse înălțarea unei statui în
viitoarea
fostă piață din centrul orășelului
de la poalele muntelui —
o corabie cu pînze pluti-va într-un
lighean
copiii se jucau de-a prinselea
adolescenții loșgăiau ca un nor de
înaripate
adulții își furau unii altora pălăriile
bătrînii își incurcau mulajele
strămoșii confecționau și desfăceau
fluiere de os
pe piața liberă în restaurante în gară
pe stradă
peste foste morminte

pînă una alta noi adică
tu — paradoxalul
eu — scribul
și prietenul nostru comun călătorul
învățăm să deprindem surîsul
în atelierul maestrului din localitate

Raport de gardă

ziua sosește pe meleagurile noastre
dintr-o depărtare
personajele dau buzna
ca niște călători surescitați de așteptare

ceața ori somnul
somnul ceții ori ceața somnului
înghit conturul însinguratului

un călător de vocație
care crede că realitatea nu există
tălmăcește semnificațiile oculte
ale cifrei contabile 7

tînărul domn își dezvelește caninii —
fața lui e o orgă de zîmbete
care produce doar scîncete
aburii fierului de călcat și munții
pinzeturilor
cuprind făptura Anei
cu focul și gheața gheenei

poetul deplînge lipsa de onestitate a
ploii
care însoțește dezghețul
și care continuă să nu-și respecte
promisiunile

se-aude o voce dintre ruine —
„mai scrii mai scrii bătrîne"

Triada empirică

închidem capitolul călătorii
cu cîteva considerații asupra triadei
empirice

„eu"
locuiește în teritoriile de dincoace de
munte
scrib dedat voluptăților literei

„tu"
pare a fi dincoace
cînd e de fapt dincolo
„tu"
rostește adevărul cu aerul că minte
și minciuna cu aerul că spune adevărul
„tu"
crește ca-n somn amintirea
celui plecat
un argument în plus
aceste mici coline mustinde
cu care se identifică adesea

că l-aș modela — ce cumplită iluzie —
căci de-ar fi să-mi privesc palmele
n-aș descoperi altceva decît
spațiile simple dintre litere
spațiile duble dintre cuvinte

„el" e călătorul de profesie veșnic cu
treburi
prin teritoriile de dincolo de munte

---

despre

Poemul adaptat

George Vulturescu, editorul unei excelente reviste profilată pe lirică **(Poesis)**, nu scrie poezia care-i place. În vreme ce-și croiește drum prin hățișul și nemernicia cotidiene, altele, mai înalte, are el în sufletul lui. De voie-de nevoie însă, el s-a adaptat discursului devalorizat, nu fără a crîcni și a se jelui mereu de această declasare. Poemele trăiesc, astfel, atît din proliferarea derizoriului, cît și din acute nostalgii vizionare, cheltuind un inepuizabil fond elegiac. Într-o stilistică a imediatului ele închid o elegie a logosului. Poetul nu contenește să deplîngă, cînd imprecativ, cînd invocativ, prăbușirea cuvîntului în dizgrație și lenevirea sa în confortul consemnării și al notației. Ceea ce deploră George Vulturescu, adesea destul de crispat și cu o ironie în care se aude scrîșnetul e pierderea grației transfiguratorii. Aceasta e tema care nu numai că nu-l obosește, dar îl și înflăcărează, atît în **Frontiera dintre cuvinte** (Ed. Litera, 1988), cît și în recentele **Poeme din Ev-mediul odăii** (aceeași editură, 1991). Indiferent ce și de unde începe, el ajunge repede la rosturile poemului. E tema care l-a hipnotizat și din mrejele căreia nu se poate rupe. Peisaj sau poem de dragoste, confesiune sau reverie, textul e forțat să-și scruteze propriei decadențe ori, din contră, să dea drumul unui alean vizionar. Acest punct obligat de trecere provoacă fie declarații de intenții, fie precizări de poziții: Ar putea părea că o insațiabilă valență teoretică, sau cel puțin programatică, înhață mereu textul și-l dezvoră, dacă n-ar fi vorba doar de nostalgia unui limbaj cu acces la transcendență ce se macină pe sine. În lipsa ei, însă, un registru declarativ de o viguroasă redundanță se întinde în toate poemele lui George Vulturescu și Adriana Iliescu avea toată dreptatea să considere (în **România literară**, 13/92) că „întreg acest volum este o artă poetică". Poate că nu într-atît de post-

Nicolae Iorga

condiția, să se zbîrlească de groaza modernistă pe cît tranșează comentatoarea dar, ce-i drept, cu destule elemente integrabile. Blocat în intersecția nostalgiei vizionare cu competența limitată la cotidian și gratuitate a poemului, poetul are, de regulă, la îndemînă două căi de atac: una imprecativă și una invocatorie. Cea din urmă valorifică memoria logosului în paradis, amintirea cuvîntului electrizant și transfiguratoriu. Poetul invocă mereu cuvîntul de foc, verbul ca instituție a viziunii și scriitura catastrofică. Promisiunea sa solemnă, amînată din poem în poem, e viziunea și limbajul revelator pînă la pustiire. Dar poetul nu merge dincolo de invocație, mulțumit să simtă arsura cuvîntului visat. El trăiește, cel mult, vertijul unei epifanii a limbii profetice. De construit, însă, construiește nu atît din vehemență și limbaj inflamatoriu, cît din stăruință meditativă. Limbajul invocat împinge poemul într-o transă pasageră, după care acesta își revine la starea sa cerebrală și la condiția de organizator al nostalgiei și decepției: (...) „aici voi lupta în acest perimetru al crudului joc / hexametric ridicînd la putere de armă orice cuvînt / / pentru că eu văd în convulsiile lui forța de-a ieși / din smîrcul rîului / pentru că recunosc în el înaintea ta șarpele de / sub raful roții cotidiene / el se va smulge și va sări la gîtul tău cu un ultim / zvîcnet rupînd legea tîrîșului / și va întîlni zeul înaintea ta / și-ți va trăda grota / și te va îngropa pe măsură ce te exprimă / / Și eu voi fi cadavru. Scriu asta împotriva / celor care nu știu nimic despre forța deformatoare / a vieții / domnișorii anecdoticii, gîrboviții pe / trotinetele citatelor — orbi rămînă și / fericiți să nu cunoască clauza poemului vehement // Fie deci spart cel mai copt abces de pe trupul / său miruit; în strigătul limbii nu există scrupule / suflul său creator lasă infirmi și robi prin deșertul / nopții / diabolic își creează propriul aer, clima sa proprie / cu animale și regnuri, reliefuri ademenitoare, specii / de plante acvatice, arbori și ceață, insecte și alge, / pămînturi" (...) **(Noaptea incendiilor din Alexandria)**. Pe cealaltă pîrtie, a imprecației, poetul avansează cu mai puține precauții și cu mai multă îndreptățire și îndîrjire. El administrează poeziei fără orizont, celei care parazitează în imediat și în limbajul fără transcendență, o aspră imputare, mobilă atît în atitudine, cît și în imagistică. Mînia sa e mai plastică decît tînjirea și derizoriul i se supune mai ușor decît sublimul. Imaginația știe să transforme furia programatică în fulguranțe și să le dea o pregnanță fosforescentă. În orice caz, în exercițiul mîniei, tras adesea în secvențe grotești, se aude mai puțin gîfîitul efortului constructiv și textul e mai puțin cabrat.

George Vulturescu e un caz tipic de poet sub vremi. El a înțeles bine că trebuie să se distanțeze de propriul fond patetic și că poemul nu mai poate fi livrat într-un limbaj emfatic. Deplorînd căderea misionară, el s-a adaptat unei formule aparent glaciale consolîndu-se cu un lirism ce-și refulează patetismul. Deschise cu un acord cerebral și instituind un circuit refrigerent, poemele nu scapă, însă, vocației sacrificate. Aceasta se răzbună la tot pasul și textul se inflamează din loc în loc, mergînd într-o ciudată cadență de patetic și neutral. Poemele sar de pe linia trasată, patetizîndu-se, și toate precauțiile autodistanțării se dovedesc fragile baraje în fața imperativului participativ. Imprecația și invocația sînt limbaje inflamatorii, abrupte ,fără protocol și ele se năpustesc mereu asupra poemului. Poetul însuși nu rezistă prea mult ascezei și distanțării, lăsînd pasajele implicării să se reverse. Dacă n-are curajul să treacă direct în limbajul vizionar și să și-l însușească, el îi prelungește la infinit linia programatică. Pornit sub zodia notației, poemul se abate repede sub cea a patetismului. Felul în care poetul îl trage de hățuri spre a-l calma e, adesea, prea vizibil.

Al. Cistelecan

« Delict
împotriva ordinei sociale »

În surghiun cu Vasile Voiculescu

Să fi tot fost pe la începutul unii decembrie 1959, cînd ușa celulei u dată în lături și înăuntru își făcură apariția doi deținuți de drept comun, purtînd pe targă o firavă făptură, care aducea, prin liniile ascuțite ale pomeilor, mai degrabă cu un sfînt decupat din icoanele neasemuite ale pictorilor bizantini. Era așa de slab, că puteai să vezi printr-însul și-l urmăream uluit um încerca să-și strîngă zeghea pe l, cu rămășița unui efort parcă nepămîntean. Era frig, tare frig în celulă i parcă răceala îți intra în oase cînd edeai țurțurii de gheață care atîrnau a niște ciorchini pe sub obloanele ținuite ale fiecărei celule. Părintele Aposu se făcuse și mai mic lîngă mine și bia reuși să silabisească : „este poetul Vasile Voiculescu, să-i facem repede ost de un pat, dacă se poate, la loc nai ferit, că e prăpădit de bolnav." oferit patul meu și eu m-am co- pe al treilea pat suprapus, plasat hiar lîngă fereastră, de unde puteam upraveghea atît celularul Aiudului cît i spitalul orientat undeva către dreapa. Îmi făcusem prin obloanele cu are erau căptușite ferestrele un mic rificiu prin care urmăream, cu răbarea unui ascet, toate mișcările care e făceau în cadrul penitenciarului. mi părea rău, că „zarca" îmi scăpa in obiectiv datorită poziției ei. Era ea mai veche secție a Aiudului zidită e timpul împărătesei Maria Tereza. colo, în condiții deosebit de severe tiam că supraviețuiesc o parte din maii cărturari ai acestui neam martirizat. colo își prelungeau agonia cu îndărăticie, Nichifor Crainic, Radu Demerescu Gyr, Petre Pandrea, Petre Țuea, Nicolae Porsena, Constantin Gane, recum și atîția alți mînuitori ai conelului, pe care îi cunoșteam sau veam să-i cunosc mai mult, sau mai uțin.

În urma masivelor arestări din 1958, flasem încă de la Jilava că și Vasile ulescu avea să plătească amarnic out cumsecădeniei lui, precum și rezului de a face sluj în fața potentalor zilei. Fusese condamnat la 5 ani chisoare corecțională pentru „Delict npotriva ordinei sociale". Zadarnic avocatul său prezentase la proces ca probă materială, o carte apărută în U.R.S.S. cu cei mai reprezentativi poeți români din secolul XX, unde Voiculescu ocupa un loc binemeritat în ierarhia culturii românești, că înalta instituție judecătorească, nu a ținut seamă de ea. După un stagiu de cîteva luni la Jilava, a fost trimis la Aiud, unde avea să contracteze o turbeculoză pulmonară și să fie internat în spitalul penitenciarului.

Dar internarea la spital nu a durat decît 3—4 săptămîni, fiind evacuat apoi la secția infirmerie unde am avut marele noroc să-l cunosc personal. Adaptarea lui în noua celulă, n-aș putea spune că s-a făcut ușor. Încă de la ușă se simțea nevoia de aer iar cei care stăteau în jurul tinetei se sufocau pur și simplu. Paturile suprapuse și înțesate cu bolnavi de toate culorile politice dădeau un aspect babilonian încăperii. Chinuitor era însă frigul. Este ciudat că Vasile Voiculescu nu s-a plîns niciodată de acest adevărat flagel, deși, ultimele rămășițe de mușchi se strîngeau distrofici sub zeghe. Un samaritean, înfruntînd pericolul de a fi prins, îi împletise un pulover din, te miri ce și i-l oferise să-și mai dezmorțească oasele înțepenite de frig. Era cel mai frumos dar pe care îl putea face cineva și o clipă am avut impresia că ochii lui Voiculescu, se umeziseră. Cu timpul, poetul și-a mai revenit, căpătînd chiar o tentă de palidă roșeață în obraji în ciuda celor 50 de grame de pîine pe zi, și a celor 250 de grame de turtoi rîniced.

Seara, ne roteam în jurul său improvizînd adevărate șezători, unde marele maestru al condeiului își depăna amintirile cu iscusința unui șlefuitor de diamante. Așa mi-a fost dat să cunosc în lectura autorului, pe **Zahei Orbul, Capul de Zimbru, Ultimul Berevoi,** și mai departe am auzit **Chef la mănăstire, Luparul, Revolta dobitoacelor, Sakuntala, Lostrița,** precum și alte povestiri. Am avut marea bucurie, prin decembrie 1991, fiind invitat la Conferința Națională a Scriitorilor Medici să aflu că și **Perna de puf** a beneficiat de mult rîvnita lumină a tiparului în recentul volum „Toiagul Minunilor" apărut sub atenta îngrijire a Dlui Radu Voiculescu, fiul inegalabilului scriitor. Plăcerea mi-a fost dublată la această întîlnire și de prezența plăcută a altui vlăstar al familiei : Doamna Gabriela Defur Voiculescu — o adevărată sursă de informații voiculesciene.

În cîte-o seară, în celulă, parcă adunați la gura unei sobe improvizate, marele poet, își aducea aminte cu duioșenie de Pîrscov, de familia lui, ordonîndu-și cu evlavie amintirile în sipetele lor. Își iubea foarte mult copiii ! Cred că și astăzi mai rețin cîteva versuri din poezia „Ionică", deși de la despărțirea noastră au trecut peste trei decenii.

La sfîrșitul uneia din zilele care nu se mai terminau am avut o ușoară lipotimie. Cum după „închidere" nu se mai putea apela la medicul oficial al penitenciarului, asistența mi-a acordat-o, poetul medic Vasile Voiculescu, cu mijloacele care îi erau la îndemînă. Avea o ureche formidabilă. El mi-a descoperit devierea ușoară a cordului către dreapta, precum și procesele evolutive de natură T.B.C. însămînțate sub formă de noduli la nivelul celor două vîrfuri pulmonare. „Trebuie să te păzești tinere — îmi spuse el după o îndelungată tăcere și evită eforturile, cu nodulii nu e de glumit. Mai lasă plimbările prin cameră și stai la pat. E singura posibilitate de a supraviețui. Nici eu nu stau mai bine pulmonar, dar stau cuminte la patul meu." Avea un fel de a te dojeni, încît nu te puteai supăra niciodată pe el. Într-o zi, deosebit de friguroasă, cineva îi furase obielele. Gestul ne-a indignat pe toți, pentru că nu exista unul să nu sufere de frig. La o percheziție făcută asupra fiecărui deținut, au fost descoperite la un fost plutonier major de jandarmi Andrei, care, se pare, că mai practicase aceste rușinoase obiceiuri. Poetul, însă i le-a lăsat „Poate că el are mai multă nevoie de ele" a căutat el să îndulcească situația, — „Nu-l lipsiți de acest primar instinct de conservare" și niciodată nu s-a mai atins de ele cu toate că și picioarele lui erau învinețite de frig. Acesta era omul de suflet și marele cărturar Vasile Voiculescu. Într-o bună zi, am fost anunțați de către caraliul de serviciu, că vom face baie. Era mare eveniment și mulți se întrebau : nu cumva a fost înlocuit comandantul închisorii colonelul Crăciun ? Dar nu ! Acest miracol nu ne-a fost dat să-l trăim. Era un ordin și-atît ! Dezbrăcarea s-a făcut în mai puțin de un minut. Ca la armată. De altfel, ce-aveam pe noi ? Cîteva zdrențe vărgate ce se puteau numi cu multă îngăduință : manta, veston și pantalon. Am intrat cîte trei la un duș aranjați oarecum după prietenii. Vasile Voiculescu, învățătorul Victor Stoica și eu. Dumnezeule ! Ce bine era sub apa caldă. De cîte veacuri nu mai făcusem baie. De cîte veacuri nu mai simțisem o coajă de săpun alunec'nd peste oasele ieșite în relief ? Poetul zburda ca un copil. Ai fi zis că s-a născut a doua oară. Îl chinuia de mult o eczemă apărută în barbă și nu știa cum să mai scape de ea. L-am ajutat să se săpunească bine, obsedați de ideea că, poate nu vom mai apuca să mai facem vreodată baie. Dar ce-a fost asta ? Din dușuri a început să curgă apă rece ca gheața. Rămăsesem cu săpunul în parte pe noi, căci jeturile tăiau ca un brici. Am început să ne îmbrăcăm într-un ritm îndrăcit. Din camera alăturată se auzeau rîsetele deșănțate ale celor care ne antrenau inconștient în jocul : de-a viața și moartea. Poetul rămăsese cu săpunul pe ochi și contactul cu apa prea rece, aproape îi tăiase respirația. De-atunci, n-am mai reușit să-l convingem, să mai facă o altă baie.

În urma acestui incident, se alesese cu o agravare a maladiei căilor respiratorii. Făcea temperatură mare, devenise extrem de tăcut și îi dispăruse complet pofta de mîncare. Nici chiar cele 50 de grame de pîine, rația zilnică pentru a ne prelungi agonia, nu-l mai interesau. Neras de două sau trei săptămîni, cu pomeții obrajilor ascuțiți înțepînd lumina, părea unul din pustnicii pictați pe pereții bisericilor ortodoxe. În starea aceasta l-a găsit doctorița Maria Balea, medicul oficial al închisorii, într-una din rarele ei vizite medicale prin secție. Era totuși o femeie cu sufletul bun, care de multe ori făcea și lucruri minunate ce îi depășeau calitatea de medic securist. Cu o sfiiciune parcă vinovată, constatînd și temperatura mare a poetului, a întrebat : „Domnule doctor, ce doriți să vă prescriu" ? — „Un ou doamnă, un ou", răsună glasul stins al șlefuitorului de metafore, care nu pusese în gură nimic de trei zile. — „Nu pot domnule doctor, nu pot. Dacă aș face acest lucru ar însemna ca a doua zi să fiu alături de dumneavoastră." În spatele doctoriței se găsea locotenentul colonel Ivan, ofițerul politic al închisorii. Insistențele deveneau de prisos. Parcă presimțind marea despărțire ce se apropia, m-a rugat într-una din zile să-i întăresc nasturii de la zeghea care abia se mai ținea pe el și să-i spăl o pereche de ciorapi de bumbac, cu care, cine știe ce samaritean îl înzestrase. I-am spălat ciorapii și i-am cusut nasturii ascuns în dosul unui pat, pentru că deținerea unui ac se pedepsea cu șapte zile de carceră. La cîteva zile ne-am despărțit, luîndu-ne fiecare crucea în spinare să populăm Golgota celularului Aiud. Prin alfabetul Morse, am aflat că V.V. nimerise în celulă cu un huțul de prin părțile Sucevei, meschin și josnic, care în schimbul unui pretins serviciu de curățenie în celulă, îi m'nca și ultima firimitură de pîine. După cîteva luni, nu se mai știa nimic despre poet. Circula zvonul că plecase cu o dubă într-o direcție necunoscută, dar doctorul Bazavan, deținut și el mi-a șoptit, că ar fi fost izolat în vederea eliberării. În anul 1964, anul slobozeniei mele de cele încătușate, c-o traistă-n băț și cu o sănătate precară, am pornit să dau de urma tovarășului meu de suferință, dar acesta trecuse în „lumea umbrelor", lăsîndu-mă să desluș esc singur tainele încă necuprinse de cuvînt.

Gheorghe Penciu

---

spectator

La Teatrul Dramatic Galați :

Spectacole actuale, cu texte din trecut

În repertoriul teatral al orașului de la cotul Dunării, au fost incluse două titluri remarcabile din dramaturgia universală : „Jurnalul unui ticălos" e A.N. Ostrovski și „Mătrăguna" de icolò Machiavelli, care își translează leatica și relațiile interumane din timuri trecute, în zilele noastre, în actualitatea cea mai arzătoare, probînd eterntatea îngrijorării umane și a suferinlor oamenilor, dincolo de frontiere pațiale și temporale.

Piesa lui Ostrovski, scrisă în anul 868, a fost pusă în scenă de regizorul drian Lupu, actualul director al teatului gălățean, continuînd succesul anrior cu acel „Ubu roy" de Alfred arry. Atît textul cunoscutului și apreatului dramaturg rus, cît și viziunea egizorală răspund unui apetit crescut l publicului pentru maniera burlescă teatrului, pentru satiră și farsă, penu directetea demersului scenic. „Jurnalul unui ticălos" este o piesă rezistentă la acțiunea demolatoare a timpului, vremurile noastre fiind mai fertile pentru înțelegerea problematicii ei, a mesajului ei. Regia mizează pe o viziune modernă și intens teatrală, folosind coduri plurisemantice, nuanțe expresive și idei care completează cuvîntul, împlinind generos realitatea nudă și construind un final fulminant, de mare efect. Sînt și secvențe exagerate, parazitare estetic (accente facile și zgomotoase, gestualitate hilară gratuită și o agitată zvîrcolire erotică). Regia este sprijinită de o scenografie simplă și cu încărcătură sugestivă, cu-atît mai bogată, cu cît folosește, parcimonios, elemente decorative și simboluri suple, aerisite, nesofisticate, purtînd semnătura lui Mircea Ribinski.

Din numeroasa distribuție, se detașează Vlad Vasiliu, în Glumov, acel arivist lipsit de scrupule, investind personajul cu originalitate, luciditate, tenacitate și suficientă inteligență pentru a-și ascunde cinismul și ticăloșia. Au prestații lăudabile și în concordanță cu stilul spectacolului actorii Gheorghe V. Gheorghe, Grig Dristaru, Eugen Popescu, Citta Baciu, Liliana Lupan, Gicu Serbina, Petre și Veronica Păpușă...

Plină de aluzii la vremurile pe care le trăim intensiv este capodopera italiană „Mătrăguna", o comedie pe cît de originală, pe-atît de eternă, prin cunoașterea sufletului uman și prin metamorfozarea acestuia în scene și replici teatrale, cu inteligență sclipitoare și dezinvoltură rară, de către moralistul plin de haz din secolul 16, Machiavelli.

Regizorul Mihai Lungeanu descifrează surprinzător de modern piesa (scrisă în 1520, în plină Renaștere), în registru stilistic unitar, firesc, dacă aflăm că tot el a semnat și scenografia, funcțională și densă în semne plastice, din spațiul scenic nelipsind manechinele (redundant folosite-n teatrul nostru). Un exemplu de austeritate materială, dar cu mare încărcătură vizuală este scheletul bisericii catolice, construită din cîteva elemente, în interiorul cărora nu sînt uitate micile amănunte ale ritualului, pînă și carpetele pentru mătăniile credincioșilor și cutia milei pentru sacrele donații bănești din partea enoriașilor, fie bogați, fie săraci. Costumele, în respectul epocii, sînt vestimentații strălucitoare și fastuoase, avînd valențe simbolice în colorarea caleidoscopică proprie vremii și în individualizarea spiritual-caracterială a eroilor, actul lor conceptual fiind semnat de Gabriela Bondărescu-Catargiu. Îmbogățește stările, sentimentele, emoțiile și umorul ilustrația muzicală, imaginată de același Mihai Lungeanu, cu inspirație de compozitor (scena deghizării pe fond muzical are o deosebită savoare). Atmosfera comediei este împlinită de un povestitor cu clepsidră, semn filosofico-metaforic cu dens fior poematic, al **scurgerii** timpului, inovație benefică a regiei.

Messer Nicia, decrepit doctor în legislație, cu ifose de mare înțelept, risipind în juru-i doar stupizenie, ridicol și prostie, este întruchipat fidel de actorul Gheorghe V. Gheorghe, cu vocația sa deja cunoscută pentru arta comediei, cu nonșalanța sa și cu ușurința de-a portretiza din cîteva cuvinte și gesturi. Ticălosul abil Timoteo, călugăr viclean și fariseu, afemeiat și flămînd de avere, capabil să-l vîndă pentru cîțiva arginți, ca Iuda, pe Dumnezeu (pe care-l slujește și-l venerează), și-a aflat un bun tălmăcitor teatral în Grig Dristaru, care dispune de un bogat registru interpretativ, de la cucernicie și puritate sacră, pînă la drăcească malversațiune. Ligurio, intrigantul și scenaristul celor mai diabolice planuri, îndrăzneț și inteligent, rece și calculat, și-a găsit în absconsul, plasticul și abilul Gabriel Constantinescu actorul potrivit. Tînărul sentimental Callimaco, cu mult haz, este Stelian Stanca ; Sostrata (mama Lucreției) este distinsa Citta Baciu ; încîntătoarea naivă Lucreția este Tamara Constantinescu, fermecătoare și senzuală, pierzîndu-și fecioria fără regrete, ba chiar cu frenezie !

Vlad Andrei Orheianu

JURNAL VIENEZ

III. În căutarea lui Georg Saiko

Pensiunea de pe Schopenhauerstrasse 3 pe care mi-o descoperise amabila doamnă Pelz de la Österreichische Gesellschaft fur Literatur îi aparţinea pictorului Stangl. Dînsul era la Paris, de veghe se afla doamna Katharina. Pensiunea e la primul etaj, ei locuiesc la al doilea : ei, adică pictorul cu soţia şi copiii. Fiu-fiică. Cheia albă e de la poarta de la intrare, cealaltă de la apartament.

Locuiesc la doi paşi de Volksoper şi la zece paşi de staţia Währing a lui U 6. Cu tramvaiul 41 ajung — trei staţii — la Universitate. Trei staţii pe Währingerstrasse : trec zilnic pe lîngă camerele memoriale Heimito von Doderer de la numărul 43. Sînt deschise cîte trei ore, miercurea şi duminica. Am fost, în timpul meu vienez, în fiecare duminică. N-au vizitatori. Păzitorul lor îmi spune că, din cînd în cînd, totuşi, apare cîte un curios. Mă întind la vorbă cu omul pus să le vegheze. E un profesor de treabă care e fericit să vorbească despre Doderer. Ştie că în România sînt traduse două romane ale lui, dar în sărăcăcioasa expoziţie nici urmă de ele, şi nici de revistele româneşti cu pagini speciale dedicate scriitorului. Recent, îi spun cetăţeanului, s-a tradus şi **Ein Mord den jeder, besieht.** Românii îl iubesc pe Doderer îi spun. N-aş putea să-i spun de ce îl iubesc, dar asta e situaţia. Sînt singurii dintre foştii estici care s-au ocupat, cît de cît, de el. În **Österreichische Literatur des 20. Jahrhunderts** tipărită în 1988 la Volk und Wissen, Volkseigener Verlag, volum masiv alcătuit de specialiştii est-germani şi maghiari, cel mai mare romancier austriac lipseşte. **E fascist,** spuneau est-germanii. E colaboraţionist, spuneau polonezii, cehii, sovieticii.

De fapt, nici vienezii nu se prea omoară cu „moştenirea" celui mai mare romancier al lor. **Camera memorială** e făcută economicos şi expoziţia pune la vedere imagini, nu prea multe, cărţile maestrului, dar nu foarte multe. Pe o măsuţă, un album cu xeroxuri ar sublinia ecourile operei. Sînt adunate discursurile de la înmormîntarea marelui scriitor. De la expoziţie primesc un pilant **Heimito von Doderer** şi o fotografie care alătură imaginea copilului alături de imaginea măştii mortuare. Poza mi se pare a se integra în ceea ce se cheamă **sinistrul vienez** : fixaţia lor pe **imaginile** morţii.

Pendulez, în căutarea lui Doderer, între camera memorială de pe Währingerstrasse şi **Biblioteca Naţională.** Aci descopăr actele unui simpozion internaţional Doderer ţinut în 4 şi 5 octombrie 1986 sub oblăduirea lui **Niederosterreichische Gesellschaft fur Kunst und Kultur :** nouăzeci de ani de la naşterea şi treizeci de ani de la moartea scriitorului. Conducătoare a simpozionului a fost Wendelin Schmidt-Dengler, specialista numărul 1 a disciplinei Doderer. E mult, e puţin ? La Biblioteca Naţională nu-i nici o carte a lui Gutersloh, unul dintre artiştii pe care romancierul i-a iubit precum pe puţini alţii. Şi nici o carte importantă despre autorul Demerilor. Deşi „în afară" s-au scris cîteva. Pînă şi din actele **Simpozionului** reţin o frază care nu aparţine unui austriac, ci lui Michael Hamburger (citat) : **„Demonii** este o carte care asemenea lui Dr. Faustus a lui Thomas Mann nu demonizează diavolul, ci îl de-demonizează, făcîndu-l inteligibil".

Anul trecut a fost însă la **Österreichische Gesellschaft fur Literatur** o manifestare Doderer (îmi spun prietenii) memorabilă.

Eu n-am prins memorabila manifestare Doderer, am fost însă prezent la două conferinţe ţinute cu ocazia celor cinci decenii de la moartea lui Zweig şi cu ocazia centenarului Saiko. Venisem la Viena cu gîndul să cercetez documente Zweig la **Societatea Ştefan Zweig,** care vreo doisprezece ani a fost din cale-afară de vioaie. Dar societatea s-a desfiinţat. Există un număr de documente, nu foarte importante, pe care le-aş putea vedea. Dar de ce să le văd ?, se minunează gazdele mele. La conferinţa pe care Knut Beck o ţine la sediul Societăţii austriece pentru literatură, majoritatea e compusă din doamne bătrîne. Knut Beck e editorul, la Fischer Verlag, a **Operelor complete** ale lui Zweig. Va citi, o oră, un text pentru cei care vor să afle cîte ceva despre scriitorul comemorat. De altfel, editura a mai pus la dispoziţia auditoriului şi două pagini din care pot afla, graţie aceluiaşi domn Beck, amănunte despre viaţa şi petrecerea scriitorului. Publicaţia (sau cum să-i spun ?) mai conţine pagina testamentară pe care Zweig a scris-o la 22 II 1942 la Petropolis, cîteva texte de şi cîteva despre, o bibliografie a cărţilor. Din care se poate vedea cît de multe cărţi a tipărit, în colecţia sa de buzunar, Fischer Verlag. Din care se poate vedea cît de popular este azi, scriitorul.

Primesc, la intrarea sălii de conferinţă, foaia omagială. Pe urmă mi-o oferă un prieten care află că mă interesează Zweig. Pe urmă mi-o trimite, prin poştă, Max Demeter Peyfuss.

Dacă la comemorarea lui Ştefan Zweig s-au adunat în jur de şaizeci de iubitori de cultură, la centenarul Saiko, organizat de acelaşi admirabil dr. Wolfgang Kraus sala avea multe locuri goale. Dar nu dl. Kraus a patronat manifestarea **Saiko** fiindcă dînsul avea gripă. Viena e paralizată de o epidemie cumplită de gripă ! Un milion de bolnavi, anunţă în manşetă **Wiener Kurier.**

Aşa că la Centenarul Saiko nu participă decît vreo treizeci de persoane. Conferenţiază domnul Adolf Haslinger, profesor la Universitatea Salzburg, autor de studii privind literatura germană a secolului XX. Participă şi doamna Saiko. Nu e foarte încărcată de ani : o bătrînică distinsă, mîndră de **misiunea** ei. Domnul Haslinger citeşte exact o oră un text agreabil în care revin marile, personaje ale secolului XX al literaturii germane. Mi se pare, totuşi, foarte puţin. L-am iubit întotdeauna pe Saiko fiindcă e un mare nedreptăţit şi dacă acum, la centenar nu se spune acest lucru, atunci cînd ?

Senzaţia puternică, aproape copleşitoare, că literatura austriacă respiră prin plămînii germani. Eforturile Societăţii austriece pentru literatură şi a extraordinarului animator care e Wolfgang Kraus vor remodela această relaţie ?

Iată întrebarea zilei de 6 februarie 1992, zi în care un milion de vienezi suportă tirania gripei.

Cornel Ungureanu

Francisc Kalab

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

„Atmosferă de lucru" la una din conferinţele scriitorilor

Eugen Uricaru pledează pentru cultura română la Atena

George Stanca într-o clipă de răgaz pe traseul Expres Magazin — Soti

Marian Ilea a ocupat deja standul pe care îşi va etala viitoarele sale volume de proză

FAPTELE SFINȚILOR APOSTOLI

CAPITOLUL 20

Pavel călătorește din nou prin Macedonia și Grecia ; îl învie pe Eutihie din Troa ; de la Troa la Milet ; își ia rămas-bun de la Biserica Efesului.

1 Iar după ce a încetat zarva, Pavel si-a chemat ucenicii si le-a dat sfaturi ; si după ce si-a luat rămas bun, a iesit să meargă în Macedonia.

2 Și străbătând acele părți si dându-le sfaturi cu'n delungate cuvinte, a sosit în Grecia.

3 Și a stat acolo trei luni. Dar când era să plece în Siria [167], Iudeii au uneltit împotriva lui, și atunci el s'a hotărît să se întoarcă prin Macedonia.

4 Și au mers împreună cu el, până în Asia, Sopatru fiul lui Pirus din Bereea, Aristarh si Secundus din Tesalonic și Gaius din Derbe și Timotei : iar din Asia, Tihic și Trofim.

5 Aceștia au plecat înainte si ne-au asteptat în Troa.

6 Iar noi, după zilele Azimelor, am pornit cu corabia de la Filipi și în cinci zile am sosit la ei în Troa, unde am rămas șapte zile.

7 Iar în ziua cea dintâi a săptămînii, când noi ne am adunat să frângem pâinea [168], Pavel, care avea să plece a doua zi a stat cu ei de vorbă și și-a prelungit cuvântul până la miezul nopții.

8 Iar în odaia de sus, unde eram adunați, erau multe făclii aprinse.

9 Dar un tânăr cu numele Eutihie sedea la fereastră și a fost prins de somn în timp ce Pavel vorbea îndelung ; și, doborît de somn, a căzut jos de la catul al treilea ; și l-au ridicat mort.

10 Dar Pavel s'a coborît și s'a aplecat peste el si l-a luat în brațe și a zis : Nu vă tulburați, căci sufletul său este în el.

11 Și dacă s'a suit și a frânt pâinea și a mâncat, a vorbit cu ei mult, până'n zori ; și asa a plecat.

12 Iar pe tânăr l-au adus viu si nu putin s'au mângâiat

13 Dar noi, venind înainte la corabie ,am plutit spre Asson ca să-l luăm de acolo pe Pavel ; că el, voind să meargă pe jos [169], rânduise astfel.

14 Și dacă ne-a'ntîlnit la Asson, I-am urcat cu noi și am venit la Mitilene.

15 Și de acolo, mergând cu corabia, am sosit a doua zi în fața insulei Hios. Iar în ziua următoare am ajuns în Samos ; si după ce am rămas la Troghilion, a doua zi am venit la Milet.

16 Căci Pavel hotărise să treacă cu corabia pe lângă Efes, ca să nu i se întâmple să întârzie în Asia ; pentru că el se grăbea ca de ziua Cincizecimii, de i-ar fi cu putință, să fie la Ierusalim.

17 Și trimițând din Milet la Efes, i-a adunat la el pe preoții Bisericii.

18 Și dac'au venit la el, le-a zis : Voi stiti cum m'am purtat eu cu voi în toată vremea, din ziua cea dintâi când am venit în Asia,

19 slujind Domnului cu toată smerenia si cu multe lacrimi si încercări care mi s'au întâmplat prin uneltirile Iudeilor.

20 și cum nu m'am ferit ca nimic din cele folositoare să vi le vestesc si să vă învăt înaintea poporului și prin case,

21 mărturisindu-le și Iudeilor și Elinilor pocăința spre Dumnezeu și credința în Domnul nostru Iisus Hristos.

22 Iar acum iată că, legat fiind cu Duhul [170], merg la Ierusalim fără să știu cele ce mi se vor întâmpla acolo.

23 în afară doar că Duhul Sfânt îmi mărturiseste prin cetăți spunându-mi că lanturi și necazuri mă asteaptă.

24 Dar nimic nu iau în seamă și pret nu pun pe viata mea, fără numai să-mi împlinesc călătoria și sluiba pe care am primit-o de la Domnul Iisus, aceea de a mărturisi Evanghelia harului lui Dumnezeu.

25 Și acum, iată eu stiu că voi toți, cei printre care am trecut propovăduind împărăția lui Dumnezeu, nu-mi veți mai vedea fața.

26 Pentru aceea vă mărturisesc în ziua de astăzi că sunt curat de sângele tuturor [171].

27 Că nu m'am ferit să vă vestesc toată voia lui Dumnezeu.

28 Drept aceea, luați aminte la voi înșivă și la toată turma în care Duhul Sfânt v'a pus pe voi episcopi [172], ca să păstoriti Biserica lui Dumnezeu, pe care El o câștigat-o cu însuși sângele Său [173].

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de arhimandritul Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli

29 Eu stiu bine că după plecarea mea vor intra în tre voi lupi înverșunati care nu vor cruta turma.

30 Și dintre voi însivă se vor ridica bărbați grăind lucruri sucite, ca să-i tragă după ei pe ucenici.

31 De aceea, privegheati amintindu-vă că timp de trei ani, noaptea și ziua, n'am încetat să vă sfătuiesc, cu lacrimi, pe fiecare din voi.

32 Și acum, vă încredințez lui Dumnezeu si cuvântului harului Său, cel care poate să vă zidească si să vă dea moștenire între toti cei sfintiti.

33 Argint sau aur sau haină n'am poftit de la nimeni ;

34 voi însivă stiti că mâinile acestea au lucrat pentru trebuintele mele și ale celor ce erau cu mine.

35 Pe toate vi le-am arătat, cum că astfel ostenindu-vă trebuie să-i ajutati pe cei slabi [174] si să vă aduceti aminte de cuvintele Domnului Iisus, căci El a zis : Mai fericit este a da decât a lua.

36 Și după ce a spus acestea, și-a plecat genunchii și s'a rugat împreună cu ei toți.

37 Și mare plângere a fost peste toți ; și căzând pe grumajii lui Pavel, îl sărutau,

38 îndurerati mai ales de cuvântul pe care îl spusese, că n-au să-i mai vadă fața. Și l-au petrecut la corabie.

CAPITOLUL 21

Călătoria lui Pavel de la Milet la Ierusalim. Pavel îl vizitează pe Iacob ; Iudeii îl arestează în templu.

1 Și a fost că după ce ne-am despărțit de ei, am plecat pe apă și, mergând de-a dreptul, am venit la Cos și a doua zi la Rodos, iar de acolo la Patara.

2 Și găsind o corabie care mergea în Fenicia, ne-am urcat în ea și am plecat.

3 Și după ce am zărit Ciprul și l-am lăsat la stânga, am plutit spre Siria și ne-am coborît la Tir, căci acolo avea corabia să-și descarce povara.

4 Și găsindu-i pe ucenici, am rămas acolo șapte zile. Aceștia-i spuneau lui Pavel, prin Duhul, să nu se suie la Ierusalim.

5 Și a fost că după ce am implinit zilele, am ieșit și mergeam ; și ei toți, cu femei și copii, ne-au petrecut până afară din cetate ; și plecându-ne genunchii pe țărm, ne-am rugat

6 și ne-am luat rămas-bun unii de la alții ; și noi ne-am urcat în corabie, iar ei s'au întors la ale lor.

7 Iar noi, dacă am sfârșit călătoria pe apă, de la Tir am venit la Ptolemaida ; și i-am îmbrățișat pe frați și am rămas la ei o zi.

8 Iar a doua zi am plecat și am venit la Cezareea. Și intrând în casa lui Filip binevoitorul, care era dintre cei șapte [175], am rămas la el.

9 Și acesta avea patru fiice fecioare care profetizau [176].

10 Și dac'am rămas noi acolo mai multe zile, a coborît din Iudeea un profet cu numele Agab ;

11 și, venind la noi, a luat brâul lui Pavel, și-a legat picioarele și mâinile și a zis : Aceasta zice Duhul Sfânt : Așa îl vor lega Iudeii în Ierusalim pe bărbatul al căruia este acest brâu și-l vor da în mâinile păgânilor.

12 Și când am auzit acestea, și noi și localnicii îl rugam să nu se suie la Ierusalim.

13 Atunci a răspuns Pavel : Ce faceți ? plângeți și-mi sfâșiați inima ? Că eu sunt gata nu numai să fiu legat, ci și să mor în Ierusalim pentru numele Domnului Iisus !

14 Și dacă el nu s'a'nduplecat, noi ne-am potolit zicând : Facă-se voia Domnului !

15 Iar după zilele acestea ne-am pregătit și ne suiam la Ierusalim.

16 Și împreună cu noi au venit și dintre ucenicii din Cezareea și ei ne-au dus să găzduim la un oarecare Mnason din Cipru, vechi ucenic.

17 Și sosind noi la Ierusalim, frații ne-au primit cu bucurie.

18 Iar a doua zi Pavel a mers cu noi la Iacob ; și au venit acolo toți preoții.

19 Și după ce i-a îmbrățișat, le-a povestit cu de-amănuntul cele ce a făcut Dumnezeu între păgâni prin slujirea lui.

20 Iar ei, auzind, slăveau pe Dumnezeu și i-au zis : Vezi, frate, câte mii de Iudei au crezut ; și toți sunt plini de râvnă pentru Lege ;

21 și ei au auzit despre tine că pe toți Iudeii care trăiesc printre păgâni îi înveți să se lepede de Moise, spunându-le să nu-și taie'mprejur copiii, nici să umble după datini.

22 Deci, ce e de făcut ? Fără'ndoială că mulțimea trebuie să se adune, fiindcă vor auzi că ai venit.

23 Așadar, fă ce-ți spunem noi. Noi avem patru bărbați care au asupra lor o făgăduință [177] ;

24 ia-i pe aceștia, curățește-te împreună cu ei și plătește-le tu cheltuielile, pentru ca ei să-și radă capul [178] ; și toți vor cunoaște că din cele ce-au auzit despre tine nimic nu este, ci că tu însuți umbli după Lege și o păzești.

25 Cât despre păgânii care au crezut, noi le-am scris rostindu-ne ca ei să se ferească de ceea ce este jertfit idolilor și de sânge și de animal sugrumat și de desfrâu.

26 Atunci Pavel, luându-i cu el pe bărbații aceia, s'a curățit împreună cu ei și a doua zi a intrat în templu să aducă la cunoștință împlinirea zilelor curățirii, când anume să fie adusă ofranda pentru fiecare din ei [179].

27 Și când era să împlinească cele șapte zile, Iudeii din Asia, văzându-l în templu, au întărâtat toată mulțimea și au pus mâna pe el

28 strigând : Bărbați israeliți, dați ajutor ! Acesta este omul care pe toți de pretutindeni îi învață împotriva poporului și a Legii și a locului acestuia ; ba încă și Elini a adus în templu și a spurcat acest loc sfânt.

29 — Că ei îl văzuseră mai înainte'n cetate pe Trofim Efeseanul împreună cu el și credeau că Pavel l-a adus în templu —.

30 Și s'a mișcat toată cetatea și s'a făcut adunare de popor ; și punând mâna pe Pavel, l-au tras afară din templu și îndată au închis porțile.

31 Dar când căutau ei să-l omoare, a ajuns veste la tribunul cohortei [180] cum că tot Ierusalimul s'a tulburat.

32 Acela, luând îndată oșteni și sutași, a alergat la ei ; iar ei, văzând pe tribun și pe ostași, au încetat să-l mai bată pe Pavel.

33 Atunci tribunul s-a apropiat, a pus mâna pe el și a poruncit să fie legat cu două lanțuri ; și a'ntrebat cine este el și ce-a făcut.

34 Iar în mulțime unii strigau una, alții alta ; și neputând el să cunoască adevărul din pricina zarvei, a poruncit să fie dus în tabără.

35 Iar când a ajuns la trepte, a trebuit să fie purtat pe sus de ostași, din pricina întărâtării mulțimii, lui Dumnezeu în toată conștiința cea bună...

II

36 că mulțime de popor mergea după el strigând : Omoară-l !...

37 Și când acela a vrut să-l ducă'n tabără, Pavel i-a zis tribunului : Îmi este îngăduit să-ți spun ceva ? Iar el a zis : Știi grecește... ! ?,

38 nu ești tu oare egipteanul care mai zilele trecute s'a răsculat și i-a scos în pustiu pe cei patru mii de ucigași [181] ? ..

39 Și a zis Pavel : Eu sunt iudeu din Tarsul Ciliciei, cetățean al unui oraș care nu este neînsemnat. Te rog, dă-mi voie să-i vorbesc poporului.

40 Și dându-i-se voie, Pavel a stat în picioare pe trepte și i-a făcut poporului semn cu mâna. Și s'a făcut o mare tăcere ; și el a vorbit în limba evreiască [182] zicând :

---

167 Din FA 19, 21 și Rm 15, 25—26 stim că Pavel se pregătea să plece la Ierusalim pentru a duce acolo ajutoarele colectate din Macedonia și Ahaia.

168 Euharistia duminicală (în prima zi a săptămînii iudaice) devenise o practică obișnuită a comunităților creștine. Din context înțelegem că membrii comunității s'au adunat Sâmbătă seara (când începea de fapt ziua de sărbătoare), iar „frângerea pânii" a avut loc după miezul nopții. (De observat că Luca își reia povestirea la persoana întâia plural — vezi nota de la 16, 10).

169 Aproximativ 40 km., distanță pe care Pavel hotărîse s'o parcurgă cu picioarele, probabil singur.

170 Legat cu Sântul Duh, Pavel se consideră robul Acestuia și merge numai acolo unde Stăpânul știe și vrea.

171 Arhiereii Iudeilor îi învinuiseră pe apostoli că aceștia vor să-i facă răspunzători de sângele lui Hristos (FA 5, 28), uitând că ei înșiși își asumaseră această responsabilitate în fața lui Pilat (Mt 27, 25). E posibil ca lui Pavel să i se fi adus învinuiri asemănătoare în comunitățile iudaice din Efes, Corint și Tesalonic.

172 Text clar despre existența episcopatului ca treaptă harică, prin venirea și lucrarea Sfântului Duh. Literal, grecescul episkopos înseamnă supraveghetor. Imaginea de totdeauna a episcopului a fost aceea a unui păstor care veghează asupra turmei sale.

173 Evident, cu sângele lui Iisus Hristos, dar textul vrea să pună în lumină deoființimea (cosubstanțialitatea) dintre Dumnezeu-Tatăl și Dumnezeu-Fiul.

174 Milostenia trebuie făcută din propria ta osteneală, nu din venitul nemuncit ; altfel, ea nu constituie o jertfă, ci un simplu act filantropic.

175 Unul din cei șapte diaconi (vezi 6,5).

176 Despre profeții din Biserica primară vezi nota de la 11,27

177 Erau, ca și Pavel supuși votului voluntar al nazireatului, deci perfect încadrați în Legea lui Moise (vezi nota de la 18,18).

178 Cheltuielile cerute de ritualul purificării și al tunderii (minuțios consemnat în Nm 6), Pavel se tunsese la Chenhreea.

179 Text dificil, cu variante de traducere. Se pare că stadiile noilor nazirei aveau termene diferite, care trebuiau să fie anunțate pentru programarea ritualului final al fiecăruia.

180 Comandantul cohortei staționate în fortăreața Antonia, cazarmă construită de Irod cel Mare în imediata apropiere a templului.

181 Textual : sicari ; naționalisti extremisti, a căror răscoală e menționată și de istoricul Iosif Flaviu. Despre revolte asemănătoare vezi 5, 36—37.

182 De fapt, în aramaică : ebraica propriu-zisă nu mai era vorbită de la întoarcerea Evreilor din captivitatea babilonică.

alexandru baciu

PRIETENUL MEU NICKI...

Nu-mi amintesc nici acum prea bine cînd l-am cunoscut prima oară pe Nicki. Oricum în timpul „obsedantului deceniu" cînd lucram în aceeași instituție. Venise cu bune state de serviciu. Dar nu știu cum au hărăzit Parcele, căci nu după mult timp — într-o zi neagră — ne-am găsit amîndoi văduviți de profesiunea noastră firească printre sutele de „eliberați" din funcție ai instituției. Și atunci — în timpul îndelungatelor căutări ale unui serviciu pe străzile bucureștene, cînd însorite, cînd ploioase — ale acelei toamne capricioase, am legat prietenie trainică pe care n-a zdruncinat-o nici una din puținele încercări prin care ne-a fost dat să trecem fiecare din noi pînă la prematura și tragica lui dispariție.

La drept vorbind, — pe vremea aceea — firi prea aidoma nu eram. El, un descurcăreț, un întreprinzător, un curajos, chiar un temerar, gata să înfrunte ce socotea că nu-i potrivit să fie. Eu, un sfielnic, un nevolnic, dar care n-aș fi acceptat să particip la orice apreciam că-i nedrept. Așa că bateam mereu „marginile". Aveam însă o zonă comună de neîmpliniri, sub care ne-am legat strîns existențele vreme îndelungată, străduindu-ne să nu ne înnămolim în acei ani de beznă. După cîteva luni de căutări, cînd a trebuit să ne drămuim din greu hrana zilnică — Nicki s-a „rostuit" ca funcționar la A.D.A.S., însărcinat să alerge toată ziulica pentru găsirea de noi asigurări din care avea o redusă cotă-parte. Mai ales că pînă în pragul concedierii avusese o bună situație materială. Dar cu puțin timp înainte, soția îl obligase să divorțeze ca să plece cu viitorul consort în străinătate împreună cu unicul lor fiu și tot ce agonisiseră în anii de căsnicie. O văd ca azi pe prima lui soție, Sara : mai corpolentă ca el, cu ochii negri, cu priviri lunecoase și senzuale, cu îmbelșugați sîni, ce răzbăteau prin bluza mereu puțin descheiată, cu o carnație tuciurie, ce ispitea cu toată alura ei puțin mătăhăloasă. Avea ceva de Mesalină ! Nicki o iubise nespus în cei aproape cincisprezece ani cît fuseseră căsătoriți și nu precupețise nici un efort ca să-i îndestuleze firea ei capricioasă. Îl adora și pe Petru, feciorul lor, care să tot fi avut 12—13 ani cînd plecase din țară. Frumușel, cu ochii de cărbune ca ai maică-sii, trupeș pentru vîrsta lui, avea — totuși — ceva bleguț în înfățișarea care-ți atrăgea simpatia, dar și o vagă compasiune. Se despărțise de el cu o nestăvilită tristețe. Mult timp după ce l-am cunoscut, gîndul la cei plecați îl arunca în prelungi crize de melancolie din care cu greu reușeam să-l deșteleneșc. Rămăsese doar cu apartamentul mărișor unde locuiseră împreună, la etajul șase al unui vechi bloc din centrul Bucureștiului, în apropierea statuii lui Mihai Viteazul, acum pustiit de mobilă și prețioasele obiecte ce le adăpostise cîndva și care luaseră drumul consignației ca să mulțumească hapsînele nevoi prilejuite de plecarea precipitată a soției și feciorului. Nicki a acceptat totul cu resemnare, cu stoicism ; ca și noul serviciu. Așa a pornit curajos să-și „cîștige galoanele" în modesta lui funcție, atît de departe de ce ar fi meritat, pe măsura bogatelor sale însușiri întru ale spiritului...

Era pe atunci un bărbat în toată firea, cam de patruzeci de ani, robust, cu părul negru cîrlionțat, bogat, cu ochii întunecoși, cu un nas ușor curbat, care străjuia buze senzuale, des bîntuite de un surîs ironic. Toată expresia figurii degaja o încredere fermă în sine, larg deschisă și celor care îl cunoșteau pentru prima oară. Trupu-i solid, puțin adus din spate, bine proporționat, — nu prea înalt, dar nici scund — și-l purta țanțoș, convins că merită adularea femeilor. Ceea ce era adevărat, căci multe din colegele lui — n-au șovăit să-i viziteze apartamentu-i singuratic. Nu s-a legat sufletește de nici una, eu imputîndu-i de multe ori această nestatornicie, chiar un anumit cinism, nefiresc la vîrsta lui, dacă nu de-a dreptul reprobabil. Dar îmi replica — nu fără rost — că trebuia mai întîi să-și îmbunătățească situația materială ca să-și poată îndeplini obligațiile față de viitoarea consoartă. Așa că a pornit cu sîrg să muncească în noua lui meserie, cîștigîndu-și curînd aprecierile superiorilor care i-au extins aria de activitate, trimițîndu-l deseori și în provincie. Pentru altul, o pacoste ! Dar Nicki găsi curînd în lungile lui peregrinări prin țară o adevărată bucurie. Se întorcea din fiecare călătorie ba cu un tablou înnegrit de patina vremii, ba cu o sabie ruginită, ba cu un ceas vechi, ba cu o icoană pe sticlă, ba cu niște farfurii ciobite găsite prin vreun ungher de pod. Prinse chiar să citească asidu cărți de specialitate devenind — după cîțiva ani — un priceput colecționar amator de obiecte de artă. Străbătea țara în lung și lat — de multe ori în condiții grele, foarte precare și pentru vîrsta lui, — însă niciodată nu-l istoveau drumurile, căci pe lîngă obligațiile profesionale ce le îndeplinea cu sîrguincioasă conștiinciozitate se întorcea voios mai totdeauna cu o nouă „achiziție" — în aparență fără însemnătate — dar căreia el îi acorda o deosebită valoare artistică. Așa — în cîțiva ani — apartamentul lui își pierdu goliciunea-i stingheră și hîdă. Din nou pereții străluciră de încantația unor tablouri proaspăt meșterite, reconsiderate, care-și recăpătaseră prin truda lui prospețimea vremurilor revolute cînd fuseseră create. Acum, acolo la el toate îți luminau privirea : panoplii cu săbii și iatagane de pe timpul încîlcitului veac al XVIII-lea al fanarioților noștri hrăpăreți și eruditi ; stergare de o albeață scînteietoare țesute cu fir de aur și argint ; farfurii de ceramică cu geometrice desene și flori negre, roșii, galbene, albastre în toată paleta curcubeului ; un fragment de înzidită catapeteasmă de altar, de pe care, dintr-o frescă, te priveau cîțiva sumbri sfinți extatici ; cîteva icoane pe sticlă cu alți duhovnici, dar aceștia în atitudini vesele ce parcă incitau pe ceilalți la dialoguri lumești, dacă nu chiar poznașe ; vitrine cu bibelouri, animale de porțelan — cele mai varii specii ; două mari vase japoneze cu măiastre incrustații. Ce s-o mai lungesc ! Toată casa — și mai ales una din odăile apartamentului — devenise un adevărat muzeu, unde nu istoveam niciodată să-i admir bunătățile artistice. Iată de ce ne plăcea să tăifăsuim îndelung acolo — în orele după-amiezii — despre cărți și oameni, despre minunățiile tehnicii moderne și nevolniciile noastre, despre lumea de spaimă în care trăiam și nu-i vedeam liman ; pînă cînd umbrele serii se strecurau alene prin ferestrele balconului, de unde adeseori — privirile noastre mingiiau cu nesaț de la înălțime, fie splendoarea soarelui ce amurgea — învolburat colorat — după bătrînele clădiri din apropiere, fie farmecul inefabil al forfotei circulației trecătorilor minusculi de pe străzile din preajmă...

● ● ●

Omul se împlinise din nou cu toate împrejurările vitrege prin care trecea. Își sublimase vocația inițială cu o istețime de care nu-l credeam capabil în lungile zile pleoase cînd hoinăream împreună pe străzile bucureștene în căutarea unui serviciu.

Oricum prietenul meu se schimbase mult. Se debarasase de vaga aroganță ce-l însoțea uneori ascunzîndu-i adevăratele realități sufletești. Contribuia și vîrsta care-i risipise nestatornicele elanuri sentimentale. Intrase, în deceniul șapte și depășise — ca și mine — jumătate de veac păstrîndu-și încă toată robustețea care-i îngăduise să suporte cotidianul năclăit în spaime și grelele avataruri la care îl solicitase profesiunea lui de funcționar la A.D.A.S. Se înștăpîniseră în el anumite deprinderi ce înainte le desconsidera acordîndu-le un iz conformist în care nu credea. Noua viziune de viață, cuibărită alene, l-a și îndemnat să se căsătorească a doua oară, după mai bine de zece ani de cînd îi plecase prima soție cu feciorul lui. Dar spre surprinderea mea — veșnică la început cu uimirea — împărtășită de mai toți prietenii și cunoscuții săi — își luă consoartă o văduvă — cam de vîrsta lui — dacă nu chiar cu cîțiva ani mai mare ca el — care avea și o fată proaspăt bacalaureată. Funcționară și ea, cu program regulat de serviciu, noua soție a lui Nicki, avea toate însușirile unei harnice gospodine. Lucia mai purta încă nurii unei femei frumoase ; destul de bine clădită, fără să fie grasă sau înaltă, cu o carnație roz-ivorie atrăgătoare, cu sînii mici, cu sclipiri uneori jucăușe în privire, avea încă daruri ca să mai placă. Pentru el însă care cunoscuse voluptatea atîtor tinere era desigur o abdicare, de fapt îndelung meditată. Căci precumpănitoare în alegerea lui — în aparență atît de intempestivă pentru noi — fuseseră desigur alesele și temeinicele daruri de gospodină harnică ce se vădiră curînd statornicind ordine și chibzuială în viața lui de înveterat burlac cu deprinderi haotice, mereu precare. Curînd existența lui a prins să se scurgă într-un ritm molcom, sedativ, căruia îi dădeau tîrcoale obiceiuri, — dacă nu de-a dreptul rutine, ignorate sau chiar hulite cu puțin timp înainte în interminabilele noastre convorbiri. Așa deveni cazanier continuînd să-și îndeplinească obligațiile profesionale cu mai multă conștiinciozitate pentru care, — de altfel — fusese „promovat" acum avînd alte atribuții, mai statice care nu-l obligau la prea multe deplasări „pe teren". Prinseseră surdină efemerele și deselе escapade de odinioară, prea febrilele căutări răscolitoare de obiecte artistice. Intrase într-o zodie a calmului, a rîvnei pentru o viață tihnită, chiar a îndoielilor față de anumite convingeri dragi lui într-un trecut nu prea îndepărtat ; trăia pe tărîmuri noi, ale unor dorințe pline de reverie pe care nu le cunoscuse nicicînd altădată.

Nisipul se scurgea acum potolit în clepsidră. Totul contribuia să se întîmple așa : serviciul modest al fiecăruia dintre soți — fără lunecușuri abrupte — deși mereu sub spaima de a nu fi „eliberat" din funcție pentru motive imaginare, casa curată și îngrijită unde găsea totdeauna o masă pregătită, cu toate lipsurile cotidiene, tabieturile odihnitoare ale după-amiezii, uneori talfasurile cu prietenii și cunoștințe sau vacanțele la munte și la mare cu prilejul concediului legal cînd se bucurau juvenil de aerul ozonificat sau soarele dogorîtor, evadînd din toridul cotidian bucureștean.

Parcă timpul n-avea sfîrșit pentru el...

Rotocoalele de fum ale țigării se învolburau încețoșînd panoplia cu iatagane turcești din fața lui și jardiniera din balcon cu flori înmugurite. Primăvara răzbătea greu prin fereastra de lîngă el, după îndelungata iarnă cu nopți nesfîrșite. Primele zile ale lui martie anunțau nevolnic noul anotimp. Nicki scutură grăbit scrumul țigării pe farfurioara ceștii de cafea. Dincolo de blocul de vizavi soarele amurgea domol într-o pîclă vag argintie. Gîndurile îi erau învălmășite și nu reușea deloc să le descîlcească, să le descurce puțin, să le mai destrame cît de cît și să le aducă pe un făgaș mai luminos de înțelegere. El, atît de robust, cu nervii totdeauna tari, cu o nedezmințită vigoare ce-l ajutase să învingă puzderie de încercări în anii apropiați și în trecutul mai îndepărtat !

El, care dusese în ultima vreme — datorită mai ales Luciei — o viață atît de cumpătată — mereu cu o surdină pusă excesele pe care nu le ocolise zeci de ani ! De unde se izvodise — tam-nesam — boala asta căreia medicii îi dădeau acum tîrcoale cu suspiciune ? Doar niște dureri de stomac ! La început nu le acordase nici o importanță, dar pe urmă — sfîlcindu-l tot mai mult — fusese internat la cîteva spitale de specialitate și ieșise mereu — după nesfîrșite săptămîni de chinuitoare investigații — fără un diagnostic precis, urmărit parcă de privirile vag-compătimitoare ale doctorilor consultați.

Și acum— mîine către prînz — aștept rezultatul analizei acesteia socotită de medici atît de însemnată, pentru mine... Am să mă duc, am să mă duc neapărat la spital la ora indicată... doar am fost de atîtea ori în ultimele luni... Dar acum parcă-i altceva... Atîta neliniște în privirile doctorilor... Ca niciodată... O să treacă și asta...

Însă așa e firea mea întortocheată, foarte bănuitoare... și totuși m-am descurcat pînă acum... m-am descurcat destul de bine... ar trebui să mă cred mulțumit... Dacă n-ar fi fost boala asta păcătoasă din ultima vreme... M-am străduit să nu mă las învins... atîta luptă... și nu m-am umilit... Dar cîtă nevolnicie, de neputință în lumea asta absurdă îmbîcsită de spaimă... și totuși am suportat mereu... Dar înțeleg prea puțin ce se petrece în jurul meu... nu înțeleg cît trebuie... Privirile îmi lunecă uneori alături de tot ce mă înconjoară, nu văd, sunt oarbe, fug, se prăbușesc, în gol, în vid... Ar trebui să avem simțuri mai sensibile pentru detectarea adevărului, pentru dezvăluirea dreaptă a ce ne este în preajmă... Da, să înregistreze imediat și să ne vestească drept : ăsta-i bun, ăsta-i rău, ăsta-i un cabotin, un artist prost, mimează adevărul, justețea, iubirea, pasiunea, suferința... Da, prea multe măști... spațiul nostru de percepție e prea strîmb, prea redus, prea imperfect pentru lumea asta hidă în care trăim... Și de ce n-am avea și un simț premonitoriu ? Aș fi rezolvat mai mult în viață ? Nu știu...

Am abdicat uneori în fața neputinței înțelegerii mele, a simțurilor mele... Ce vină avem că suntem înzestrați „neisprăviți" într-o lume barbară ?

Ce de ani au trecut de cînd în timpul războiului m-au trimis de la Iași într-un lagăr din Transnistria. Parcă a fost ieri ! Am evadat cu un glonț în picior... și cîte ore nesfîrșite pînă m-a putut pansa — de bine de rău — țăranul acela cu ochii blînzi și mîini zdravene, de aur, care nu m-a întrebat nimic, pentru că știa tot...

Și apoi, anii imediat după război. Ani aprigi... Eram tînăr, cumplit de tînăr și nu cunoșteam limite. Adevărurile mi se păreau absolute, ferme, definitive. Mai tîrziu vremea s-a prăbușit peste mine cu absurdul ei — adevărurile de odinioară au prins o elisă sticloasă prin care existența mi-a apărut altfel. Poate și pentru că Sara m-a părăsit și a plecat pe neașteptate din țară cu fiul nostru și ce agonisisem cu trudă. N-am putut s-o împiedic. Și vremea s-a înnămolit mai mult în beznă... Atunci, totul, în jurul meu, mi s-a părut bîntuit de nesiguranță, o lume viscoasă, așa cum te simți într-un acvarium...

Iar acum, în ultimele luni, am simțit cum se zămislesc în mine alte existențe, ca niște polipi, ca niște ființe proliferate exacerbat, străine și totuși ale mele, care îmi colcăie în suflet și în trup, mă însoțesc pretutindeni, se înfruntă, se ceartă, mă terfelesc, mă umilesc. Gîlceava lor e boala mea. Ele mă chinuie, mă fac să nu mă mai recunosc, să fiu altul decît cel de altădată, să mă obsedeze acum pînă la disperare, pînă la istovire, gîndul la rezultatul analizei de mîine...

La naiba, cu toate divagațiile, cu toate absurdițățile astea ce-mi dau tîrcoale ca o lepră... Mîine cînd am să mă duc la spital, am să mă îmbrac mai elegant ca de obicei... și am să iau un taxi... și am să înfrunt privirea doctorilor...

L-am văzut ultima oară pe Nicki cu o zi înainte de cutremur, pe la 9 dimineața. Trebuia — a doua zi — să se ducă să ia rezultatul unei analize de la spital. Acum freca parchetul în vestibul — cu o grabă nestăvilită, cu un soi de exasperare pe care am înțeles-o. I-am cerut să-mi împrumute o carte, dar ca s-o iau din biblioteca de lîngă el trebuia să-i întrerup truda făcută cu atîta fervoare, izvodită din tainice ascunzișuri sufletești. N-am vrut să-i tulbur gîndurile pe care le simțeam vagabondînd pe alte tărîmuri. I-am spus că am s-o iau mîine...

Mîine... I-am dat telefon de mai multe ori spre prînz, și imediat după-amiază, dar nu mi-a răspuns decît către seară. N-a fost nevoie să-l întreb nimic. Mi-a spus cu o voce pe care n-am recunoscut-o, ca din altă lume : „Dacă aș avea curaj, m-aș arunca acum pe fereastră, de aici de la etajul șase...".

Curînd, au început zguduiturile, ca o uriașă lamentare neașteptată, ca o dureroasă scrîșnire a pămîntului nemulțumit. Nu știu cum am scăpat din micul apartament unde locuiam nu departe de bătrînul bloc al lui Nicki. Cum nu răspundea la telefon — după ce imensul zbucium al terei s-a potolit — am străbătut năuc prin bezna picloasă de coșmar cele cîteva străzi care ne despărțeau. Din apropiere, — vetusta clădire — casa unde locuise Nicki zeci de ani — ce adăpostise atîtea bucurii și nefericiri — nu mai era decît o uriașă grămadă de moloz fumegînd care tulbura insolit zările istovindu-se să răsară...

Corneliu Brăescu

TRANZIȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

METAMORFOZA UNUI SISTEM DE SEMNIFICAȚII

XXXIV. ORIGINEA

Jean-Paul Sartre spunea — și multă vreme am stat uimiți în fața acestei idei — că libertatea umană este totală, că omul dispune integral de el însuși, întrucît trecutul nu este mai puțin plastic, mai neconformabil decît viitorul. Trecutul nu este în el însuși ci doar ceea ce apare incorporat în ființa noastră prezentă ; el este ceea ce noi îi permitem sau îl facem să fie. Carlos Castaneda, scriitor atît de ascultat în ultima vreme încît tocmai prin aceasta ne produce uneori îndoieli, nelămuriri și temeri, ne vorbește despre posibilitatea realităților separate, reciproc distincte („A Separate Reality", Washington Square Press, și alte lucrări ale sale), faptul nefiind produsul unui gen de jonglerie transcedentală ci un simplu rezultat al condiției noastre culturale pluraliste. Occidentul s-a arătat apt să perceapă de îndată modalitatea antropologică de abordare a experienței cunoașterii propusă de Castaneda. O cultură este un sistem de a conceptualiza care se reflectă pînă și în percepție. Ce să fie atunci o politică ? Nimic altceva decît o subcultură (prefixul „sub" are aici sens structural-ierarhic și nu valoric). Merită să cheltuim timp și eforturi pentru a face din politologie ceea ce este în chiar esența ei, dar refuză să devină în planul expresiei publice, nu rareori din snobism, o ramură a antropologiei culturale. Politica este atunci, o modalitate a conceptualizării. Pe ce teren se situează în consecință motivația actului politic (în existență politică) și evident, explicația acestuia (în politologie) ? Motivațiile și explicațiile nu pot fi decît afective, comportamentale sau intelectuale. Problema este dacă ele sînt recunoscute drept ceea ce sînt, sau nu. În ultimul caz vom vorbi de intervenția mecanismelor de apărare psihică.

A crea un sistem sau altul de conceptualizare este lucrul cel mai pozitiv cu putință. Omul continuă să existe ca ființă culturală întrucît există pluralist, în modalitatea a mai multe culturi. Culturile în sine, prin determinări interne, nu se epuizează și nu se sting — ele degenerează în condiții de izolare, dar se reactivează oricînd prin deschidere. Izolarea conduce orice sistem politic la dictatură ; deschiderea generează democrație. Pluralismul — conceptual, existențial și cultural — interdependent înseamnă democrație plus, pur și simplu, ființare umană. Cu toate acestea capacitatea de a conceptualiza divers poate aduce după sine o acoperire a adevăratelor motivații — se inițiază reacții psihice de apărare deci distorsionate. Mecanismele psihice de apărare intră în joc totdeauna acolo unde exprimările instinctuale sînt temute, cîtă vreme subiectul — sau subiecții — apreciază, conștient sau inconștient, că ele trebuie ținute sub control. Două sînt manifestările instinctuale majore, care suscită intervenția mecanismelor de apărare : instinctul erotic și agresivitatea. Ambele influențează total atît existența individuală cît și cea socială ; cu toate acestea, erosul este instinctualitatea și pulsiunea esențial individuală, rămînînd pentru viața publică un simplu instrument și vehicul ; lucrurile stau exact invers în cazul agresivității. Se poate, neîndoielnic, afirma că politica nu este, sub raport psihologic, altceva decît control și/sau utilizare a agresivității umane. Mecanismul de control instinctual care depinde cel mai mult de limbaj, care astfel, este ușor socializat, care acționează în planul conștiinței dinspre ambianța socială înspre individ, este raționalizarea. O percepție deformată, o emotivitate alienată, un comportament dezadaptativ, un intelect generator de erori nu sînt puse în relații cu puternice pulsiuni instinctuale refulate sau neglijate, ci cu o serie de principii și concepte artificial asociate, spre a oferi motivațiile necesare continuării refulării. Existența societăților limitate — grupări de individualități pînă, cel mult la nivel național — este determinată de ample și puternice serii de constringeri sau restricții morale și juridice. Activitatea externă a statelor și națiunilor — subordonată mai curînd interesului decît eticii — a putut fi folosită prin procedeul deplasării tensiunii instinctuale în controlul agresivității primar orientată intern. Lumea modernă introduce însă și criterii restrictive severe și pentru acțiunile externe. Agresivitatea care altădată se manifesta ca război, incursiuni asupra vecinilor, izolare politico-socială și culturală, a devenit xenofobie și, consecutiv, trăire fantasmatică a identității naționale, precum și a condiției naționale curente. Raționalizării i se adaugă, în raport cu diferitele obiective ale încorporării instinctualității în conștiință, alte mecanisme de apărare psihică. Elementele conștiinței ce se construiesc sînt: identitatea de sine, valoarea sinelui și corelarea cu lumea.

Dificultățile istorici noastre naționale și mai ales anii dictaturii comuniste au produs o dublă scindare din care au rezultat, din ființa noastră trei entități distincte : adevărata existență în care sîntem în chip real, flancată de o parte de imaginea altora despre noi și de cealaltă parte de imaginea noastră despre noi înșine. Tensiunile extreme dintre cele două imagini fac astfel încît realitatea din mijloc să rămînă noroasă și să fluctueze între a justifica o imagine și a o justifica pe cealaltă. Identitatea, valoarea și corelația externă se văd asociate a trei teme majore ale gîndirii românești : originea, vinovăția și războiul, toate, desigur, referite la noi înșine.

Identitatea este în parte propria noastră origine, sursa ființei noastre. Prima identificare se face cu cei din care ne tragem. Incapacitatea de a ne afla originea este sursa unora dintre cele mai grave tendințe tanatice, destructive, stînd drept cauză psihică primă și nu rareori neidentificată a multor sinucideri. Miturile tribale încep cu istoria descinderii unei colectivități din eroul ancestral și a acestuia dintr-un zeu. Istoria originilor unui popor participă decisiv la definirea identității acestuia. Originea astăzi — într-o perioadă a extinderii, științelor istorice asupra a aproape tuturor surselor posibile — nu poate depinde de fantezie. Ea nu are cum face, concret vorbind, obiectul intervenției dorinței în real. Principiul realității domină, fără putință de opunere, concepția istorică, lăsînd principiului plăcerii cu totul alte cîmpuri de manifestare. Această constatare se referă însă în mod strict la concepția istorică, nu și la valorificarea culturală și psihologică a cunoașterii istorice. Un popor a rezultat din mixarea inițială a două, trei, cinci, zece alte popoare : ulterior a suportat prezența unuia, a doi, a trei invadatori ; apoi în sfîrșit a asimilat alți unu, doi, trei, migratori și a stabilit relații culturale elective cu cîteva mari națiuni. Acestea sînt fapte. Chiar și așa, ponderea comparativă a fiecărui element de etnogeneză este dificil de estimat. Istorici diferiți pot pune un accent diferit pe una sau alta din contribuțiile separate care au jalonat nașterea unui popor și a unei națiuni. Ceva mai mult decît atît se întîmplă însă pe calea raționalizării prezentului prin intermediul istoriei — este vorba de valorizarea factorilor etnogenezei. Valorizare în istorie, înseamnă afirmarea potențialităților și caracterelor. Și potențialitatea și caracterul unei națiuni sînt socotite conjugate moștenirii și tradiției. Aici începe convergența raționalizării cu tendința retragerii în trăiri fantasmatice. Sîntem viteji pentru că ne tragem din romani, sîntem apți de sacrificiu pentru că avem o origine dacă și, astfel, pînă la un punct pitagoreică ; avem sînge slav în noi și astfel sîntem pasionali și nostalgici. În aceste locuri comune se ascund justificările aspirațiilor noastre instinctuale, puternice, dar nu neapărat profunde, și, adesea, neîmplinite. În originea noastră, în originea popoarelor europene, în originea națiunilor lumii atlantice se ascunde însă modul de a raționaliza o chemare înspre morală și, deci, universalitate umană. Există o lume latină, o lume germanică, una slavă și o alta nouă — americană — în acest spațiu aflat între Urali și coasta californiană a Pacificului. Etico-istoric, Anglia este o combinație latino-germanică (normando-britanică dar normanzii erau profund latinizați). Spiritul iudaic, la origine intens opus celui latin, influențează în aceeași direcție ca și acesta culturile euro-atlantice. Motivul este, desigur, similitudinea evoluției în timp a marilor culturi. Latinitatea este dreptul acțiunii pragmatice ; lumea germanică este dreptul celui neglijat ; slavismul este pretenția oprimatului ; iar America este datoria omului fără trecut, deci simplu, și nou.

Am învățat încă de la școală că romanii erau deosebit de pragmatici ; în chipul cel mai practic ei oficiau și cultul zeilor și respectul autorității publice. Istoria română este departe de a consta numai din victorii și, cu toate acestea, timp de multe secole ea înregistrează exclusiv războaie cîștigate. Cum ? Cu deplină abilitate de a scoate binele din rău, de a nu suferi complexul înfrîngerii, printr-o capacitate incredibilă de a îndura suferințe, capacitate mai mare decît aceea a oricărui alt popor de a îndura eforturile și consecințele victoriilor proprii. Mai puternici în înfrîngere decît alții (gali, cartagienezi, daci, parți) în succese, romanii au creat însuși modelul puterii statale. Nu de mult, un om de cultură ungur spunea — cu eleganță, ușoară tristețe și ușoară ironie — că, pe cînd Ungaria nu a cîștigat în ultimele secole nici un război, România (probabil, considerînd Principatele înainte de Unire) nu a pierdut nici unul. Maxima romană „salus populi suprema lex" nu de multe ori a primit, atît în istoria română cît și în cea română, un sens pe rare l-am putea numi machiavelic ; dar așa se face că pe cînd toate celelalte state, în acest Est european au apărut, au dispărut și au reapărut, statele române sînt singurele a căror continuitate se întinde documentar pe aproape șapte secole, de independență sau de vasalitate, dar nu de integrare în alt sistem statal. Față în față cu Roma, popoarele germanice au trăit sentimentul celui care va fi fost alungat la Est de Eden, al lui Cain, cel căruia nu i se primește ofranda. Forma extremă a acestui sentiment se regăsește în lumea slavă. Latinitatea însă, inclusiv latinitatea noastră încorporează substanțial maxima Vechiului Testament : „mai bine un cîine viu decît un leu mort".

Primejdia ascunsă în construcția noastră de identitate este pragmatismul. „Salus populi suprema lex" — dar oare poporul acela mai subzistă dacă este salvat cu orice preț ? Lumea modernă a opus pragmatismului doar ideologia, forma alienată și denaturată a idealului. Acesta, idealul, este ființa umană perfectă, propusă nouă de Divinitate. Cu totul pragmatici în lumea cotidianului, încetăm să existăm dacă pertractăm cu idealul, deci cu însăși natura noastră profundă. Statele Unite par a fi fost, două sute de ani, modelul pragmatismului modern și totuși nici o altă civilizație nu a manifestat o similară intransigență în acțiunea antinazistă, anticomunistă, în problema drepturilor omului și în linia universalizării ideii filantropice. Omul care nu se justifică printr-o istorie — fericită sau dezastruoasă — cu origini derivînd din legende, caută să se definească singur pe sine, ca om deplin. Aceasta este justificarea civilizației americane. Latinitatea aspiră la supraviețuire, lumea germanică trăiește aspirația recunoașterii, lumea slavă caută să se nască deplin. Civilizația americană caută creșterea continuă. Instinctul nostru de supraviețuire și conservare ne așază sub conceptul de latinitate, prin care raționalizăm (nu rareori fantasmatic așa cum am spus) o dorință anxioasă de viață. Dar lumea latină nu s-a redus la pragmatism — nici măcar cel înalt spiritualizat al lui Marc Aurelius. Latinitatea este, cred, și lumea transcendentă a regelui Numa și lumea iubirii triste pentru femeile și bărbații patriei, a lui Ovidiu, apoi lumea voinței inflexibile din „Războaiele galice" și „Războaiele civile", cea a surprinderii umanului pînă și dincolo de uman din „Satyricon". Germanii nu au produs doar invazii, ei au născut cavalerismul și lumea poetică din jurul palatelor medievale, prin care a renăscut marea literatură. Slavii au reînviat, prin sacrificii și lupte, statele care au apărat Europa de lumea mongolă. Ce trebuie să deducem din toate acestea ? Că la originea oricărei mari civilizații se află nu pragmatismul, nu agresivitatea, nu patima ci o combinație fabuloasă de pragmatism, uneori agresiv, cu deplină încredere în idealitatea spiritului uman și a lumii. Civilizația nouă care s-a afirmat ca atare, acum, este civilizația americană. Și, totuși, de ce acest impact american asupra celorlalte culturi ? Prin creșterea tehnologică și demografică, prin evoluția științei și principiilor etico-politice toate culturile și civilizațiile planetei, și astfel națiunile, deci culturile, sînt națiuni și civilizații noi. Așa se produce această conjuncție a idealului american cu modernitatea (post-modernitatea) restului civilizației planetare. Vrem și trebuie să rămînem latini, dar avem de regăsit tinerețea civilizației latine, intransigența romană în fața Cartaginei și în fața abaterii de la principiile moralității și spiritului. Dacă nu facem așa, credința în latinitatea noastră va rămîne simplă raționalizare și joc cu fantasmele, spre a acoperi o pulsiune exagerată la subzistența cu orice preț, la minimizarea suferințelor imediate, făcută în detrimentul viitorului.

Vinovăția ca stare existențială este tot raționalizare și anume raționalizare a pasivității. Adoptarea pasivității este ea însăși, mecanism de apărare. În fapt, între mecanismele de apărare care reglează relațiile conștient-inconștient, unele deosebit de importante, sînt identificarea cu agresorul și reorientarea împotriva sinelui. Lucrurile decurg astfel : personalitatea umană este constrînsă din afară, jignită, umilită eventual. În fața unei asemenea agresiuni se dezvoltă tendința la ripostă — se exprimă instinctul agresiv propriu orientat în afară. Nu rareori erupția acestui instinct declanșează anxietate — replica pe care eventual o primești din afară poate avea efecte dezastruoase pentru tine. Tendința ta agresivă nu dispare totuși, intră însă în funcție, ca mijloc de apărare, identificarea ta cu agresorul. Cazul extrem al acestei transformări îl reprezintă elementul psihic central al „fenomenului Pitești" : victima devine torționar. În chip minor aproape inobservabil, fenomenul era extrem de general. La limita inferioară se producea o asimilare imaginară interioară, a condiției agresorului comunist de către foarte multe personalități ale acestei perioade. Cenzura morală tindea să blocheze însă o asemenea identificare și rezultatul era pasivitatea, atît de larg răspîndită în comunism și care încă persistă. Transformarea în agresor era totuși resimțită interior — după cum se nota mai sus cel puțin fantasmatic. Rezultatul era reorientarea către sine, aceasta avînd ca plan superficial de manifestare, dezvoltarea sentimentului de culpă, a stării de vinovăție. Secvența acestor evenimente poate fi văzută din unghi comportamental general, fără apel la psihologie și psihanaliză. Abordarea psihanalitică permite însă concluzia că sentimentul culpei nu are o relație directă cu dimensiunile și nici măcar cu realitatea culpei. Complexul vinovăției invalidează totuși, ființe umane, uneori juridic sau chiar moral nevinovate, și — lucrul cel mai grav — poate invalida națiuni. Care este soluția ? Desigur, una sigură — cea din istoria femeii adultere, adusă în fața lui Isus: conștientizarea omniprezenței păcatului. Păcatul în termenii problemei analizate aici-acum este recursul interior la identificarea cu agresorul. Identificarea cu agresorul nu a fost un fenomen socio-psihologic specific ariei est-europene. Identificarea cu agresorul comunist a fost o mișcare planetară. Ea a început cu alcătuirea coalitiei anti-hitleriste și a continuat cu alta, cu așa-zisa luptă pentru pace organizată de Moscova, cu antiamericanismul, cu avansul mișcărilor de extremă stîngă în anii '50, cu larga putere de penetrare a Occidentului de către agenții KGB și ai sateliților acestuia, cu buna primire a acțiunilor unui Ceaușescu. Toate pot fi socotite acte politice și nu fenomene psihologice. Ele au o multitudine de fațete, dar latura psihică nu lipsește. În ajunul celui de al doilea război mondial, Bertrand Russel spusese : „războiul împotriva Axei trebuia început cu convingerea că vom avea să îl continuăm împotriva comunismului." Analiza politică lucidă nu excludea, ci presupunea, lupta anti-hitleristă, dar nu avea cum recomanda înăbușirea, fie și episodică, a puterii agresorului comunist. Aceasta a decurs ca urmare a abandonului interior în fața angoasei generate de nevoia opoziției antisovietice. Să ne exorcizăm vinovățiile, să le conștientizăm, căci doar aducerea în lumina conștiinței elimină tensiunile interioare, dar să nu o facem singuri ci împreună cu o întreagă lume. Nu cred că o civilizație strălucitoare și puternică precum aceea a Occidentului contemporan se poate bucura să ne vadă frămîntîndu-ne dostoevskian, în legătură cu pactizarea noastră reală sau ireală din interior, cu comunismul, fără să intre în același act de exorcizare, pentru participarea sa, din afară, sub mai puțină constrîngere, cu același comunism. Desigur însă, în Occident, ca și aici, au existat oameni care au rezistat comunismului și așa se întîmplă că ne putem bucura pentru încă o victorie a omului împotriva întunericului.

O formă de nerealism, ținînd de inflația unor personalități refulate, este atitudinea actuală față de luptele prin care a trecut lumea. Ca o variantă a sentimentului culpei ne întrebăm : cum de am acceptat comunismul atîta vreme ? Ca o variantă a proiecției culpabilității afirmăm : am fost vînduți la Ialta. Noi înșine nu puteam să evităm opresiunea comunistă cîtă vreme Uniunea Sovietică nu era total înfrîntă în plan tehnologic-militar și nu era grav destructurată interior sub raport economic. Războiul, în acest secol, nu a mai fost o afacere de competență europeană, ci americană. Primul război mondial a fost cîștigat de democrați, cu contribuția decisivă, chiar dacă de ultimă oră, a Americii. Al doilea război mondial a fost cîștigat de puterile democrate prin contribuția determinantă a Statelor Unite, al căror rol, în războiul rece, a fost total. Aceasta este scara implicării americane în război. Dacă America a avut această serie de succese este pentru că a știut să facă, nu doar război, ci și pace. Războiul se cîștigă nu doar prin lupte, ci și prin perspectivele deschise asupra păcii. Lucrul nu poate fi însă înțeles și acceptat decît de cei care elimină angoase legate de cotidianul concret, plasîndu-și acțiunea în spațiul duratei, în sens bergsonian, deși în spațiul normalității interioare și totodată universal-morale.

De cine avem, în acest caz, nevoie astăzi ? De două categorii de oameni : de cei apți să identifice și să elimine complexele care prin apărare intrapsihică patologică impurifică viața noastră morală și spirituală, precum și de cei apți să devină arhitecții unei noi păci. Avem nevoie de un nou Freud sau Fromm, de o nouă Horney, dar și de un nou Wilson Briand, Marshall sau Acheson. Războiul și pacea sînt arte americane. Pacea este însă în egală măsură, o artă europeană și, poate, nu în ultimă instanță, o artă românească.

Caius Dragomir

Literatura alegorică

„Magice voci de cocor din adolescență mă chemă“ (Eugen Coșeriu, Proverb)

În 1937, revista „Crenguța“ a liceului din Bălți insera povestirea **Sinceritate**, datorată elevului Eugen Coșeriu, dintr-a șaptea. Vor urma, sub aceeași iscălitură, pînă în 1940, anul plecării la studii în străinătate, poezii proprii, traduceri (din Horațiu), eseuri despre Bacovia, Maurice Barrès, despre versurile noastre populare. Toate făcute cu un avînt care l-a îndreptățit pe G. Călinescu să se intereseze îndeaproape de studentul care colabora la „Jurnalul literar“, la „Arhiva“ ori la „Revista critică“, avînd cu el îndelungi discuții despre estetica poeziei.

Semnificative pentru evoluția viitoare, ca autor de literatură, a lui Eugen Coșeriu, mi se par a fi schița **Sinceritate** (1937) și poezia **Revelatio** (1939), scrisă în latină. Proza de debut prevestește povestirile și schițele din anii 1946 — 1950, mai ales sub aspectul ornamentației, care este italienizantă. Elev de liceu fiind, tînărul autor avea, se vede, premoniția ei, mai curînd, certitudinea realizărilor viitoare și alegerea unui spațiu care, dintr-unul adolescentin-exotic, va dobîndi, în puțină vreme, profunde semnificații. Cît despre stanțele latinești, ele veneau parcă să demonstreze funcția determinantă a simbolicului în structura epică a viitoarelor povestiri.

Preocuparea față de literatură va rămîne o constantă a lui Eugen Coșeriu, atît sub forma beletristicii cît și sub forma comentariului — eseistic ori inclus în studiile de lingvistică. Timp de patru ani, îndată după terminarea războiului, Eugen Coșeriu publică o serie de povestiri și schițe în revistele italiene „Corriere Lombardo“ și „L'Europeo“. În anii următori, cîteva dintre acestea au fost traduse în spaniolă și publicate la Montevideo. Adunate în volum au fost abia în 1988, sub un titlu care amintește de tradiția epică sud-americană : **La Stagione delle pioggie** (Anotimpul ploilor).

De la bun început, povestirile și schițele lui Eugen Coșeriu frapează prin atmosfera lor adesea halucinantă. Straniul, uneori fantasticul, uneori „gluma“ („scherzo“) pe jumătate glumă își impletesc subtextul cu simbolicul pentru a oferi imaginarului particularități inconfundabile. Performanță dificil de realizat într-o literatură europeană care cunoscuse toate experiențele posibile. Desigur atmosfera postbelică era dintre acelea menite să îndemne la adoptarea unei anume atitudini, fie ea oricare ar fi. Nimeni nu putea sta, atunci, deoparte. În România acelor ani, spre pildă, unii își luau libertatea de a trage în toate părțile cu pușca, alții începeau să elogieze utopia colectivistă, alții întemeiau cluburi întru venerarea lui Poe. S-ar zice că acelora din urmă le erau indiferente cele ce se întîmplau în jurul-le, deși refugiul în stranietate constituia el însuși o vizibilă formă de răspuns. În această arie a replicii față de degringolada post-belică se înscriu și paginile lui Eugen Coșeriu, care, sesizabilă alăturare, preludează cu mai bine de un deceniu subtilitatea și eleganța fascinantă din **Echinoxul nebunilor** (1967) de Anatol E. Baconski, precum și din mai tîrzia **Biserica Neagră** (1970), a aceluiași. Porniți amîndoi, atît Eugen Coșeriu, cît și A. E. Baconski, dintre Prut și Nistru, scriu pagini care pot fi caracterizate prin cuvintele lui Constantin Stere și care cuprind aproape un oximoron : „misticismul democratic al basarabeanului“. Într-adevăr, este greu să nu se admită că, în schițele lui Eugen Coșeriu, nu s-ar afla un anume suflu de misticisim democratic. Dar dacă desfacem sintagma, constatăm totala inadecvare a părților la povestirile din **Anotimpul ploilor**. Căci misticismul care ar putea să se desprindă din anumite pagini este mai curînd un ezoterism dezghiocat de încifrările necesare. Starea de religiozitate absentează cu desăvîrșire neputînd fi întîlnită nici măcar acolo unde tradiția ar fi cerut-o. **Gli Innocentisti** (Innocentiștii) aparțin unei confrerii care crede „nella verità rivelata al mondo da Nostro Padre Innocenzo di Balta“. Facem evident, abstracție de trimiterile biografice, pentru a evidția convețuirea credinței cu necredința, a „sfîntului“ cu „diavolul“. Nimic nu poate exista „în sine“, ci numai înconjurat de un halou de complementaritate. Unul din personajele care migrează în mai multe povestiri poartă numele de Domenico, ceea ce sugerează, desigur, fie beneficul, fie chiar sacrosanctul. Numai că acest personaj este însoțit, în secret, de „suo diavolo“ care va reuși să se strecoare în sufletele abrutizate de dogmă ale fraților Innocentiști și, finalmente, să le distrugă (ori să le salveze ?!).

Dramele — căci peste tot numai drame pot fi întîlnite — se desfășoară în spații claustrate, granițele fiind numai de ordin spiritual, chiar dacă este vorba de cuprinderi mărginite la propriu : mănăstiri, încăperi, orașe, cetăți, piețe ș.a.m.d. Aici acționează de fiecare dată interdicții oculte, spațiul fiind totdeauna vrăjmaș, prohibitiv. **Al Giardino botanico** toți oamenii ar trebui să fie încîntați. Cel puțin în clișeele literare de circulație. Altfel se petrec însă lucrurile „în grădina botanică“ imaginată de Eugen Coșeriu unde atotprezentul Domenico se lovește de opreliștile unui autoritarism atemporal, imposibil de localizat, tot astfel precum „Legea“ lui Kafka. Sau, de ce nu, „Tablele Legilor“ sau „Decalogul“. Întotdeauna, hegemonia, deși atrăgătoare, este în viziunea lui Eugen Coșeriu perfidă întrucît își arată deîndată reversul hidos. Seraficul Domenico, cel care are „il suo diavolo“, își echilibrează astfel benedicția care tindea spre o prea mare extindere. În povestirea **La Nave** (Corabia), dispariții misterioase și fapte reprobabile se petrec în orașul San Pietro (se putea alt nume ?!) de cînd în el a sosit sacristanul Mile. Totul pendulează așadar între bine și rău, stranietatea fiind cu atît mai izbitoare, cu cît adesea operează reducții simbolice, esențe incerte, parfumuri otrăvitoare. Același Domenico, prezent și în schița **La Macchia** (Alunița) constată, cu satisfacție satanică, metamorfozarea treptată a întregului univers după propriul lui chip devenit hidos. „Non aveva di che essere contento Domenico, ma era pur sempre un conforto“. („Nu prea avea de ce să fie mulțumit Domenico, cu toate că acestea îi conveneau“). Nu mai poate mira treapta următoare a metamorfozei, care închide viciozitatea cercului : înconjurat de un asemenea univers, pe care, de fapt, el însuși l-a generat, Domenico se transformă în lup. Replică la **Metamorfoza** lui Kafka, schița **Il Lupo** nu-i lasă cititorului nici o fărîmă de nădejde : devenit pălanjen, Gregor Samsa rămînea într-un univers familiar, „realist“, în vreme ce lui Domenico i se refuză și această neînsemnată mizericordie. Prizonier al spațiului dușmănos, personajul lui Eugen Coșeriu se vede constrins să se gîndească la timp, fiind prins, în cele din urmă, de „la stagione delle pioggie“, unde pare a afla un refugiu. Fragilă speranță, căci și aici este confruntat cu o „coscienza chiara dell'inevitabile“ („conștiința clară a inevitabilului“). Anotimpul ploilor aduce cu sine o izbăvire, prin binecuvîntata trecere dincolo de timp.

Cu **Lupi in Calle Sucre** se pare că începe o altă etapă în interludiul beletristic al lui Eugen Coșeriu : ne aflăm în fața uneia din cele mai frumoase povestiri bazate pe straniu, imaginată de un scriitor român și care, deși concepută direct în italieneste, îl asază pe autorul ei în aceeași familie cu Vasile Voiculescu, A.E. Baconski, Ștefan Bănulescu. Poate că este și singura oară cînd somnul vrăjit nu naște monștri, ci apariții diafane, de o puritate celestă. Intrată în eternul spațiu prohibit (camera fratelui mai mare), Maria visează lupi și, pentru o clipă, încăperea este invadată de materializările, de o ciudată gingășie, ale ființelor din vis, care se arată de o docilitate contrară reputației comune. Trimiterea la imaculata concepție mi se pare obligatorie cu atît mai mult, cu cît numele personajului este, el însuși, semnificativ.

Dar, mai mult decît fragila legătură cu fabula ori cu simbolistica biblică, apare acum, în povestirile lui Eugen Coșeriu, pentru prima oară, punerea în discuție a raportului dintre contingent și artă. Acest raport va fi adîncit în următoarele povestiri : **Mi chiamano ingegnere** (M-au numit „inginerul“) **Il Cinema** (Cinematograful), **Roncisvalle, Giuseppe e gli spiriti** (Giuseppe și spiritele), **L'Isola dei fiori rossi** (Insula florilor roșii). „Cinematograful“ ales ca o emblemă a artei, creează o lume paralelă celei cronologice, pe care, în cele din urmă, o și distruge. Din oglinda realistă care a fost cîndva arta, nu a mai rămas decît un ciob, spre a mărturisi nu asupra autenticității contingentului, cît asupra inutilității lui. Ultimele povestiri amintite constituie un comentariu asupra epicului, făcut cu mijloacele epicului însuși. Sandro, personajul din **Roncisvalle**, este un nebun stăpînit, pentru toți cei din jur, de un delir sistematizat, întrucît trăiește, zilnic și concentrat, o viață, desfășurată conform poemului medieval al lui Roland. În fapt, el e omul cel mai normal din lume, dar și-a ales drept reper arta și trăiește după legile ei, mai sigur de sine. „Ho letto tante volte il poema“ („Am citit de-atîtea ori poemul“) — expresia lui favorită — vrea să confirme un sprijin existențial venit tocmai din acea parte considerată îndeobște caducă. Raportul este răsturnat, viața cotidiană fiind o copie a artei. Numai cine are această strălucire poate fi sigur de sine, ceea ce este dat unor puțini aleși. „Tu hai paura di capire“ („Ți-e frică să înțelegi“) — îl apostrofează Sandro pe raisonneur-ul Domenico, rămas, de teama revelației, în lumea contingentului.

Dragoș Vițclaru

Autentic reprezentant al literaturii de după războiul abia terminat, Eugen Coșeriu pune sub semnul îndoielii realitatea cu ajutorul literaturii, mai precis, cu ajutorul schemelor acesteia. Ultimele două povestiri, **Giuseppe e gli spiriti** și **L'Isola dei fiori rossi** sînt scrise după schema monologului, ceea ce, în limbaj simbolic acreditează atotputernicia ficțiunii, care ajunge să nege nu numai realitatea, dar chiar o altă ficțiune. Finalul ultimei povestiri este revelator : ficțiunea respinge existența, atît a ficțiunii create de ea însăși prin propriul monolog, cît și a contingentului care a generat-o : „Non so darti torto, ma non posso darti ragione. Poiche l'isola dei fiori rossi non esiste. Non esistono i canali nè i gabbiani, forse non esiste nemmeno la Dalmazia. E tu lo sai“ („Nu pot nici să te contrazic, nu pot nici să-ți dau dreptate. Insula florilor roșii nu există, poate. Nu există nici canalele, și nici pescărușii, poate că nu există nici chiar Dalmația. Și tu o știi prea bine“).

Iminența ruperii tuturor registrelor epice este forțată de spațiul închis. În primele povestiri, de exemplu, în **Gli Innocentisti**, încîderea se datora cotidianului, databil istoricește și localizabil geograficeste. Cu timpul, mai ales în anii 1949 și 1950, Eugen Coșeriu renunță la determinările stricte anterioare, chiar pulverizează spațiul concret. Și astfel, mutația se produce, ca în postmodernismul care se va declanșa peste puțini ani, de la literatură la literatură. Spațiul real fiind recuzat („non esiste nemmeno la Dalmazia“), apare un altul, acela al literaturii suficiente sieși, pe care numai monologul îl poate construi. Epicul a ajuns un discurs despre el însuși.

S-a produs, totodată și un proces de condensare a materiei epice în chiar sensul pe care îl dădea Freud termenului („Verdichtung“), ceea ce scoate în evidență substratul alegoric al construcției. Scriitorul era frămîntat de chestiunea timpului așa cum reiese și din povestirea **Il Cinema**, în care fragmentele asazis cinematografice, adică „artistice“, sînt de o densitate atît de mare, că devin punctiforme, iar comunicarea constă dintr-o impletire de micro-texte, după arta contrapunctului. Condensarea înseamnă o tentativă de supunere a timpului, supunere pe care o reclamă imperios „anotimpul ploilor“. Poate de aceea Eugen Coșeriu a acordat acestui aspect o atenție aparte în eseurile asupra literaturii ori în cercetările de lingvistică.

În 1988, apărea la Pisa studiul **Tempo e linguaggio**, în care se demonstra nu numai riguros, dar, se pare, și cu oarecare părere de rău, că o succesiune de imagini artistice, oricare ar fi ea, nu se suprapune peste temporalitatea limbajului, între cele două elemente existînd o profundă incompatibilitate. Reversibil, închis, reordonabil, în proză, timpul este liniar, unidirecționat și univoc în limbaj. Dată fiind liniaritatea în sens unic și riguros reversibilă a vorbirii, nu putem „vorbi“ prin inversarea orientării temporale a faptelor narate. Timpul obiectiv al lucrurilor și evenimentelor îl putem imagina răsturnat, dar nu-l putem și vorbi ca atare. Aceasta deoarece ordinea temporală a discursului nu este un eveniment, care se imaginează, ci unul care **se produce**. Un eveniment, care se dezvoltă într-o direcție, nu poate coincide, nici măcar nu poate fi constrins să coincidă, cu un fapt care se dezvoltă în sens contrar. Nici chiar o **Spiegelgeschichte**, cum a scris, de pildă, Ilse Aichinger, nu poate realiza o atare performanță.

Pus la punct din perspectiva teoretică (am în vedere opinii pe care teoreticianul lingvist Eugen Coșeriu le-a afirmat dintotdeauna), demersul analitic se exersează nestingherit, precum în studiul **Die Ausdruckslücke als Ausdrucksverfahren** (Tübingen, 1987), în care este disecată minuțios anatomia poeziei **În luna Athyr** de Kostas Kavafis. Oprindu-se deci asupra lacunelor de exprimare ca procedee de expresie, Eugen Coșeriu a ales un text modern, în care predominantă este ceea ce se numește aposiopeza obiectivă, particulară unui poet cu tendințe spre clasicism. Obiectivarea este realizată cu ajutorul unor procedee prin care sentimentele proprii devin „fapte“ și se pierd în „fapte“, cîștigînd în intensitate. Cu atît mai mult, cînd autorul textului este însuși textul, precum procedează de regulă Kavafis, scriindu-și poeziile sub formă de inscripții, epitafuri, pisanii etc. În poezia care formează obiectul analizei se „reproduce“ textul unei inscripții lacunare despre un numit Leukios care „a adormit“, cum se descifrează cu dificultate, „în luna Athyr“ (anotimp păgîn al iubirii și morții). Desigur, o atare fabulă poate predispune la romanțios, ceea ce, se subliniază, Kavafis refuză, procedînd în schimb la o de-subiectivizare („Entsubjektivierung“), prin așa-zisa reconstituire a literelor de pe piatra tombală, adică printr-un fals travaliu filologic. Răceala lui Kavafis este o aparență, căci el nu poate rămîne indiferent la ireconciliabila opoziție dintre Eros și Thanatos. **În luna Athyr** nu exprimă o atitudine circumstanțială, înlesnită de descifrarea unei inscripții întîmplătoare, ci sarcasm și nesfîrșită amărăciune față de fragilitatea și caracterul limitat al ființei umane. Sarcasm față de zeița Athyr, care protejează mai curînd mormintele decît iubirea. Sarcasm, mai presus de toate, față de sine însuși și față de propriul joc filologic absurd cu descifrarea a ceea ce se știe de la bun început și este valabil pentru oricare „Leukios“ pămîntean.

Remomorîndu-și propriile povestiri din **Anotimpul ploilor** în care timpul se arăta un topos particular, Eugen Coșeriu desface și reface textul lui Kavafis, pentru a-i reda întreaga încărcătură de semnificații : Im Monat Athyr ist/wird Leukios entschlafen“ („În luna Athyr a adormit/va adormi Leukios“). Selecția timpurilor verbale este subtil canalizată de interpret, care nu este nici teoretician arid, nici eseist divagant, ci un critic de riguroasă vibrație la autenticitatea valorilor literare.

Dan Mănucă

haiku

Zori. Tabla udă
colportează umbrele
cerului opac.

GLOSSĂ

Acum sînt în același loc, la mătușa mea. Văd din nou acoperișul ud de vizavi. Dimineață picloasă printre două blocuri, cerul. Cercul unei antene răsărind după coama acoperișului, semn stingher în bura ce se lasă. Reflexele tablei negre și umbra mult mai neagră a celor două lucarne : n-am știut niciodată că și lumina opacă a zorilor naște umbre. Înseamnă că cerul tot contează ca o unică sursă de lumină mată. Vagi, și mai vagi umbre de coșuri, de fapt începuturi de umbră, respectiv către baza coșului, pierdute ceva mai încolo subțiate, degradate, ca niște laviuri executate pe tablă udă : stampă japoneză. Eu stau pe pat și scriu aceste rînduri căci m-am sculat mai devreme și acasă trebuie să mă duc abia peste o oră, din care au și trecut douăzeci de minute. Cele două bucăți de cărămidă de pe acoperis îmi par în acest moment repere ale unui timp cludat pe care noi oamenii nu-l putem înțelege. Vîntul a zgîltîit o dată jaluzelele și-am tresărit. Un văzduh tot mai opac coboară. Coșurile nu mai au nici un rost, casa e părăsită. Degetele mele, surprinse pe această pagină, vor fi fiind mai de folos ? Desenele perdelei prin care privesc afară nu se văd pe acoperis sau pe cer. Ochiul le sare, face abstracție de ele. Tot așa, ca să poată merge înainte, viața noastră face abstracție de cele mai negre forțe care-o amenință. Cel care face abstracție cel mai mult, trăiește cel mai mult. Oare și cel mai în concordanță cu sine însuși ? **Depinde**. Ambiguitate plenară, și poate că tocmai ea dă farmec vieții.

Pluralul organism al gîndirii. Acordul cu ceea ce nu a avut loc. Însumi pregătit să fac față prietenilor morții celor ce-mi vor fi adus cel mai mare serviciu prin abolirea cuvintelor oricît de înțelepte. Ce-i un prieten mort decît o reminiscență a increatului din tine însuți ? Calm și agil totodată, neantul se insinuează în mințile noastre prin inculcarea noțiunii de asemănare. Adică tragi totul în tine în timp ce știi că acest tot nu valorează nimic. Cadavru aprioric — în timp ce te afli în limb. Facultatea de a fabula, ca durerile din mîna lipsă a ciungului. Dureri atroce : semnalizînd nu lipsa, ci realitatea inexistentului. Poposim acolo unde fumul a ars lemnele de mai multe ori la rînd așa cum se repetă rugăciunile (sau cum se perindă aceleași mătănii) pentru un singur Dumnezeu. A profera, pe întinderea fără capăt a firelor de nisip, devine a prolifera. Din tot ce poți aduce în raza privirii rămîi cu ceea ce ți se potrivește. Norii care au aceleași forme nu nasc niciodată ploaia. Iar apa nu e niciodată aceeași în două mîini. (**Jurnal anticameleonic** — 25/28 oct. 1991).

Constantin Abăluță

plastică

Sextet în mai

În Galeria „Orizont" expun în aceste zile şase artişti dintre cei ce se află găzduiţi în „studiourile" de creaţie de la mansarda clădirii din str. Doamnei nr. 5. Practică intrată de mai mulţi ani între obişnuinţele breselelor artistice de la noi, ce-şi confirmă oportunitatea, pentru că propune un dialog concentrat şi selectiv cu un public receptiv la formulele deschise de manifestare a ofertei artistice. Deşi nu prea generoasă în găzduirea unei astfel de expoziţii, datorită spaţiului fatalmente auster, sala „Orizont" pare de această dată un loc de expunere comercial, asemănător galeriilor de aiurea, unde amatorul de artă caută obiectul desfătării sale artistice. Nu e deloc rău că se întîmplă aşa. În fond, scopul unei galerii este şi acela de a furniza potenţialului cumpărător posibilitatea de a intra în contact cu o marfă aflată sub incidenţa criteriilor valorice şi temporale de excepţie. Şansa unei investiţii sigure şi definitive.

Expun de această dată patru pictori şi doi graficieni : Corneliu Brăescu, Radu Dărângă, Nicolae Iorga, Dragoş Viţelaru (pictură), Vasile Olac şi Francisc Kalab (grafică). Nume cunoscute în agora artelor contemporane graţie prestaţiilor constante în domeniu, care i-au impus ca exponenţi ai unei conduite estetice şi artistice de certă valoare.

Corneliu Brăescu aparţine unei generaţii de pictori crescută în atmosfera postimpresionismului nostru interbelic, în care notele lirice ale paletei cromatice sînt dominante. Pictorul construieşte, mai cu seamă în naturi statice, un univers de o calmă armonie a formelor, desenul se dizolvă în distilaţii de culoare ce conferă pînzelor intimitate şi căldură. Este o pictură a interioarelor domestice, menită să înnobileze sordidul ambianţelor noastre contemporane.

Nu departe de maniera stilistică a acestuia se situează recitalul pictural al lui **Nicolae Iorga.** Un artist cu o evoluţie lineară caracterizată de respectul statornic faţă de citatul clasic. Ce se poate remarca în actuala sa selecţie este înclinaţia mai pronunţată către sintetismul formelor şi rezoluţii cromatice mai robuste în game de brunuri, roşuri, ocruri... Este un pictor al exprimărilor limpezi centrate pe evanescenţa liniei şi pe expresivitatea aproape senzuală a pastei de culoare. Pînzele sale inspiră mult calm şi o ordine dedusă din studiul îndelungat al universului real. Nu întîmplător pictura sa este străbătută de un aer nostalgic, care o încarcă de lirism, ce, în mod antitetic reliefează vitalitatea culorilor şi vibraţia profundă a trăirii artistice.

Dragoş Viţelaru ne copleşeşte şi de această dată cu marinele sale, spaţii ale alianţelor subtile dintre forme şi regnuri, scăldate în lumină deplină, ce transformă culoarea în materie sonoră. Recuzita este aceeaşi ca în creaţia sa dintotdeauna, cu deosebirea că acum scenografia este mai bogată, animaţia mai fervente evocînd universuri mediteraneene. Pictura lui a cîştigat în rigoare, desenul este mai limpede lăsînd loc exprimărilor cromatice mai concludente. Ceea ce place în peisajele sale este ritmarea dinamică a detaliilor, poezia filigranată a formelor şi atmosfera de o fermecătoare densitate.

Corneliu Brăescu

Pentru **Radu Dărângă** şi acest prilej îl afirmă drept unul dintre cei mai dotaţi reprezentanţi ai generaţiei sale. Pictura sa se revendică şcolii babiste, deşi sursele sînt mai îndepărtate. El şi-a definit un stil ce sintetizează filoane ale picturii europene a Evului Mediu. O face cu distincţie culturală, aidoma discipolilor revoltaţi, cu un simţ polemic în decantarea planurilor estetice, care îl scot din orbita simplilor epigoni. În selecţia sa se reconfirmă calităţile de remarcabil portretist şi expresivitatea concentrată a tuşei, desenul său direct în culoare purtînd amprenta unui bun cunoscător al tehnicilor picturale. Am reţinut ca deosebit prin sugestivitatea compunerii şi insolitul paletei întrebuinţate, **„Veneţia"** sa din uvertura expoziţiei — lucrare ce propune o viziune neconvenţională asupra acestei teme mult călcată de pictura ultimelor două secole.

Vasile Olac este un cunoscut ilustrator de carte, cu performanţe notabile în materie. Fapt adeverit şi de suita sa de desene, destinate, probabil aceluiaşi scop, dar care are o pregnantă forţă de sugestivitate şi pe simezele expoziţiei de faţă. **Francisc Kalab** ne propune o suită remarcabilă de pasteluri, în care alternanţa de tonuri grave şi luminoase creează efectul deconectant al unei percepţii rafinat-poematice a realului.

Corneliu Antim

muzica

Jos Zwaanenburg

Una din foarte plăcutele surprize ale festivalului „Zilele muzicii contemporane" de la Bacău — tînărul flautist şi compozitor Jos Zwaanenburg. După mai vîrstnicul Pierre Yves Artaud, el a fost al doilea muzician ce ne-a uimit prin forţa şi valenţele puţin bănuite ale delicatului său instrument.

Blond, cu ochi de un albastru intens şi-o bărbuţă impozantă, Jos pare a fi un viking de buzunar. Nu prin înălţime, ci prin fragilitate, prin aerul copilăros, deschis, dar mereu preocupat, serios cînd îţi explică un anume efect sau, şi mai important, valoarea sa expresivă. Vorbeşte franceza cu prudenţă, se scuză de unele aproximări, nu-i nimic, asta mă apropie şi mai mult de el, îşi completează „muzical" frazele cu gesturi ample şi cursive.

După recitalul său, un poet băcăuan i-a făcut un surprinzător de reuşit portret. Zwaanenburg, observa acesta, a dat un dublu recital. El este flautistul şi **personajul** ce „umple" spaţiul scenei discret, dar persuasiv, îşi „urmează" muzica, o anticipă, o reliefează, îşi calculează fără ostentaţie mişcările. Jos trebuie auzit, dar şi văzut.

Urmînd experimentul lui Cage în materie de „preparare" a pianului, el găseşte un aparent imposibil echivalent al acestei tehnici. Dublează instrumentul cu vocea, polifonizează spectaculos cu ajutorul armonicelor, creează heterofonii şi o fină percuţie a clapelor „preparate". Discursul lui, extrem de coerent chiar şi în pagini mai puţin reuşite componistic „distilează" efectul, îl recuperează integral în fluxul muzicii. La el „experimentul" pare deja clasicizat.

Programul recitalului său (Ton de Leeuw, Zwaanenburg, Wim de Ruiter şi Theo Loevendie) a fost şi el bine gîndit şi, în pofida diferenţelor de generaţii, omogen valoric.

Night Music, piesa decanului de vîrstă, Ton de Leeuw, elev al lui Messiaen şi unul dintre primii compozitori olandezi preocupaţi de mediul electronic şi de relaţia muzică-spaţiu, aparţine unui „modernism" ce impune în primul rînd prin soliditatea construcţiei, **Selecţii din Seven pieces** şi **Solo pentru flaut** de Zwaanenburg echilibrează gravitatea incantatorie şi strălucirea tehnică, Wim de Ruiter în **Solo pentru flaut bas** preferă discursul „destructurat" prin contraste puternice, iar Theo Loevendie pare, ca şi primul autor, adeptul unui constructivism sever.

Dar el, Jos Zwaanenburg trebuie auzit şi văzut. Sper, aşa cum a promis, că aceasta se va întîmpla cît de curînd. Îl leagă de spaţiul nostru interesul pentru folclor şi colaborarea, statornică de acum, cu cîţiva dintre tinerii compozitori români.

Valentin Petculescu

Radu Dărângă

parţial color

Războiul fratricid

Ce vremuri şi ce oameni mai erau şi pe atunci, după Revoluţie ! Unul mai patriot decît altul, ieşiţi peste noapte oratori, animatori frustraţi, reformaţi, liberschimbişti, libercugetători şi liberalergători, înfăşuraţi în microfoane ca pasărea hipnotizată de şarpe, încît cu greu ai fi putut şti dacă spun ceea ce simt sau dacă zeul (căpătaseră şi ei un Dumnezeu) vorbea prin ei. Mare spectacol ! Cînd intra pe unde magnetice C.P.U.N.-ul se trăgeau obloanele teatrelor, se închideau uşile cinematografelor, pînă şi restaurantele intrau în freamăt, şi numai circul mai reuşea să-şi ducă — şi el cu greu — programul. Concurenţa era evidentă şi cîştiga cel mai inspirat. Or, televiziunea noastră s-a adaptat din mers, oferind scene antologice din Dealul Mitropoliei. Vorbeau toţi dar nu se înţelegeau (încă) domn cu tovarăş, căci în vreme ce Petrina trăgea spre ţărănişti, voind a-şi acoperi un trecut diplomatic (!), Nica Leon trăgea cu ochiul spre milionul ce se prefigura la orizont, venit pentru a pune pe picioare unele mici şi tinere partide.

Între timp, vremurile s-au mai aşezat, oamenii s-au mai schimbat iar năravurile — slavă domnului ! — au sporit. Oratoria parlamentară s-a diversificat şi nuanţat, înflorind peste zi cei 3 D, calchiere după faimosul 3 R. — demagogie, diversiune şi delaţiune. Prin declanşarea Marei Schisme a feseniştilor, spectacolul — o vreme placid — a recăpătat grandoare şi vivacitate, fiindcă nici o luptă nu e mai crudă decît aceea dintre fraţi. Ţăraniştii, liberalii, ecologiştii, social-democraţii şi alte naţionalităţi par să intre în umbră sub războiul celor Două Roze, brusc înteţit prin declaraţii de intenţii dar, mai ales, prin atitudini tranşante, venite din partea aripii Roman. Subiectul la modă : alegerile parlamentare şi prezidenţiale. Ceea ce voiau ieri partidele istorice acceptă acum şi romaniştii, dar fiindcă tocmai ei au dat semnalul verde, coboară unda roşie văcarii. Ne referim, desigur, la adepţii liderului F.D.S.N. din Senat, fără a face vreo legătură cu spiritul de turmă, incriminat de unii colegi. Faţiş sau prin manevre strategice (!), atacă poziţia ex-premierului. Deunăzi ne-a fost dat să vedem zburlirea lui Dan Iosif şi a fraţilor săi, încît nu ştiam ce să mai credem ; e cineva cu normă întreagă la pupitru de comandă al diversiunilor, pentru a întreţine o stare de derută şi confuzie sau, cînd Necuratul nu are ce face, îşi vîră coada şi în cele două camere, cu acordul tacit al celor care-şi duc viaţa şi activitatea, ca şi altădată, în întuneric. Pînă mai ieri Petre Roman era pentru senatorul de Giurgiu cel mai bun, cel mai iubit, cel mai ales, cel mai capabil — nu citez din memorie — şi, deodată, e spălat prin toate apele, bine săpunit, încît firma „Rexona" a intrat deja în alertă. Dar, mai aferat decît toţi, e Vasile Văcaru, şi chiar mîndru, fiindcă el „veghează peste tot, ca toţi să ţină rîndul". Rîndurile partidului, se înţelege, fiindcă aici are vechi state de plată. E aferat, dar şi ofuscat. Cum adică, după ce a trădat interesele trandafirii, romaniştii mai au şi păreri şi, culmea, coincid în parte cu ale opoziţiei unite. Ei, asta-i prea de tot ! Inadmisibil pentru un tovarăş ca V. V., neînduplecat de vreme şi regim. Ba ia deja o poziţie marţială şi-şi ascute armele .Orice ar spune Roman şi ai lui nu e bine. Orice ar face **roza** acum nu i se văd decît ghimpii. Sîntem convinşi că dacă F.S.N.-ul ar cere alegerile în toamnă, Văcaru le-ar dori în vară. Se joacă pe contre şi pe potrivnicii. Partidul de guvernămînt, împărţit în două tabere mari, ţine afişul Parlamentului. Ceilalţi participanţi par să nu mai conteze o vreme. Amuzant pînă la un moment dat, războiul fratricid dezvăluie şi o stare alergică a acelora care au fost dresaţi multă vreme să plece capul, în faţa stăpînului, asemenea căţelului neînsufleţit din autoturismele autohtone, botezat, cu un nume generic, Manea Mănescu. Oare, Vasile Văcaru ce ne va sugera prin întreaga sa atitudine ?

Marius Tupan

cartea străină

Războiul începutului lumii

Războiul a început nu se știe cînd, unde, cum. Războiul, id est existența. O existență dedicată **exteriorului,** adică tuturor lucrurilor străine de om și care alcătuiesc — sau cel puțin așa ne iluzionăm noi — civilizația. Prin civilizație, omul cunoaște răul. Viața e un mod de a-ți (a)menaja răul de a fi, Un război în care puterea răului înseamnă putința de a-ți imagina exteriorul, tot ceea ce nu îți este specific. Înseamnă a sacrifica originarul pe altarul civilizației. După care, răul odată consumat, deschizînd porțile **interiorului,** absorbi lumea ca într-o groapă de potențial. Lumea încetează a mai ființa în sensul ei propriu, cel dintîi semn al acestui abandon fiind faptul că nici un om nu mai are chip. Omenirea? O masă amorfă de inși fără chip.

Pentru a revela acest refuz al circumstanțelor originare, acțiune a unei civilizații bazate pe războiul răului împotriva individualității umane, a fost aleasă o tînără fată. Probabil, cîndva, avea și ea chip, „o mască de piele dulce și albă". Mater Genitrix sau Pithia Apocalipsului? Ochii ei priveau cîndva universul. Ba chiar, reflectau, imagine cu imagine, **interiorul** lumii. Încetul cu încetul, înlocuindu-l printr-un puzzle de detalii **exterioare** (semnele civilizației sau ale așa-zisei civilizații), cu ea s-a petrecut, vitriolant, o metamorfoză cumplită : chipul ei și-a pierdut trăsăturile, contopindu-se cu lumea, în varianta post-edenică, s-a pierdut pe sine, ca într-o implozie. Această prăbușire a **exteriorului** înăuntru n-a sporit cu nimic conținutul de viață al ființei ei, dimpotrivă, a vidat viul **interior.** Acesta ar putea fi începutul morții, un neant deopotrivă delicios (prin osmoza senzuală cu **exteriorul)** și oribil (datorită reducerii existenței la forme primare, descărnate).

Noaptea. Fata visează că o siluetă fără chip îi înfige un cuțit între omoplați. Însăși eternitatea pare că o atinge. N-o vede, dar o simte aproape. Eternul — o falie în existență, care „o crapă în două ca pe o roșie". Alte vise ale fetei : „12 mai. Se spînzură. 19 august. Cade. 20 august. Se înecă. 4 decembrie. Doi dulăi pătați o devorează".

Ziua. Cine sînt monștrii nopții ? Pentru a-i descrie, a-i înțelege și — metonimic ? — a-i asimila, tînăra fată trebuie să folosească un cod lingvistic: „O, da...": „Bine...": „Ei, și?"; „Cum?"; „Cît ?"; „Da, da..."; „Hm, mulțumesc". Dar nu ! A circumscrie realitatea (răul civilizației) în cuvinte înseamnă **a minți, a imagina din nou exteriorul.** Visul minte.

Interiorul tinerei fete se pierde într-o succesiune de învelișuri false : carapacea de nylon și lînă, un sutien — gorge, pantofi escarpin, impermeabil din pînză. Pentru a-și învinge alienarea, fata ar dori un copil. Un mod de a-și dezvălui **interiorul,** parafrază la imaculata concepțiune. O Fecioară Maria contra unui război neștiut...

La aproape un deceniu după **Procesul Verbal** și **Potopul** și cu un deceniu înaintea ultimului său best-seller, **Onitsha,** J.M.G. Le Clezio îmi apare, într-o relativă lumină post-modernă, ca un manierist. Un manierist superior, derivat din „noul roman" și, în același timp, deviat înspre o formă de literaritate transgresînd limitele speciilor și, în fapt, ale genurilor. Le Clezio practică o discursivitate diluviană, acoperind expresiv romanul, eseul, pamfletul indirect și, într-un fel patetic, liricul. Citind **Războiul** („La Guerre"), reeditat în colecția „L-Imaginaire" de la Gallimard, regăsesc emoția din liceu, cînd devoram cu sfîntă furie papiniană **Procesul verbal,** dar și plictiseala cotidianului, cînd, stressat profesional, social și afectiv, receptez cu o anume dificultate un asemenea discurs totalizator și, mai ales, obstinat didactic. **Războiul** lui Le Clezio dezvăluie o meta-filosofie în care ontologicul este codificat literar, la limita, uneori atinsă, a unei sațietăți poeticești ușor fanate. Ceea ce salvează, previzibil, în ochii mei acest război hipertextual este ironia radicală („Dacryl habille le monde nouveau") și suficient de masochistă (ultimele cuvinte ale cărții : „Moi-même, je ne suis pas vraiment sur d'être ne").

Paradoxal, însă, tocmai accentele umaniste ale textului sînt cele care deconcertează prin patetismul lor pus în pagină, intenționat, fără nici un efort de disimulare, rezultatele fiind o apocalipsă destul de... optimistă: **„Le monde vient de commencer. Ça se voit à cause de tous les cataclysmes. La catastrophe était permanente, il sufissait de savoir ouvrir ses yeux et dresser ses oreilles. Quand un monde est an train de naitre..."** (ș.a.m.d.)

Dan-Silviu Boerescu

meridiane

«Cocteau poate fi recitit fără cea mai mică pagubă»

Într-un articol publicat în „Le Figaro", Alain Bosquet se întreba acum cîtăva vreme „Ce rămîne din Jean Cocteau la 25 de ani de la moartea sa ?" Publicăm această „disecție" pentru maniera neiertătoare și rafinată prin care analizează o operă, privește un artist, „bîrfește" un om. E, desigur, o breșă în bancheza ce se cheamă „uitare" — o perioadă care urmează de fiecare dată dispariției unor personalități.

Așadar, la 11 octombrie 1963, murea Jean Cocteau. Un „dansator stea" dispărea. Ce rămîne după mai bine de un sfert de secol din steaua sa ?

Nu degeaba își împodobea Jean Cocteau semnătura cu o stea : el a vrut ca foarte curînd ea să strălucească în orice loc, în orice timp. I-a fost deajuns să apară, pentru ca încă adolescent să fie aplaudat. La vîrsta cînd alții sînt încă școlari, el cucerea Parisul nepăsării. El n-a părăsit scena și după moarte, n-a cunoscut purgatoriul unde sînt aruncați de obicei, pentru una sau două generații, scriitori mai viguroși decît el. Nu împlinise nici douăzeci de ani cînd îi trimite lui Reynaldo Hahn prima sa carte, versuri care seamănă celor ale lui Edmond Rostand, **La Lampe d'Aladin,** cu această dedicație : **„Această carte a unui copil a cărui inimă este tulburată."** El își învățase deja lecțiile sale de înduioșare, de seducție și de clovnerie.

După un an, în 1910, e primit la „Mercure de France" : are șansa ca doi mari scriitori Apollinaire, și Claudel mai întîi, apoi Gide să-i dea girul pentru două culegeri splendide pe care, lucru de neînțeles, el le-a renegat pînă la sfîrșitul vieții : **Le prince frivole** și **La danse de Sophocle.** N-are nimic dintr-un revoltat, nici dintr-un iconoclast: rimează nimfele, satirii și alte divinități neo-grece, în genul lui Henri de Regnier sau al lui Albert Samain. Însoțit de Cupidon, merge la balul tinereții, alături de Fragonard și de Watteau. Îi distrează pe toți, nimeni nu-l respinge, dar cine îl ia în serios ? Dacă există o rană secretă, n-o arată. Sau, atunci va trebui să ne plecăm asupra paginilor puțin cunoscute ale **Jurnalului intim,** ca să descoperim că fermecătorul, dansatorul pe sîrmă, seducătorul amuzator al publicului prețuiește mai mult decît piruetele sale.

A doua zi după primul război mondial, el simte că vîntul și-a schimbat direcția. Moda este a avangardiștilor. Jean Cocteau nu va alege nici poezia, nici pictura, nici muzica, nici teatrul, el le va cumula, cu un talent egal, va ține astfel piept tot așa de bine lui Picasso, lui Stravinsky, lui Max Jacob, ca și lui Reverdy. Silueta sa subțire, cu părul ca o perie, ochii apropiați, mîini de o necrezută finețe reptilină, vocea subțire dar tenace, devine inevitabilă. Iată-l poet al cercetării și desenator de geniu, într-o dispoziție care nu i se cunoștea : misterul, onirismul, iraționalul. Un lung poem epic, **Le Cap de Bonne Espérance,** va marca trecerea sa la întrebare. Soarta tragică a lui Raymond Radiguet îl tulbură. Excesele de tot felul îl vor precipita într-o literatură a umbrei ? Am putea crede citind o carte de neclasat **Le Potomak,** în care el se dedă la ceea ce el numește „explorări interzise". Anii 1919 pînă în 1922 sînt plini de neprevăzut, de tentative diverse, de agitații care adaugă o dimensiune febrilă și poate dureroasă.

Suprarealiștii, abia uniți într-un grup structurat, văd în el persoana pe care o detestă cel mai mult. Andre Breton îl tratează de „vermină". Cînd i se pronunță numele Philippe Soupault devine stacojiu de furie și scoate un pumnal din buzunar. Un băiat așa de plăcut, atît de grijuliu cu reputația sa, poate provoca ura ? Dacă-și mărturisește homosexualitatea, cînd acest fel de mărturisire e încă un tabu, înțelege, după **Les enfants terribles,** în 1925, să pună capăt torturilor sale interioare. Jean Cocteau revine în fața scenei, mai săltăreț ca oricînd și mai serviabil : a încurajat toate talentele tinere oricare ar fi disciplina acestora.

Anii '30, sînt, fără îndoială, cei mai dificili, cu tot succesul volumului **Sang d'un poète.** Atunci cînd totul îi este permis, trecerea de la literatură la teatru și de la acesta la cinema riscă să-i înstrăineze multe simpatii. Regăsește alegoriile antice, zeitățile grecești, un clasicism puțin umflat, maniere à la Jacques Offenbach. E cunoscut ca abil: se uită că e și foarte pudic, în mărturisirea slăbiciunilor sale. Nu mai cîntă opiumul, îi cîntă din nou pe Orfeu, Oedipe, Antigona. E un mod de a nu vorbi despre sine ? E acuzat de ușurință, atunci cînd dă scenei unul din monologurile cele mai dense, cele mai adevărate și cele mai patetice **La voix humaine.** În zorile existențialismului, în vremea marii experiențe trăite odată cu războiul din Spania, Jean Cocteau nu mai este decît o personalitate pariziană.

Oare nu din vina sa ? În timpul ocupației naziste, prezența Germaniei, să-l fi jenat chiar atît de mult ? Venise timpul lui Sartre, lui Camus și al lui Aragon : comportamentul scriitorilor are mai multă importanță decît operele lor. Nimeni nu-i mai ascultă nici pe Cocteau, nici pe Guitry ! Va trebui să aștepte anii '50, pentru ca el să regăsească o audiență călduroasă. Recucerirea e rapidă, chiar fulgerătoare. Copilul îmbătrînit merge din succes în succes. Cine vrea să vadă observă în el un Janus : pe de o parte petrecărețul, mondenul, trapezistul, și, de alta, omul care se îndoiește de sine și suferă de o neînțelegere ostentativă. **La Difficulté d'être,** carte sfîșietoare, dacă este cu adevărat o carte, nu pare să convingă pe nimeni. De altminteri, Cocteau, cînd cerneala era abia uscată, se grăbește să proclame că propria sa durere este fără importanță. Spune, evident, enormități. Cînd e întrebat care e cel mai mare pictor al Franței, el răspunde foarte serios că e Jean Marais. Amuzeur public fără pereche, e singurul care poate publica în aceeași zi într-un ziar de extremă stîngă și un altul de dreapta. Iertîndu-i-se totul, nu înseamnă că i se arată un interes disprețuitor ?

A doua zi după alegerea sa la Academie, scrie unuia din apropiații săi : **„Sînt disperat sub mantaua onoarei mele".** Și e de-ajuns ca doi critici să dezaprobe **Le Requiem,** ultima sa mare carte de poezie, pentru ca să trimită o telegramă prietenilor : **„S.O.S. mă asasinează, numai tu mă poți salva."**

A trecut, așadar, un sfert de secol de la dispariția lui Jean Cocteau. El poate fi recitit fără cea mai mică pagubă. Timpul i-a fost favorabil. Ceea ce era clovnerie și afectare apare azi ca o politețe. Omul n-a vrut, între complexații umbroși, să-și arunce umbra lui. Ea apare astăzi, într-o stranie splendoare în cîteva irizări de superbă tortură sufletească, dacă aceste cuvinte nu sînt cumva incompatibile. El a scris acest vers, de neuitat : **„Je pense que je pense et d'y penser je suis".** (Eu gîndesc că gîndesc și gîndindu-mă la aceasta, eu sînt).

Traducere de D. St. Rădulescu

Nicolae Iorga

BASIL LEPADAT MARCU

Samuel Damian

Pe urma lui Columb, peste oceane,
Pămîntul l-ai luat în înconjur,
Să poposeşti sub zări americane,
Fiu de ţăran român din Albamur.

Deschizător semeţ de eră nouă,
Ai spart cu talpa ta necunoscutul
Şi-ai despicat tăriile în două.
Cu tine-am început, aici, trecutul...

Pomuţ, Teodorescu, Popper, Dunca
Şi Ţeţ şi Pătrăşcoiu ... Alţii mulţi.
Ctitori de lumi, cu sufletul şi munca,
Suind pe schela cerului, desculţi.

Preot român. Eşti primul între primi.
Drum de destin din Dunăre-n Nevade.
Piatră de unghi, în larguri şi-nălţimi,
Şi greu, urcuş de doruri, spre balade.

Basil Lepadat Marcu este unul din învăţaţii (în istorie şi filologie) care afirmă constant dincolo de Atlantic valorile culturii româneşti cu o demnitate şi o mîndrie vrednice de admiraţia şi recunoştinţa noastră. S-a născut în 1926, în Fort Wayne, Indiana, din emigranţi români din Transilvania. În 1930 a fost luat în România de către mama sa, împreună cu fraţii săi, şi a trăit aici timp de şaptesprezece ani. În 1947 s-a întors în Statele Unite ale Americii, a reînvăţat engleza, apoi a urmat cursurile Universităţii din Arizona, unde a obţinut diploma de licenţiat în litere, specialitatea limbile spaniolă, germană şi engleză. În 1960 obţine a doua licenţă în limba şi literatura spaniolă la Universitatea Naţională Autonomă din Mexic, iar ulterior îşi susţine şi doctoratul în filosofie la aceeaşi Universitate. De atunci predă limba şi literatura spaniolă, limbile romanice şi istoria Americii la diferite şcoli din capitala Mexicului.

Cei şaptesprezece ani petrecuţi în România l-au făcut să se simtă atît de puternic legat de originile sale, încît, dincolo de profesiunea oficială, s-a consacrat cu o pasiune fără egal valorificării culturii româneşti peste Atlantic. Unul din domeniile cercetărilor sale este fondul autohton şi contribuţia lui la configurarea romanităţii orientale, cercetare care se prelungeşte firesc în urmărirea destinului limbii şi culturii române în Evul Mediu. Un alt domeniu predilect este acela al destinelor româneşti peste ocean, pe care le-a studiat în numeroase lucrări risipite în publicaţii europene şi americane. Poezia pe care o reproducem mai jos este expresia lirică a acestor preocupări pentru românii care au ajuns pe pămîntul american şi au întreprins fapte vrednice de a fi păstrate în memoria posterităţii : preotul Samuel Damian, pomenit de Benjamin Franklin în 1755, generalul George Pomuţ, care s-a remarcat în Statele Unite în veacul trecut, colonelul Ioan Ţeţu, care a lăsat o frumoasă amintire în Argentina, între 1858 şi 1885, inginerul Iuliu Popper, în Patagonia argentiniană şi chiliană, între 1866 şi 1889, doctorul Ioan Pătrăşcoiu, care a trăit (cu folos şi bun renume) tot în Argentina în primul pătrar al veacului nostru, şi mulţi alţii.

Andrei Ionescu

MONTRI UMAVIJANI

(Thailanda)

„Două poeme de călătorie sînt prezentate sub aceeaşi copertă. IN REFUGIU ROMAN s-a bazat pe cea de a doua mea excursie în România, din acest august. NICI UN TREN ÎN NEPAL a derivat dintr-o chiar mai recentă vizită a mea în Nepal, din octombrie.

Excursia în România a fost posibilă printr-o invitaţie din partea Fundaţiei Culturale Române. Mi-am luat îndrăzneala de a aduce cu mine o «delegaţie», spre marea dificultate a situaţiei. Însă românii generoşi ne-au putut accepta şi astfel. Eu am avut, de asemenea, un bun prilej să văd ţara din nou, după Revoluţie şi în contextul marii crize din Europa. În toate privinţele, România pare a fi ţara la care merită să te întorci pentru a treia oară."

(Extras din NOTA AUTORULUI la volumul de poezii, intitulat IN ROMAN RETREAT & NO TRAIN IN NEPAL, decembrie 1991. Născut la 15 octombrie 1941, MONTRI UMAVIJANI este poet de limbă engleză, unul dintre cei mai prolifici şi mai cunoscuţi poeţi din Thailanda.)

Inscripţie

Indiferenţa lumii
compensează prezenţa
timpului prezent –
scris.

Vis

Odată într-un vis
am făcut o călătorie
fără să scriu
şi m-am trezit înspăimîntat
la gîndul că pierdusem
dincolo de orice amintire
un timp al vieţii mele.

Poetul

Probabil, el încerca
să-şi reamintească ceva din trecutul
îngropat adînc în mintea sa
cînd o piatră grosolană i-a aprins creierul
la o înţelegere fără corp.

Corneliu Brăescu

Umbra

Noi trăim în umbră
şi curînd ea devine
umbra dragostei, a războiului
şi a tuturor celorlalte lucruri
în afara umbrei unui copac
care alcătuieşte timpul nostru prezent
ca realitate.

Toamna

Eu am vorbit despre toamnă
ca despre o poartă spre moarte
o tranziţie
de la căldura care cedează la răceala de aleau
întocmai ca pasiunea luată greşit drept frigiditate

Arta

Sîntem iar înapoi
la arta grafică
nici un lucru ieşind la iveală
ori dînd înapoi
nici un basorelief, nici măcar o iluzie
din peştera inimii.

Lupta

Cei care trebuie să cîştige
privesc lumea
ca pe un loc de cucerit ;
acei care trebuie să piardă
se uită la noul stăpîn
cu propriile lor erori ; vină şi păcat.

Crez poetic

Nu contează cum s-au schimbat lucrurile
inima omenească va bate
pentru căldură şi dragoste
aşa cum s-a exprimat în poezia sa

Sculptura

Ei se îngrijesc de aşa multe distorsiuni
astfel ca ele să amintească
atît animalul, cît şi omul
în suferinţă reciprocă.

În româneşte de Mira Lupeanu

Radu Darângă

moda, altfel

„Virtutea, ca şi moscul, răspîndeşte peste tot o mireasmă plăcută"

(proverb arab)

Teba şi Sparta au fost mult timp refractare folosirii parfumurilor. Cei care vindeau parfumuri sau care foloseau parfumuri, sub legislaţia lui Lycurg erau proscrişi, căci erau consideraţi nebuni că risipesc uleiurile. Atena dimpotrivă, considera parfumurile o marcă de bun gust, de eleganţă supremă, mai ales pe cele obţinute din flori, pe cele delicate, ca fiind opozante celor grele, specifice Orientului.

Romanii, în epoca de decadenţă, abuzau de parfumuri pînă la o prodigalitate apropiată de demenţă. Nero cerea ca la festinuri din plafoane să plouă cu trandafiri. Încep să fie folosite în gastronomie şi în tratarea vinurilor. La mare modă erau ciprium, megalium şi malabathronum.

Bizanţul nu e altceva decît trista Romă prelungită într-un decor mai oriental, cu întregul lux de parfumuri pe care Teodora l-a continuat.

Legea coranică a adoptat parfumul. Mahomed, la întîlnirea cu Moise spune că „femeile, copiii şi parfumurile sînt tot ceea ce îmi este mai drag pe lume". Arabia, unde s-a născut Islamul, este pămîntul clasic al parfumurilor iar cultura lor e o comoară .Moscul, apa de trandafiri şi ambra sînt caracteristicile unui veritabil parfum oriental. Apa de roze plăcea haremurilor, parfuma apa narghilelelor. După **Judecata de apoi**, cei drepţi vor bea din torentul El Kantara a cărui apă este mai albă decît laptele şi mai mirositoare decît moscul. Sub regii mauri droghiştii arabi erau numeroşi la Grenada iar produsele lor riguros interzise necredincioaselor. Dar dominaţia arabă a trecut la Alhambra, jeturi de apă plîng amintirile de altădată ; camera sultanului e goală, totuşi pluteşte un parfum inexprimabil, poate e parfumul celor **O mie şi una de nopţi**, din care o Seherezadă care a fugit a lăsat un efluviu misterios splendorilor de marmură, în care melancolia somptuoasă domină impunînd o viziune a Orientului sub rîsul strălucitor al soarelui spaniol.

Francisc Kalab

Corina Cristea

RECURSUL ARE UN NUME: DUMNEZEU

fragment din volumul «LES REVELATIONS DE LA MORT» de Boris de Schloezer

Boris de Schloezer, rus de origine iudaică, tălmăcitorul inspirat al lui Lev Şestov în limba franceză, discipol fervent, convertit la catolicism. Cunoscut al lui B. Fondane, discipol „nu atît fidel, cît inspirat" al aceluiaşi Şestov, Boris de Schloezer îşi va pierde, prin convertire, admiraţia acestuia : „Îl preţuia mult pe Boris de Schloezer, iar pentru el a însemnat o mare decepţie cînd a aflat că traducătorul magistral al lui Şestov a putut să treacă la catolicism. Nu-şi mai revenea, acorda evenimentului proporţiile unei trădări."

Metoda filosofică a lui Şestov, adică peregrinarea prin suflete devine, firesc, şi metoda graţie căreia Boris de Schloezer reuşeşte un convingător, exhaustiv portret al gînditorului rus, realizat în prelungirea operei sale filosofice. Capitolul de mai jos face parte din volumul LES RÉVELATIONS DE LA MORT — Dostoievski — Tolstoi, tradus în limba franceză şi prefaţat de Boris de Schloezer.

Dintre eroii shakespearieni, Brutus e cel mai admirat de tînărul Şestov : în capitolul consacrat lui Iulius Cezar **(Shakespeare şi criticul Brandes)**, Brutus apare drept omul ideal, omul nou la care aspira Shakespeare — a se citi Şestov. După opt ani, în studiul despre Iulius Cezar, apărut în fruntea noii traduceri a acestei drame şi reeditată apoi în **Apoteoza dezrădăcinării**, Şestov îi aplică, lui Brutus cele mai oţelite ascuţişuri ale ironiei, neputîndu-i oferi decît pomana milei sale : Brutus nu mai e decît un nefericit, o victimă, o victimă a moralei. Acest exemplu ne va determina să sesizăm pe viu evoluţia lui Şestov.

Brutus, scrie el în Shakespeare, este răspunsul la întrebarea pe care şi-o pune poetul prin Hamlet : pentru Brandes, tragicul englez a ajuns la Hamlet prin dezgustul nutrit faţă de rigorismul moral şi acţiunea pe care Brutus le încarnează ; după Şestov, Brutus este ofensiva contrariului : plictisit de gîndirea neputincioasă, poetul îl creează pe Brutus, gîndirea activă. Hamlet gîndeşte pentru a gîndi, Hamlet este ucis de egoismul lui, de dispreţul lui faţă de om ; Brutus gîndeşte omul, are încredere în el, în puterile sale morale ; el găseşte binele în om. Pentru Shakespeare, aşa cum îl înţelegea la ora aceea Şestov, legea morală este imanentă vieţii : binele nu este nici o abstracţie, nici o lege superioară vieţii : este inerent existenţei însăşi. Tot capitolul acesta este un imn entuziast înălţat moralei şi vieţii, înlăuntrul cărora se înfăptuieşte binele. Şestov este încă, ori vrea să fie încă un optimist. Brutus, aşa cum îl înţelege el, e un om trăind conform legilor naturii, căci adevărata natură e morală. Nu există opoziţie între morala cea mai pură, mai elevată şi viaţă. Adevărul este bun şi frumos. Acesta este entuziasmul moral al scriitorului rus căruia însăşi moartea eroului nu-i poate clinti optimismul : Brutus rămîne mare, sublim pînă şi-n moartea-i, iar Şestov citează cu admiraţie elogiul funebru rostit de Antoniu : „A fost un om" : dacă există **brutuşi** (s.n.) viaţa are un scop, o semnificaţie.

Dar chiar acest optimism, sub acest entuziasm întrucîtva naiv, adevăratul Şestov lasă deja să se întrevadă gînditorul din **Dezrădăcinare.** Într-adevăr, din toate puterile sale el se ridică împotriva conceperii unei reguli morale abstracte, străină şi superioară realităţii, împotriva a ceea ce s-ar putea numi raţionalism şi formalism moral, împotriva dogmei datoriei în lupta împotriva dorinţelor şi sentimentelor firesti. Morala kantiană îi e cu desăvîşire străină, iar dacă Brutus îi apare admirabil e pentru că nu vede în el omul datoriei care luptă şi reuşeşte să învingă înclinările naturale ; dar îl socoteşte fiinţa ideală a cărei voinţă şi esenţă este de la natură bună, veridică, morală. Concepţia tragică a existenţei este cu desăvîrşire absentă din această carte consacrată celui mai mare poet tragic, din opera căruia Şestov pare a-şi procura o imensă desfătare. Spun „pare", întrucît la lectura acestor pagini fierbinţi, în care autorul încearcă să descopere semnificaţia ascunsă a suferinţelor unui Lear, unui Brutus, unui Macbeth şi vrea din răsputeri să intoneze imn de slavă vieţii, bună şi frumoasă în esenţa ei, cu prilejul acestei lecturi cititorul bănuieşte că disperarea bate deja la uşa lui Şestov, că Şestov e deja profund bolnav dar că face eforturi de însănătoşire, căutînd în Shakespeare raţiunea de a crede şi a trăi. Natura sa intimă respinge ideea unei morale transcendente, a unei reguli raţionale căreia condiţia umană trebuie să i se supună. Trebuie aşadar să se admită, printr-un violent efort de optimism, că viaţa şi regula morală sînt una, ori, mai degrabă, că regula nu există, nu-i decît o abstracţie şi că viaţa, trăită liber şi natural, este bogată în adevăr şi frumuseţe.

Dar efortul a rămas zadarnic, iar cîţiva ani mai tîrziu el însemna **Filosofia tragediei.**

Duşman al regulei abstracte, al moralei kantiene a datoriei, Şestov nu mai poate nici să admită că natura e într-adevăr morală, că sursele vieţii sînt impregnate de adevăr şi frumuseţe : Brutus nu mai este acum în ochii lui decît un idealist ce acţionează împotriva naturii ; acţiunea lui e ostilă vieţii ; morala ucide viaţa, căci morala ei nu poate fi decît una abstractă. Shakespeare încearcă să demonstreze că Brutus, care se sacrifică pentru idealul lui moral, e mai mare, mai fericit decît Cezar, dar Şestov îl ia în rîs cu amărăciune : în fond, ce obţine Brutus ? Elogiul lui Antoniu : „A fost un om". Cum, asta-i tot ? exclamă Şestov.

„Viaţa pretinde sacrificii... Dar cui le oferim ?... Vom admite că sînt fără nici un scop ? Nu-i mai bine, în acest caz să le închinăm pe altarele moralei şi să-i acceptăm lauda impersonală, adică-tot ce poate ea oferi ? Nu, e mai rău, de o mie de ori mai rău. Asta reiese deja din Iulius Cezar **unde chiar Brutus se îndepărtează de Binele suprem, absolut pe care atît de bine îl descriu lucrările filosofice... În** Iulius Cezar, **această disonanţă trece neobservată. Dar în** Hamlet, **deja nu mai aflăm nici urmă din aceste discursuri ale lui Brutus, cu un ton atît de ferm, iar disperarea se exprimă liber... În** Macbeth, **eroul care... ar fi trebuit să se tirască, la picioarele sublimei morale încearcă să sfideze destinul... De la umilinţa cea mai profundă, Shakespeare a trecut la cel mai formidabil curaj... În orice caz e evident că morala autonomă, că datoria în sine, cărora Shakespeare li s-a adresat în cea mai grea perioadă a existenţei sale, nu i-au oferit nimic. El contestă aşadar şi drepturile-i suverane. Trebuie să te întorci în urmă, pînă la Plutarh, credinţele-i naive şi miturile lui, ori să mergi înainte. Dar unde ? Cu Shakespeare** către Macbeth ?

„Detronîndu-l pe Dumnezeu, omul modern l-a înlocuit cu legea morală ; dar dacă morala nu este un principiu raţional superior realităţii şi transcendent, dacă ea nu îi este nici imanentă, atunci înseamnă că ea nu există, ori mai degrabă că ea nu există decît ca un ansamblu de reguli, de precepte, excelente, indispensabile chiar, însă neavînd nici o semnificaţie proprie. Este o creaţie omenească şi, ca atare, supusă tuturor fluctuaţiilor, perisabilă, cu valoare limitată. Iraţionalismul lui Şestov şi concepţia lui tragică asupra vieţii urmau să-l conducă spre imoralism, ca şi pe Nietzsche.

Şestov este „imoralist" în adevăratul sens al cuvîntului ; este singurul imoralist adevărat de la Nietzsche, singurul nietzschean adevărat : nu pentru că îl imită, pentru că îl urmează ori îi dezvoltă ideile ; dar cum în ochii lui legea morală nu mai înseamnă nimic, cum pentru creatorul lui Zarathoustra, nu mai însemnau nimic, caracterul divin şi metafizica, nemaiexistînd înaintea sa nici un comandament al lui Dumnezeu, nici o realitate noumenală Şestov îndrăzneşte să pună, în toată amploarea, adevărată, problemă morală : nu mai e vorba de a explica modul în care au luat naşere şi s-au dezvoltat actualele noastre noţiuni despre bine şi rău, asta nu-l interesează nicidecum pe Şestov ; se pune problema să determine valoarea judecăţilor noastre morale, să se afle dacă ceea ce noi numim Bine este cu adevărat Binele ; dacă idealul propus drept scop eforturilor noastre este cu adevărat demn de iubire şi respect. Pînă acum toţi cei care, cu excepţia lui Nietzsche, au încercat să dovedească că morala e un fenomen natural, un produs al vieţii sociale, o consecinţă a activităţii omeneşti, n-au încercat niciodată să răstălmăcească judecăţile noastre morale şi să conteste decretele moralei.

De unde provine, aşadar, revolta unui Nietzsche, a unui Dostoievski, a unui Şestov ?

E o revoltă religioasă. Războiul pe care ei îl duc împotriva moralei este în esenţa lui religios.

Experienţa lui intimă este în dezacord cu prescripţiile moralei ; admit valoarea acestora în circumstanţele vieţii cotidiene, normale. Principiile moralei au o valoare socială incontestabilă ; dar puterea lor e limitată : „lumea e mai profundă decît ne-o închipuim în timpul zilei". Ea se sustrage aşadar, în adîncurile ei, monopolului moralei : acesta e tărîmul tragediei, unde omul se află singur, unde se săvîrşeşte răsturnarea tuturor judecăţilor noastre morale. Şestov atacă aşadar morala, virtuţile omeneşti ; nu înseamnă nicidecum să ne dovedească, cum s-a făcut, de altminteri, de nenumărate ori, că toate aceste virtuţi lasă să transpară un egoism primitiv. Altruismul nu prezintă pentru Şestov nici o superioritate asupra egoismului : „Dacă trebuie să renunţi la tine însuţi, se întîmplă să te vezi silit să renunţi şi la aproape, la tot ceea ce e scump oamenilor", spune el. Însă efortul gînditorului rus urmăreşte să ne demonstreze că principiile morale ne trădează tocmai cînd avem mai multă nevoie de ele,că sînt mente cînd nu doar recursul nost morală este van, dar cînd moral poate decît să ne sporească prăbu şi să ne arunce în străfundurile pr tiei. Binele în doctrina lui Tolsto Nietzsche şi Dostoievski nu ne vor decît despre aceasta : neputinţa lui, neputinţa tuturor idealurilor n le. Morala e bine s-o „predici", Tolstoi, precum Nietzsche, pr Şestov însuşi, nu are cum să recur ea în clipele de suferinţă solitară.

Atunci cînd omul e ameninţat tal, el se eliberează dintr-o dată d te jalnicele obligaţii faţă de oa umanitate, viitor, civilizaţie şi aşa departe. În locul acestor lucruri mai are de dezlegat decît o prol foarte simplă, referitoare la pro persoană, solitară, neînsemnată, m tă. Toţi eroii tragici sînt egoişti.

Este exact ceea ce i s-a întîmpl Nietzsche. Într-o bună zi, în loc ocupe, ca în trecut de viitorul om şi chiar al întregului univers, soa pune acestui profesor, prieten a Wagner, acestui idealist onest care cărţi despre pesimism şi tragedia că, o simplă şi neînsemnată între tu ce vei deveni ?

S-a îndepărtat de viaţă ca să noi teorii în calmul cabinetului (căci aşa îşi concepea el misiunea lă), neştiind că bună-credinţa lui atît de cumplit răsplătită. El sluj credinţă Binele, iar Binele i-a ju festă cumplită : cît timp a fost puternic, sănătos: atîta timp cît sedat ceea ce-i face pe oameni fe Binele l-a copleşit cu darurile sal cînd toate i-au fost luate cînd a singur Binele, aidoma unui prieto credincios, l-a părăsit.

Inamicul lui Şestov e idealismul mai violente din atacurile lui sin dreptate împotriva idealismului. N vorbeşte despre el decît cu ironie spaimă şi dezgust Cu toate aceste văzut că i-a cerut ajutor şi pr împotriva îndoielilor care-l a Acum scrie în **Tolstoi şi Nietzsch**

Idealismul e aidoma acelor impe rientale a căror înfăţişare exterio admirabilă, grandioasă şi ai zice eternităţii, dar unde, înăuntru, nu-s decît groază şi ruine.

Şi, cîteva pagini mai departe :

Toate grozăviile vieţii nu ins nimic dacă le compari cu ideile g le închipuite, de conştiinţă şi raţi

Însă ce înseamnă aşadar acest lism ?

Esenţa psihologică a idealismul această convingere a omului că to doielile, întrebările şi căutările s sînt decît vremelnice. De-ar exis deva soluţiile şi de-ar trebui do aştepţi să înveţi şi să te maturi să descoperi adevăratele răspuns

Orice idealism afirmă ordinea lă şi intelectuală a realităţii; el vins că această ordine ne e la îi nă şi că putem ajuta la realiza idealismul, optimist şi raţionalis duce totdeauna universul către porţii omeneşti : el umanizează tatea făcîndu-o comprehensib semnificativă pentru spiritul nost limitînd-o de mister, incompreh insolubil, negînd tragedia. Dar ţia tragică asupra lumii, concep Nietzsche, lui Şestov, afirma că armonie, nici un ideal, nici o nici o izbăvire nu pot justifica in oroarea unei existenţe individual

Împotriva acestei inepţii, im acestei orori nu se face nici un r Pînă aici s-ar zice că ne aflăm i zul pesimismului şi al sceptici Dar trebuie să socotim pesimis scepticismul nu ca pe nişte duşn precum nişte prieteni pe care n-a să-i recunoaştem. („Dostoiev Nietzsche").

Recursul există. Acesta este D zeu.

Prezentare şi traduce
Smaranda Cos

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA : Bucureşti, Calea Victoriei nr. 133, tel. 59 67 60
Tiparul executat la Imprimeriile Coresi , ISSN 1220—626 x

20 LEI